

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KONUT UYGULAMALARINDA KALİTEYİ ARTTIRICI
BİR YÖNTEM OLARAK TASARIMDA KULLANICI
KATILIMI: DÜZCE – BEYCİLER EVLERİ ÖRNEĞİ**

Mimar Venhar DER

**FBE Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı :Doç. Dr. Deniz Erinsel ÖNDER

İSTANBUL, 2005

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ	iv
ÇİZELGE LİSTESİ	v
EKLER	vi
ÖNSÖZ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı ve Kapsamı	3
1.2 Tezde İzlenen Yöntem	4
1.3 Tezin Sağlayacağı Yararlar	4
2. NİTELİKSEL AÇIDAN KONUT	6
2.1 Konutun Anlamı	6
2.2 Kullanıcı ve Konut Etkileşimi	11
2.3 Konutta Memnuniyet ve Memnuniyeti Etkileyen Faktörler	13
2.4 Konutta Kalite ve Memnuniyet İlişkisi	16
2.4.1 Kalite Kavramı ve Konutta Kalite	16
2.4.2 Konut Üretim Sürecinde Kaliteyi Arttırıcı Faktörler	20
3. BÖLÜM: KONUT YAPIMINDA KULLANICI KATILIMI	24
3.1 Kullanıcı Katılımı Kavramı	25
3.2 Kullanıcı Katılımı Fikrinin Ortaya Çıkışı	26
3.3 Dünyada Katılım Çalışmaları	29
3.4 Katılım Yolları	30
3.4.1 Kullanıcı İhtiyaç ve İsteklerinin Belirlenmesinde Kullanılan Yöntemler	30
3.4.2 Mevcut Konutların Değerlendirilmesi Yoluyla Tasarım Verileri Elde Etmede Kullanıcı Katkısı	31
3.4.3 Kullanıcının Tasarım Sürecine Katkısı	32
3.5 Katılımcı Tasarım Yoluyla Gerçekleştirilmiş Projeler	35
3.5.1 Dünyadan Katılımcı Tasarım Örnekleri	35
3.5.2 Türkiye'den Katılımcı Tasarım Örnekleri	41
4. ALAN ÇALIŞMASI	45
4.1 Beyciler Evleri – Düzce	45
4.2 Alan Çalışmasının Kapsamı ve Yöntemi	52
4.2.1 Yer Seçimi	52
4.2.2 Soruların Hazırlanması	53
4.2.3 Alan Çalışmasına İlişkin Bulgular	53
4.3 Alan Çalışmasının Genel Değerlendirmesi	68
5. SONUÇLAR	70
KAYNAKLAR	73

EKLER	76
Ek 1 Anket Soruları	77
Ek 2 Beyciler Evleri Vaziyet Planı	83
ÖZGEÇMİŞ	84

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1 Kullanıcı katılımının gerekliliğini anlatan karikatürler	24
Şekil 3.2 Arnstein'a göre katılım şekillerinin derecelendirilmesi	28
Şekil 3.3 Mimar – kullanıcı görüşmeleri	37
Şekil 3.4 Farklı düzenlemelere olanak veren yapım sistemi	37
Şekil 3.5 Mimar – kullanıcı görüşmesi	40
Şekil 3.6 Tasarım rehberi yardımı ile kullanıcılar tarafından oluşturulan planlar	40
Şekil 3.7 Farklı düzenlemelere olanak veren yapım sistemi	41
Şekil 3.8 Projeyi anlatmaya yönelik modeller	43
Şekil 4.1 Beyciler Evleri Projesi – dört konut biriminden oluşan bir blok	47
Şekil 4.2 Dört birimden oluşan bir konut bloğu	48
Şekil 4.3 Konut iç mekanından görünüşler	49
Şekil 4.4 Proje alanından bir sokak görüntüsü	49
Şekil 4.5 Beyciler Evleri Sağlık Merkezi	50
Şekil 4.6 Katılımcıların katkıda buldukları işler ve dağılımı	50
Şekil 4.7 Çalışma günü sayısına göre aile sayısı	51
Şekil 4.8 Aylara göre kadın ve erkek katılımcıların toplam iş günü sayıları	51
Şekil 4.9 Kadın katılımcıların aylara göre çalışma alanları (Toplum merkezi ve inşaat alanı) ve toplam iş günü sayısı	52
Şekil 4.10 Aile büyüklüğü	54
Şekil 4.11 Görüşülen kişilerin eğitim durumu	54
Şekil 4.12 Görüşülen kişilerin mesleği	54
Şekil 4.13 Oturma süresi (Temmuz 2005 tarihi itibarıyla)	55
Şekil 4.14 Planlama aşamasında çalışmalara katılım	55
Şekil 4.15 İnşaat işlerine katılım	56
Şekil 4.16 Kullanıcıların konutlarına ilişkin genel değerlendirmesi	56
Şekil 4.17 Konutun beğenilen özellikleri	57
Şekil 4.18 Konutun şikayet edilen özellikleri	57
Şekil 4.19 Konutun çevresi ile ilgili genel değerlendirme	58
Şekil 4.20 Konutun çeşitli yönlerinin 5'li skala ile değerlendirilmesi	59
Şekil 4.21 Konut çevresinin değerlendirilmesi	60
Şekil 4.22 İdeal konut imajı	60
Şekil 4.23 İdeal konutun yeri	61
Şekil 4.24 Konutta gerçekleştirilen eylemler ve yerleri	62
Şekil 4.25 Fiziksel parametreler açısından mekanların yeterliliği	63
Şekil 4.26 Depolama alanlarının yeterliliği	64
Şekil 4.27 Yapılan ve yapılmak istenen değişiklikler	65
Şekil 4.28 Ekonomik olanaklar dahilinde değiştirilmek istenen tek şey	66
Şekil 4.29 Açık alan kullanımı	67
Şekil 4.30 Başka bir konuta taşınma isteği	67
Şekil 4.31 Başka bir konuta taşınma isteğinin nedenleri	68

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 3.1 Katılımın kullanıcı memnuniyeti üzerindeki etkisi	39

EKLER

Ek 1 Anket Soruları	77
Ek 2 Beyciler Evleri Vaziyet Planı	83

ÖNSÖZ

Bu tez özellikle toplu konutlardaki nitelik sorunları nedeniyle ortaya çıkan kullanıcı memnuniyetsizliğinin giderilmesinde yararlanılabilecek yolları araştırmak ve bu yollardan biri olan tasarım sürecine kullanıcının katkısının önemini vurgulamak amacıyla hazırlanmıştır. Yapılan çalışmanın kullanıcısıyla uyumlu çevreler tasarlama problemlerine çözüm teşkil etmesi umulmaktadır.

“Konut Uygulamalarında Kaliteyi Arttırıcı bir yöntem Olarak Tasarımda Kullanıcı Katılımı: Düzce – Beyciler Evleri Örneği” konulu yüksek lisans tezini hazırlamamda yol gösterici desteği ve anlayışı için danışman hocam Sayın Doç. Dr. Deniz Erinsel Önder’e;

Tez çalışmam sırasında bana her konuda yardımcı olan arkadaşım Duygu Gülaydın’a, anket çalışmasındaki yardımlarından dolayı arkadaşım Fulya Cebecioğlu’na, anket cevaplarının derlenmesi ve bilgisayar ortamına aktarılmasındaki yardımlarından ve her konudaki desteğinden dolayı Zafer Seğmen’e, her sorumu sabırla yanıtlayan ve destek olan arkadaşlarım Belma Kuskü ve Nihan Hanzade’ye, benden hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen, her an yanımda olan aileme çok teşekkür ederim.

ÖZET

Hızlı nüfus artışı ve kentleşme gibi nedenlerle ortaya çıkan büyük konut ihtiyacı, günümüzde artık bir kalite problemine dönüşmüştür. Bu da kullanıcıların konutlarından duydukları memnuniyeti olumsuz etkilemektedir.

Memnuniyetsizliğin nedeni ise kullanıcı-çevre ilişkilerinde yaşanan kopukluktur. Kullanıcı istek ve ihtiyaçlarının etkili bir şekilde karşılanabilmesi için kullanıcının tasarım sürecine katılabilmesi önem taşımaktadır.

Bu nedenle çalışmada memnuniyet, kalite kavramları üzerinde durulmuş ve memnuniyeti etkileyen faktörler araştırılmıştır. Kullanıcı memnuniyetini arttıran bir faktör olarak tasarıma kullanıcı katılımının önemi vurgulanmıştır.

Çalışma kapsamında bu bulguları doğrulayan bir alan çalışmasına yer verilmiştir. Alan çalışmasında bir toplu konut yerleşmesinde yaşayan kullanıcılarla görüşülerek anket çalışması yapılmıştır. Alan çalışmasının amacı katılımın kullanıcı memnuniyeti üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Çalışma, görüşülen kullanıcıların yaşadıkları katılım sürecinden ve konutlarından memnun olduklarını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Konut, kullanıcı memnuniyeti, kalite, kullanıcı katılımı.

ABSTRACT

The increasing housing need due to the increasing population and urbanization is turned in to a quality problem. In fact it affects the user satisfaction negatively.

The reason of the dissatisfaction is the gap between the user and the environment. User participation in the design process is important to meet the user needs and request effectively.

So that the satisfaction and quality notions are examined in the thesis and the factors that effects the user satisfaction are searched. The importance of the user participation to the design process is emphasized.

In the thesis a case study is prepared that verifies the findings. The case study includes a questionnaire which is answered by the users of a settlement who also participated in design process. The case study is prepared to define the effect of the participation on user satisfaction. The case study is determines that the users are satisfied by participation process and their houses.

Keywords: Housing, user satisfaction, quality, user participation.

1. GİRİŞ

İnsanın temel gereksinmelerinin başta gelenlerinden biri olan barınma gereksinmesinin karşılanması bir sorun olarak insanın var oluşuyla başlamış ve günümüzde de devam etmektedir.

Konut sorununun evrensel ölçekte ortaya çıkışı endüstri devriminin yaşandığı 19. yüzyıl başlarıdır. Bu dönemde Avrupa ülkeleri büyük bir kalkınma sürecine girmişlerdir. Özellikle İngiltere’de görülen sanayileşmeyle kırsal bölgelerden kentlere işgücü akını olmuştur. Hızlı kentleşme beraberinde büyük konut ihtiyacının doğmasına neden olmuştur.

Bu konut ihtiyacı, ekonomik hareketliliği sürdürme ve insanları bir konuta yerleştirme düşüncesiyle kitlesel konut üretimi yoluyla giderilmeye çalışılmıştır.

Yurdumuzda konut sorununun toplumsal bir boyuta ulaşması ise II. Dünya Savaşı sonlarına rastlamaktadır. 1945’ten sonra Türkiye çok büyük bir değişim sürecine girmiştir. 1950’li yıllara kadar büyük bir konut ihtiyacı yokken, makineleşme ve endüstrileşme sonucu kentleşme hızının artması ve gecekondulaşmanın hızlanması ve özellikle 1950–1965 döneminde bunlara ek olarak, rantlara dayalı kâr amaçlı yap-satçılığın gelişmesi, konut sorununun devlet tarafından ele alınmasına neden olmuştur (Anon., DPT, 2001). Devlet, çeşitli uygulamalar yapmış, bir dizi yasa ve yönetmelik yayınlamıştır. Yerel yönetimler kooperatifçilik yaklaşımına ağırlık vererek konuya ilgi duymuşlar, büyük toplu konut girişimleri başlatmışlardır. Tüm bu çabalara karşın konut sorunu giderilememiş aksine artmıştır.

Nüfus artışı, kentleşme, aile yapısındaki değişimler, doğal afetler ortaya çıkan büyük konut ihtiyacının nedenleri olarak sayılabilir. Ancak sayısal konut ihtiyacı sorunu giderek kalite sorununa dönüşmüştür.

Sayısal açığın kapanması çabasıyla günümüze dek üretilen toplu konut yerleşmeleri bugün pek çok araştırmaya konu olmuştur. Bu araştırmalardan çıkan genel sonuç ise kullanıcıların konutları niteliksel açıdan yetersiz bulduğu ve olanakları ölçüsünde değiştirmeye çalıştığıdır.

Dünyada özellikle gelişmiş ülkelerde endüstri devrimi ve savaşın yarattığı ekonomik kriz sonucunda ortaya çıkan toplu üretime yönelik konut uygulamalarında, 1970’li yılların sonuna doğru bu konut çevrelerinin insanlar üzerinde, huzursuzluk, tatminsizlik yaratan bir ortam oluşturduğu gözlenmekte; bunun nedenleri araştırıldığında konut tasarımında sosyo- kültürel ve psikolojik faktörlerin ihmaline karşın çıkmaktadır (Dülgeroğlu vd., 1996).

Ülkemiz için konut sorununun her yıl 300.000 yeni konut yapımını gerektirecek kadar büyük boyutlarda olması nedeniyle insan-çevre ilişkilerinin en uzun süreli, yoğun ve sürekli olarak içinde yaşandığı konut çevresinin tasarım ve değerlendirilmesinde, konutun içinde geçen karmaşık ve yoğun ilişkilerin ne ölçüde karşılandığı veya ele alındığı yeterince sorgulanamamaktadır (Özsoy, 1994).

Türkiye’de konut sorununun en önemli nedenleri hızlı nüfus artışı ve kentleşme olarak görülmektedir. Bunların yanında konut ihtiyacını önemli ölçüde artıran bir diğer neden ise doğal afetlerdir. Ülkemizde son 60 yılda meydana gelen doğal afetlerin neden olduğu yapısal hasarların % 62’si depremlerden kaynaklanmaktadır. Bunun yanında son yıllarda meydana gelen büyük depremler büyük mal ve can kayıplarına neden olmuştur. Bu depremler ise hızla ve çok sayıda konutun inşa edilmesini gerektirmiştir.

Depremden sonra ortaya çıkan ve acil olarak giderilmesi gereken büyük konut açığı sosyo-kültürel verilerin, diğer anlamda, kullanıcı gereksinimlerinin, alışkanlıkların ve mekansal kalite gibi faktörlerin yeterince göz önüne alınmadan konut üretilmesine neden olmaktadır. Türkiye’de yaşanan deneyimler, afet sonrası konut üretiminin, salt güvenli yapı yapma sorumluluğu olarak ele alınmaması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Yukarıda sıralanan faktörlerin göz önüne alınmaması ve afet sonrası kalıcı konut kullanıcılarının psikolojik açıdan diğer kullanıcılardan farklı olmaları ciddi boyutlarda sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Hatta bazı birimlere hiçbir zaman yerleşilmediği de gözlenmektedir (Karaduman, 2003).

Toplumun gereksinimleri yeteri kadar gözetilmeden yeni fiziki çevre yaratılmaya çalışılması, toplumun kendi sosyo-ekonomik yapısıyla tutarsız olan bu çevreyi daima reddetmesine ya da en kısa zamanda kendi yapısını yansıtır bir biçime dönüştürmesine sebep olmuştur (Pehlivanlı ve Ataman, 1977). Bu konutların büyük bir kısmının, sahiplerinin taşınmaması nedeniyle boş kaldığı gibi örneklere ülkemizde bütün afetlerden sonra rastlanmaktadır.

Afetlerde yıkılanın sadece binalar olduğu düşüncesi ile yıkılan binaların yerine yenilerini yapmaya çalışmak, sorunu çözmemektedir çünkü afet bir toplumsal yıkımdır. Afetlerde binaların yanısıra, ailelerin kompozisyonu ve toplumun bütünlüğü parçalanmakta, demografik yapısı değişmekte ve tüm ekonomik faaliyetler felce uğramaktadır. Kısaca afet bölgesinin fiziki yapısının yanısıra sosyal ekonomik yapısı da çökmektedir. İşte bu nedenle, uzun dönemde rehabilitasyon hizmetlerini sadece bir daimi iskan sorununa indirgemek doğru bir yaklaşım değildir. Afet bölgesinde rehabilitasyon konusu sadece barınak gereksiniminin karşılanması biçiminde ele alındığında, sorunlara kalıcı çözümler bulabilmek mümkün

olamamaktadır (Pehlivanlı ve Ataman, 1977).

Bu kapsamdaki sorunlara çözüm aramak yönünde uygulanan yöntemlerden birisi, tasarım aşamasında kullanıcı verilerinden yararlanmaktır. Marmara depremleri sonrasında, kullanıcı katılımının sağlanmasına yönelik çalışmaların yapıldığı ve bunun bazı küçük ölçekli projelerde uygulanabildiği bilinmektedir. Afet sonrası konut üretiminde, kullanıcının sosyo kültürel ve ekonomik değerleri üzerinden ele alınan bu farklı tasarım yaklaşımları ve çevrelerin kullanıcı görüşlerine göre değerlendirilmesi, ileri dönemler içinde söz konusu olabilecek üretim sürecine veri oluşturmaktadır.

Nüfus artışı, kente göç, doğal afetler gibi nedenlerle konut ihtiyacı ve bununla birlikte konut sorunu güncelliğini korumaktadır. Bugün artık toplu konut çevrelerinin kullanıcıları tarafından olumsuz olarak değerlendirildikleri yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur. Toplu konut çevreleri anonimlik, tek örneklik, monotonluk gibi eleştirilerden kurtulamamaktadır. Toplu konut çevrelerinin biçimlenişinde daha çok para, zaman, yasal sınırlılıklar gibi faktörler belirleyici olmaktadır. Kullanıcılar yeterince analiz edilememekte, konut memnuniyeti üzerinde önemli etkisi olan sosyal, kültürel farklılıklar konut çevrelerine yansıtılamamaktadır.

Konut çok müşterili bir sistem olmakla beraber her tür konut üretim etkinliğinin insanların içinde yaşamaları için gerçekleştirildiği unutulmamalıdır. Bu açıdan bakıldığında kullanıcı memnuniyetsizliğini giderebilmek için konutun gerçekleştirilmesi süreci içinde planlama, programlama, tasarım, yapım aşamalarında kullanıcının katılımını artırıcı yolların uygulanması kaçınılmaz gözükmektedir.

1.1 Tezin Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın amacı, konutta kullanıcı memnuniyetini etkileyen bir faktör olarak kalite kavramına değinerek, tasarım sürecinde kaliteyi artırmanın yollarını tartışmak ve bunlardan tasarım sürecinde kullanıcı katılımı konusunun önemini vurgulamaktır.

Amaç, kişi ve konutu arasındaki ilişkinin öznel olduğunu; kişisel, sosyo-kültürel ve psikolojik faktörlerden etkilendiğini ortaya koymaktır. Kişinin çevresini nasıl algıladığını kişisel özellikleri belirlemektedir. Kişinin konutundan duyduğu memnuniyet ise onun çevresini nasıl algıladığı ve anlamlandırdığı ile ilgilidir. Buna göre memnuniyeti etkileyen faktörlerden biri olan kalite kavramı da tanımlanması zor ve değişken bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle tezde konutun anlamı, memnuniyet ve kalite konularına değinilmiştir. Kişinin konutundan duyduğu memnuniyetin onun ruhsal ve fiziksel sağlığı üzerinde etkili olması nedeniyle memnuniyeti etkileyen faktörler irdelenmiştir. Memnuniyet

ve kalite arasındaki ilişkiye dayanarak kalite ve konutta kalite kavramları incelenmiş ve kaliteyi artırmanın yolları araştırılmıştır. Tasarım sürecinde kaliteyi artırmanın bir yolu olarak tasarım sürecine kullanıcı katılımı konusu ele alınmıştır.

Çalışmada ayrıca, tasarım sürecine kullanıcı katılımının katkısını belirlemek amacıyla Düzce ilinde 1999 Marmara Depremleri sonrasında kullanıcı katılımıyla gerçekleştirilmiş bir toplu konut projesine yer verilmiştir. Bölgede kullanıcılarla görüşülerek bir anket çalışması yapılmıştır. Anket soruları kullanıcıların projeye ne düzeyde katıldıklarını, konutlarıyla ilgili görüşlerini ve konutlarından duydukları memnuniyeti saptamaya yönelik olarak hazırlanmıştır.

Çalışmada kullanıcı katılımı; kullanıcıların istek ve ihtiyaçlarının belirlenmesinde kullanıcı katılımı, kullanım sonrası değerlendirme çalışmalarına kullanıcı katılımı ve kullanıcının kendi konutunun yapımına katılımı olarak ele alınmış ancak konutun yapımına katılım konusu üzerinde durulmuştur.

1.2 Tezde İzlenen Yöntem

Çalışmanın ilk aşamasında konutun çeşitli yönleri ile ilgili literatür araştırması yapılmıştır. Literatür araştırması konutun anlam ve kullanımı, kullanıcı memnuniyeti kavramı ve konutta kalite ile katılım konuları üzerinde yapılmıştır.

Kaliteyi artırıcı bir yol olarak katılım konusu incelenerek dünyadan ve Türkiye'den örneklere yer verilmiştir. Ayrıca tezde irdelenen konuları desteklemek amacıyla bir alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada konut yapım sürecine kullanıcıların da katıldığı bir toplu konut projesine yer verilmiş burada yaşayanlarla yüz yüze görüşülerek bir anket çalışması yapılmıştır. Çevre ile ilgili bilgiler gözlem, fotoğraflama teknikleri ile internet kaynaklarından elde edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular bilgisayar ortamında değerlendirilerek katılımın memnuniyet üzerindeki etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın son aşamasında literatür araştırması yoluyla elde edilen bilgiler ve alan çalışması bulguları birlikte değerlendirilmiştir.

1.3 Tezin Sağlayacağı Yararlar

Büyük ölçekli projelerde benimsenen ortalama bir kullanıcının ihtiyaçlarına uygun olarak planlama yapma anlayışının sonuçları bugün artık bilinmektedir. Dar gelirli aileleri konut

sahibi yapmayı amaçlayan projelerin ve özellikle İstanbul'da olması beklenen büyük bir depreme hazırlık amacıyla planlanan kentsel dönüşüm projelerinin gündemde olduğu bir dönemde geçmişte yapılan hataların tekrarlanmaması için farklı yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Toplumun istek ve ihtiyaçları gözardı edilerek kurgulanan çevreler, kullanıcıları tarafından reddedilmektedir. Bu nedenle gerek deprem sonrası yeniden yapılanma çalışmalarında gerekse depreme hazırlık aşamasında yapılan kentsel dönüşüm çalışmalarında toplum tarafından kabul gören, sahiplenilen çevreler oluşturulabilmesi açısından kullanıcıların bu çalışmalara katılması önem kazanmaktadır.

Bu anlamda bu çalışma kapsamında konutta kaliteyi artırmada tasarım sürecine kullanıcı katılımı yaklaşımı incelenmiştir. Bu tür bir yaklaşımın olumlu ve olumsuz yönlerini tespit edebilmek amacıyla sürece kullanıcı katılımı sağlanarak üretilmiş bir proje olan Beyciler Evleri Projesi alan çalışması kapsamında ele alınmıştır. Projenin kullanıcı görüşlerine dayanarak değerlendirilmesiyle mevcut sorunların ve ihtiyaçların ortaya çıkarılması, hem de gelecekte üretilecek çevreler için model oluşturmasına yönelik bilgilerin sağlanmasına çalışılmıştır. Konut üretimine farklı yaklaşımların ele alınması ve bunların değerlendirilmesi ileride gerçekleştirilecek yerleşimler için veri sağlaması açısından önem taşımaktadır.

2. NİTELİKSEL AÇIDAN KONUT

Yapılan araştırmalar çevre kalitesinin insanın fiziksel ve psikolojik sağlığı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu nedenle insanın yaşamının büyük bölümünü geçirdiği konutun niteliği önem kazanmaktadır.

Kişinin çevresini değerlendirmesinde çeşitli çevresel ve kişisel faktörler önemli rol oynamakta ve çevresine verdiği anlam ve değerini etkilemektedir. Bu da çevresinden duyduğu memnuniyet üzerinde etkili olmaktadır.

İnsanların beklentilerine karşılık verebilen çevreler yaratabilmek ancak onların ve düşüncelerinin iyi anlaşılmasıyla mümkün olabilmektedir. Bu nedenle bu bölümde çevre niteliğinin değerlendirilmesinde etkili olan anlam, memnuniyet ve kalite gibi kavramlar üzerinde durulmuştur.

2.1 Konutun Anlamı

Çok eski çağlardan beri insanoğlunun barınma ihtiyacını karşılayan konut, birçok araştırmacının ilgi alanına girmektedir. Her araştırmacı kendi araştırma konusuna göre konuta bir anlam, bir açıklama getirmeye çalışmıştır. Sosyologlar konutu insanların toplumsal etkileşimleri çerçevesinde tanımlamaya çalışırken, psikologlar konuta insan davranışları ve psikolojik olaylarla anlam kazandırmaktadır. Mimarlar konuta hem kültürel hem de sosyal önemi olan bir yapı olarak yaklaşırken, inşaat mühendisleri daha çok konutların yapım sistemleriyle ilgilenmektedir (Sarıyel,2001).

Konut kavramı çoğunlukla konut sorunu, konut açığı, konut yatırımları, konut maliyeti, konut yapımı gibi konulara ilişkin olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle de özellikle son yıllarda mimar ve plancıların yanı sıra, hatta zaman zaman daha da fazla ekonomistler, coğrafyacilar, toplum bilimcilerin ilgi alanı içinde kalan ve belki de insan – çevre ilişkisini konu alan çalışmalardaki en önemli konu başlıklarından biridir. Ancak konutun içinde yaşayanlar için ne ifade ettiği konusundaki çeşitlilik de yukarıdaki sorunlar kadar önem verilmeyi hak etmektedir (Özsoy,1994).

Konut, insan yapısı çevredeki en önemli ve yaygın bina tipidir. İnsanlığın evrimi boyunca farklı kültürlerde ve toplumlarda her zaman inşa edilmiş çevrenin en önemli bölümü konutlardan oluşmuştur.

Sarıyel (2001), Hasol'a dayanarak konutun tanımını, bir ya da daha çok insanın ikamet ettiği, yaşadığı yer olarak yapmaktadır. Konut, insanlığın en ilkel çağlarından itibaren, insanların

kendilerini yırtıcı hayvanlardan, düşmanlardan, aşırı sıcak – soğuk ve yağmur – kar gibi kötü hava koşullarından korumak amacıyla sığındıkları, saklandıkları ve hayatlarını sürdürdükleri mağara ve oyuk gibi mekansal hacimlerin, günün olanak ve koşullarına göre şekillendiği yaşama birimleridir.

Birleşmiş Milletler Habitat Forumu gerçek bir konutu; güvenliği olan, bedeli veya kirası kullanıcısının ödeme sınırlarını aşmayan, hane halkının atılma tehdidi altında bulunmadıkları bir barınak olarak tanımlamaktadır. Bu barınak, temiz su tesisatı, elektrik ve en azından bir mutfakçık, bir yıkanma yeri ve wc ile donatılmalı, iş yerine, eğitim ve sağlık hizmetlerine kolayca ulaşabilme imkanı sağlamalıdır (Sarıyel, 2001).

Ancak bu tanımlar konutun fiziksel niteliklerini ortaya koyan tanımlardır. Oysa konuta çeşitli açılardan yaklaşmak mümkündür. “Ev”, çok boyutlu doğasını yansıtan çok sayıda farklı imge ve kavramı çağırır. Evin anlamları ve kullanım biçimleri yalnızca karmaşık ve tarifî zor değildir; aynı zamanda kişiden kişiye, aynı toplum içindeki farklı sosyal gruplar arasında, kültürden kültüre ve zamana bağlı olarak da farklılık gösterir (Lawrence, 1993).

Francescato (1993), Rapoport’un, konuta bir ürün, bir mal, bir yöntem, bir mekan (kimlik, kişisel değerler ve konut sakininin statüsü gibi kavramları yansıtan), egemenlik alanı, kişisel alan, bir davranış seti ya da bütünüyle işlevsel gereksinimler setinin karşılığı (aktivite alanı) olarak yaklaşıldığına dikkat çektiğini belirtmektedir. Rapoport, muhtemelen hepimiz bir ev de yaşıyor olduğumuzdan onun anlamı üzerine düşünmeyi ihmal ettiğimize ve konutla ilgili sorunların kaynağının da bu olduğuna işaret eder (Francescato, 1993). Francescato (1993) ise, gerçek nedenin olasılıkla konuta biçtiğimiz anlamların çokluğu olduğunu söylemektedir.

Konut çok müşterili bir sistemdir. Bu basit gözlem, bunlar arasında hangi müşteri ya da müşteri grubunun daha önemli olduğu sorusunu ortaya koyar. Her tür konut aktivitesinin varoluş nedeni olduğu ileri sürülen insanların, içinde yaşamaları için evler planlar, tasarlar ve inşa ederiz. Politika yapıcılar, plancılar, mimarlar, mühendisler ve her türlü teknisyen, müteahhitler, finans sağlayıcılar ve diğerleri müşteri evreninin birer üyesidir. Kısaca, konut; farklı insan gruplarının isteklerini karşılama nedeniyle değişik anlamlar alacaktır. Bu isteklerin var olduğunu ve bunların çoğu kez uyumsuz olduğunu kabul etmek önemlidir (Francescato,1993).

Francescato (1993) farklı yorumlayıcıların aynı enformasyonda, kendi deneyimlerine, eğilim ve ilgilerine, amaçlarına ve başka diğer birkaç faktöre bağlı olarak farklı anlamlar bulacaklarını, bu nedenle konutun anlamını tanımlamak istiyorsak önce kime göre diye

sormak gerektiğini belirtmektedir. Bu çok müşterili konut sistemi içerisinde ise konut kullanıcılarının ayrı bir yeri vardır.

Ev, insanın kendini nasıl gördüğünü yansıtır. İnsan, kendini kavramaya, ona bir gerçeklik kazandırmaya çalışırken, kendine yakın ve anlamlı olan görünür ve tanımlanabilir formlardan ve sembollerden yardım alır. Bir dışavurum ve benliği çevreleyici olarak görüldüğünden kendini yansıtmak için ilk ve en bilinçli seçilen form, bedendir. Daha az bilinçli düzeyde insan kendini (giysilerin ve derinin altındaki) yansıtmak ya da sembolize etmek için genellikle içsel çevrenin koruyucusu olan evi seçer. Fransız filozof Gaston Bachelard, kendimiz ve kendi dışımızdakilerin zihinsel mekanın temel ayrımını oluşturduğu gibi, ev ve ev dışı alanın coğrafik mekandaki temel ayrımını oluşturduğunu ileri sürmüştür. Ev, evin içini ve dışında kalan herşeyi kapsar. Bu nedenle içi ve dışı olmak üzere çok önemli ve farklı iki bileşeni vardır. Ev bu yüzden insanın kendini nasıl gördüğünü güzelce yansıtan bir araçtır; birey mahrem iç yüzüyle, kendinin içeriden nasıl görüldüğünü sadece içeri davet edilen yakın kişilere gösterir, kendini diğerlerine göstermek için de evin herkese açık olan dış yüzünü seçer (Cooper,1974).

Habraken (1972) de evin, kişinin yaşamdaki pozisyonunu resmetmenin önemli bir aracı olduğunu söylemektedir. Bu onun sosyal dışavurumu, egosunu gösterme biçimidir. Bu nedenle kişinin konutuna kelimenin tam anlamıyla sahip olabilmesi gereklidir. Kullanıcı değişiklikler yaparak, yaşadığı konutla kafasındaki ev imajını örtüştürmeye çabalar. Habraken (1972) bu nedenle yoksul konut bölgelerine bakmayı önerir. Genişlemelerin, balkonların, güvercinliklerin, kömürlüklerin, limonlukların ve çatı katlarının kaotik karakterlerinin, kendini ifade etme arzusunun ilkel dışavurumu olduğuna işaret eder.

İnsan, bizzat kendi varlığıyla konutun ne olduğunu tanımlar. Bir konut (dwelling), belli bir formu olduğunda, uzun çalışmaların ardından belirlenen koşulları sağladığında, belediyenin kurallarına uymak için belli boyutlarda gerçekleştirildiğinde değil, yalnız ve yalnız insanlar yaşamak üzere ona geldiklerinde bir evdir (dwelling). Eskimo igloo'su da en az bir Cava'nının bambu kulübesi kadar evdir. Konut – ev fikri tamamen öznel ve kesinlikle belli bir formu yoktur. İnsanın etkinlikleri – burada konut etkinlikleri – konutun (dwelling) ne olduğunu tanımlar (Habraken, 1972).

Çoğumuz bir evden diğerine taşınma ve yeni taşındığımız yeri garip, nahoş, hatta belki de düşmanca bulma deneyimini yaşamışızdır. Ancak zamanla yeni eve ve onun tuhaflıklarına alışırız, sanki neredeyse biz ona değil de o bize alışmış gibi görünür; ona döndüğümüzde rahatlarız, ayaklarımızı uzatır ve kendimiz oluruz (Cooper,1974). Cooper (1974) bu noktada

nasıl olup da bu kutu içinde her yerdekinden daha çok kendimiz olabildiğimizi sorar. Bunu, beraberimizde taşıdığımız, kendimizin neredeyse elle tutulur bir uzantısı olan kişisel alan balonunun, kendimizce düzenlediğimiz evi, kapsarcasına genişlemesiyle açıklar. Dünya üzerindeki alıştığımız, sahiplendiğimiz bu küçük nişi, kendimizin bir parçası olarak fiziksel dünyaya yansıtırız. İçine koyduğumuz eşyalar, onu düzenleme biçimimiz, astığımız resimler, alıp baktığımız bitkiler, hepsi kendi imajımızın yansımasıdır, bize ve içeri davet ettiğimiz çok az yakınımıza iletilmesini istediğimiz bizimle ilgili mesajlardır; evimizdir (Cooper,1974).

İnsanların kendilerini tanımlamada evi bir araç olarak görmelerine hippilerin karavan evleri de örnek gösterilebilir. Hippiler kendilerini ortalama bir kişiden farklı görürler ve kendi yarattıkları, benzersizliklerini yansıtan ve destekleyen ev formlarının içinde yaşamayı seçerler; dönüştürülmüş kamyonlar, ağaç evler, jeodezik kubbeler gibi (Cooper,1974).

California'nın dış mahallelerinde yaşayanların ev seçimlerini nasıl yaptıklarını irdeleyen çalışmasında, Berkeley'li sosyolog Carl Werthman, çoğu insanın evini, toplumdaki kişisel imajını ve birey olarak statüsünü güçlendirmek için satın aldığı sonucuna varmıştır.

İngiltere, Avustralya ve Amerika'da yapılan çeşitli çalışmalar, insanlardan ideal evlerini anlatmaları istendiğinde, her tür gelir ve eğitim düzeyinden kişilerin genellikle müstakil, dört köşe, ayrı, bahçe içinde tek aile evi tarif ettiklerini göstermiştir. Bu ev formuna olan ilginin formun kendisinden mi yoksa dünya üzerinde bir toprak parçasına sahip olma isteğinden mi ya da bir apartmana nadiren sahip olunabilmesinden mi kaynaklandığını söylemek zordur. Ancak, hemen hemen dünyanın her yerinde aile yaşantısı için çok katlı yapıların istenilmediği bilinmektedir. Bir apartman nadiren bir ev olarak görülmektedir, ev yer üzerinde müstakil bir biçimde duran yapı olarak görülmektedir. Çoğu Amerikan ailesi tarafından apartman yapılarının reddedilmesinin nedeni, kişiyi topraktan koparması, evin ne olduğuna dair arkaik imajı yok etmesi ve kişinin bağımsız ve benzersiz kişiliğinin karşısında bir tehdit olması olduğu ileri sürülebilir (Cooper,1974).

Bir birey için belli bir ev (home), kişisel önemi olan olay ve deneyimlerle ilişkili bir takım farklı şeyler ifade edebilir. Bu bakımdan, her birimiz evi kişisel biçimlerde kullanırız. Ancak konutun bir de sosyal anlamı vardır, bu bir grup tarafından paylaşılan anlamı, sosyal kullanımı ile ilgili olan anlamıdır (Francescato,1993).

Sarıyel (2001), Stea'ya dayanarak konutun, fiziksel olduğu kadar sosyo-kültürel açıdan da önemli anlamlar taşıdığını belirtmektedir. Belirli bir kültüre özgü bir nesne olduğu kadar, konut sosyal ve ekonomik organizasyonun da bir parçasıdır. Konutlar aynı zamanda içerdiği

sosyal, kültürel olgu ve nesnelerin anlamlılığı ile de tanımlanabilirler. Konutlar, fiziksel bir barınak olduğu kadar, duyguların, düşünce şekillerinin, sosyal süreçlerin anlatıldığı, kültürel açıdan tanımlanan eylemler için de alanların sağlandığı yerler olarak da tanımlanabilirler (Sarıyel,2001).

Francescato (1993), konutun anlamını üç faktöre bağlı olarak incelemektedir. Bunlar; ölçek (scale), kullanım (use), zaman (time) faktörleridir.

Konutun tanımı referans aldığımız, ilgilendiğimiz ölçekten de etkilenir; ki bu konut, bina, kompleks, komşuluk, halk, şehir ve hatta tüm bir bölge olabilir.

Norberg-Schulz, “ikamet etmek- oturmak”ın en geniş anlamıyla, bir çevre içinde “evde olmak” anlamına geldiğini ileri sürer. (Bu bakımdan, hatta doğal çevre de konut olarak ele alınabilir.) Norberg-Schulz (1993), konutun (dwelling), niceliksel terimlerle ifade edildiğinde “başımız üzerinde bir çatı ve kullanımımızda olan belli bir miktardaki metrekare alan” olduğuna işaret eder. Ama niteliksel terimlerle ifade edildiğinde, ev bir bütünün parçası olduğundan dolayı sosyal bir anlam kazanır. Norberg-Schulz, bu bütünün içinde birbirinden farklı ancak birbiriyle ilişkili olan dört alan tanımlar: yerleşim, kentsel mekan (alan-space), kurum (institution) ve konut.

Francescato (1993) Rapoport’un, kültürün konutun anlamı ile ölçek düzeyi arasındaki ilişki üzerindeki etkisine dikkat çektiğini belirtmektedir. Örneğin bir kültürde evin içinde gerçekleştirilen eylemler bir başkasında dışarıda gerçekleşebilmektedir.

Cooper, analiz ölçeğinin de konuta atfedilen anlamı etkilediğine değinmektedir. Bir tanesi konut olgusuna, gizlilik, mahremiyet, aile hayatı ya da mal gibi belli konseptler çerçevesinde oda, konut birimi düzeyinde yaklaşır veya sembolizm ve kendini temsil öncelikli olabilir. Louis Harris vd. ise “konutu, komşuluk ve toplum düzeyinde tartışmak da aynı ölçüde doğrudur ve bu düzeyde eğitim, iş, ırk ayrımı gibi meseleler öncelik kazanır” demektedir (Francescato,1993).

Kullanım düzeyinde konutu tanımlayabilmek için “kullanım”ın kendisinin de tanımlanmasına ihtiyaç vardır. “Kullanmak”, genellikle bazı “eylemleri” gerçekleştirmek anlamında kullanılır. Planlama ve mimarlık alanında “fonksiyon” ile eş anlamlı kullanma eğilimi vardır. Ancak bu yorumlar, eylemi ve görünen davranışları işaret eden oldukça sınırlı anlamları akla getirebilir. Bir nesneye kullanımı nedeniyle yüklenmiş olan anlam basit ya da birincil bir eylemi kapsar. Kullanımı, insanların konutlarının çevreleriyle olan algısal, duygusal ve sembolik süreçleri içeren her tür etkileşim olarak düşünmek daha uygun görünmektedir ve bu süreçler mutlaka

eylemlerle ilgili olmayabilir (Francescato,1993).

Zaman konutun anlamlandırılması sürecindeki bir diğeri önemli boyuttur. Ayrıca, anlam ve kullanım kültürel kodlarla birbirine bağlanmıştır, aslında anlam ve kullanım aynı varlığın iki yüzü gibidir. İnsan iletişimde kültürel kodlar zamanla değişirler. Ancak daha önemlisi, kültürel kodlar, değişim sürecinin sürekliliğinden bahsetmeden anlaşılabilir.

Bu bakış açısına göre konutun rolü sosyal, ekonomik, kültürel değişimlerle beraber gelişir. Konut değişime yanıt verebilmeli ya da değişime neden olmalıdır. Kullanım değişime uğrar, yeni kullanım olanakları öneren yeni anlamlar ortaya çıkar; bu sırayla ve bu şekilde sürer. Konut sorununu anlamak bu süreci anlamayı gerektirir (Francescato,1993).

Görüldüğü gibi konutu tanımlamak oldukça zor ve karmaşık bir süreçtir. Konuta birçok farklı olgu açısından yaklaşmak ve konut sistemi içindeki farklı müşterilerin gözünden bakmak mümkün gözükmemektedir. Konuta biçeceğimiz her anlam konutla ilgili farklı olasılıkları işaret edecektir. Ancak konut, sonunda içinde insanların yaşadığı bir yerdir. İçinde insanların yaşaması için tasarladığımız konutların ve çevrelerinin kullanıcılarıyla uyumlu olması sağlıklı toplumlar açısından önemlidir. Bu nedenle konut sisteminin en önemli müşterisi konumundaki konut kullanıcılarının iyi anlaşılması gerekmektedir.

2.2 Kullanıcı ve Konut Etkileşimi

Konut ile içinde yaşayan insan arasındaki ilişkiler düşünüldüğünden çok daha karmaşık ve derindir. Bireysel ve toplumsal yönleri olduğu gibi zamana bağlı olarak da önemli özellikler gösterir. Kavramsal olarak da bu açıkça görülmektedir. Birey, kişi, kullanıcı, sakin, vb. sözcükleriyle dile getirilen insan, konut, ev, yuva, mesken, çatı, ocak, barınak, yurt vb. sözlerle anlatılan çevre ve oturmak, yaşamak, kalmak, barınmak, yerleşmek, bir çatı altında olmak, varolmak gibi sözcüklerle ifade edilen ilk ikisi arasındaki ilişkiler, bu konunun aslında ne kadar kapsamlı ve çok yönlü olduğunu açıkça göstermektedir (Özsoy,1994).

Özsoy (1994), Dovey'e dayanarak, konut insanları mekanda ve zamanda yönlendiren bir sistemdir ve yaşanan yerle özdeşleşmek anlamı taşır demektedir. Kimlik, kişi ile yer arasında belirli bir bağ olduğunu belirtir; yer ya da mekan kimliğini kullanıcıdan, kullanıcı da kendi kimliğini mekandan alır. Konutta yaşayan ile konutu arasında bir bütünlük, bağlılık vardır. Düzen olarak ve kimlik olarak ev kavramları da güçlü bir şekilde birbiriyle ilişkilidir; düzen bizim konutta 'nerede' olduğumuzla ilgilidir, kimlik ise evde ifade edildiği gibi bizim 'kim' olduğumuzu ve mekanda 'nasıl' olduğumuzu açıklar. Kimlik konusu kişiselleştirme, alansallık, çevrenin denetlenebilmesi ve katılım kavramlarıyla ilişkilidir. Kişiselleştirme

kullanıcıların kendi çevrelerine kişilik ve kimliklerini yansıtabilmeleri demektir. Kuramsal olarak, her konut zaman içinde kendi kullanıcısının kişisel nitelikleri ve tercihleri doğrultusunda belirli bir farklılaşma ve kimlik kazanır. Kendi kimliğinin damgasını konut mekanına vurmakla ve onu kişiselleştirmekle, kendisi ile başkaları arasında uygun gördüğü fiziksel uzaklığı da belirler.

Kişinin fiziksel çevresi üzerinde kontrol sahibi olması bizi insanın egemenlik alanı sorunuyla karşı karşıya getirir. İnsanlar yalnız kendileri için değil aynı zamanda sahip oldukları nesnelere ve kullandıkları mekanlar için de mahremiyet talep ederler. “Benim” iyelik zamiri, benim odam, benim mahallem, benim sıram, benim sandalyem’deki kullanımında olduğu gibi yasal ya da normatif iyelikten daha fazla şey anlatır. Bu objeler, bu mekanlar ve yerler bireyin kendisinin uzantısıdır ve hatta kimliğinin bir unsuru olabilirler ve bu anlamda bunları kendinden başka kimin kullanacağını, değiştireceğini, gözleyebileceğini ancak ve ancak kişinin kendisi belirleyebilir (Proshansky, 1974).

İnsan ve çevre arasındaki ilişki konut sürecinde vazgeçilmez bir unsurdur. Eylemler ve konut arasında yatan ilişki, her şeyden öte bir şeyler yapmaktır; belli sınırlar içerisindeki korunaklı bir çevrede insan tarafından yaratılan eylemlerinin toplamıdır. İnsanın bu eylemleri çevreyi etkiler. Duvarlarını süsler, çiviler çakar, etrafa sandalyeler koyar, perdeler asar. Sonrasında biraz marangozluk işleriyle ilgilenir, zemini yeniler, ısıtma sistemini iyileştirir, aydınlatmaları değiştirir. Konut, inşa etme eylemiyle ayrılmaz biçimde ilişkilidir. Bu iki nosyonu, konut ve inşa etmeyi birbirinden ayıramayız, çünkü ikisi birlikte insanın kendini barındırmasıdır, konut inşa etmedir. Bu nedenle bu ilişki insanın yerleşikleşmesi sürecinde yapılan her şeyin temelidir. İnşa etme insanın doğasının bir sonucudur (Habraken, 1972).

Habraken (1972) burada “Konut nedir ?” sorusunun “Konut amacını gerçekleştirme için hangi koşulları sağlamalıdır?” sorusuyla yer değiştirdiğine değinmiştir. Soru bu haliyle yanıltıcı bir hal almaktadır. Çünkü ikinci soru sadece insan ihtiyaçlarının bir kısmıyla ilgilidir. Çeşitli çalışmalarla ve bunların yorumlanmasıyla bir ihtiyaç programı hazırlanmıştır ve buna dayanarak konut ortaya çıkacaktır. Kullanıcıya olan ilgi de artmıştır; ona sorular sorulmuş ve üzerinde çalışılmış, ihtiyaç ve isteklerinin listesi çıkarılmıştır; kısaca insan sadece bir tüketici olarak görülmüştür (Habraken, 1972).

Bunların yanında zaman zaman konut için “yaşam makinesi” gibi tanımlamaların kullanıldığı görülmektedir. Ciddi olarak savunmanın mümkün olmadığı bu fikir, birtakım çekici düşünceler taşımaktadır, çünkü böylelikle konutun makineden daha karmaşık problemler yaratmadığına ilişkin rahatlatıcı bir etki yaratmaktadır. Yaklaşımımız fonksiyonel olduğu

sürece endişelenmeye gerek yoktur. Bu sloganla kastedilen gerçek amaç toplu konut arzudur. Konut, ancak bir makine olursa fonksiyonların kişisel olmayan katı tanımlarına uygun olarak tasarlanabilir. Habraken (1972), böylece konut sakini ve konut arasındaki karmaşık ilişki inkar edilmese de en azından kolektifleşebilir demektir. Bu da konut sistemindeki aktörlerden bazıları için sorunun çözümünü kolaylaştırmaktadır. Bu yaklaşım bu ilişkiyi yok saymaz gözükmese de bu ilişkiyi anonimleştirerek konut ile kullanıcı arasındaki ilişkinin bireysel yönlerini ihmal etmektedir.

Bahsedilen bu ilişkiden muazzam aktiviteler, teknik alanda uzmanlaşmalar, bilgi alanları, bina etmenin ve organizasyonunun bin türlü yönü ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar, ilkel bir aşamada, insanın yardım almadan, kendi koruyucu çevresini inşa etmeye başladığı sırada olmuştur.

Günümüz konut sürecinde bu ilişkinin unutulması çok kötü sonuçlar doğurmuştur. Bugünkü durum toplum üzerinde iki şekilde sıkıntı yaratmaktadır. İlk olarak, bu doğal ilişkinin yokluğunda bunun yerine başka bir şey koyma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Tüm tetikleyici çeşitlilik, tüm gündelik yaratıcılıklar, tüm kendiliğindenlik, doğal bir ilişkinin sahip olduğu her şey, daha fazlası ve iyisi için yapılan test ve araştırmalarla yapay olarak dışarıdan sürece dahil olmuştur (Habraken,1972). Bunun sonucunda ise yaratılan çevrelerin kişinin ihtiyaç ve beklentilerine ne denli uyum sağladığı tartışmalı hale gelmiştir.

2.3 Konutta Memnuniyet ve Memnuniyeti Etkileyen Faktörler

Memnuniyet genel bir tanımlamayla beklentilerin mevcut ya da algılanan durumla örtüşmesi olarak açıklanabilir.

Yanar (1994), Canter ve Rees'e dayanarak, konut memnuniyeti kavramını konut ortamının kullanıcıların hedeflerine ulaşmasına yardımcı olma düzeyi olarak tanımlamıştır.

Konut çevresi ve kullanıcı etkileşiminde ortaya çıkan gereksinmelerin karşılanamamasının kullanıcıların fiziksel ve ruhsal sağlığı üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu bilinen bir gerçektir. Konut ve çevresi ölçeğinde, konut memnuniyeti sorununa yalnızca fiziksel biçimleniş olarak bakmak doğru değildir. Konut gibi çok geniş kişisel ve sosyal önemi olan bir alanda memnuniyeti sağlamaya yönelik konut standartlarına bireyin gizliliği, toplumsal etkileşim, çevreyi denetleyebilme, kullanıcı kimliğinin yansıtılması gibi nitel standartların eklenmesi gereklidir.

İmamoğlu (1993), yaptıkları bir araştırmanın evin, alt sosyo-ekonomik düzey aileleri için bile “barınmak için bir yer” olmanın ötesinde olduğunu gösterdiğini belirtmektedir. “En rahat

edilen yer” ve “tümüyle kendilerine ve ailelerine ait bir yer” tanımları ise en çok benimsenen tanımlar olarak belirlenmiştir.

Rapoport (2004) ise, kullanıcıların konut tercihlerini etkileyen faktörleri şu şekilde dile getirmektedir: “Gerçekte insanlar, örneğin konut gibi bir çevre seçtikleri zaman, sadece en geniş kapsamıyla özel bir ortamlar sistemini değil aynı zamanda bu sistemlerin özel çevresel kalitesini de seçmiş olurlar; yolda geçen zamanı, konutun büyüklüğünü ve tipini, semti, konutların kalitesini, komşuların toplumsal niteliklerini vb. de dikkate alırlar. Tercih ve seçimlerde isteklerin ihtiyaçlardan daha fazla rol oynadığı görülmelidir ve bu istekler de daha çok anlamla dolayısıyla kültürle ilişkilidir. Banka reklamlarını inceleyerek de bunu görmek mümkündür; reklamlar anlamın üzerinde dururlar ve çoğu kez evi göstermezler bile; gösterdikleri bitkiler, manzaralar, kelebekler, güneşin batışı, insan ilişkileri, rekreasyon olanakları vb.dir” (Rapoport, 2004).

Konutların fiziksel biçimlenmelerindeki gelişim ve değişim artık kullanıcıların istedikleri tek özellik olmaktan çıkmıştır (Adam, 1986). İnsanların konutlarından memnun olmaları için, konutları üzerinde kontrol sahibi olabilmeleri belki de konutun fiziksel standartlarından çok daha önemlidir (Lock, 1979). Sanoff (1990), katılımcı tasarım deneyimlerine dayanarak kullanıcı memnuniyetinin asıl kaynağının ihtiyaçların karşılanma derecesinin değil kararları etkileyebilmiş olma hissini olduğunu söylemektedir. Kullanıcının çevresine katkıda bulunabilme imkanının olması, kişiye kendi bireysel özellikleri ile çevresini daha çok etkileme şansı verir. Kişi çevresinin biçimlenmesi ve bakımıyla ne kadar ilgili ise çevresi onun için o kadar uyumlu hale gelir.

Kullanıcının mekansal tatmininde yapma çevrenin birbirini etkileyen iki farklı boyutu ortaya çıkar. Bunlar performans özellikleri ve psiko-sosyal niteliklerdir. Kullanıcının temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik performans kriterleri ölçülebilir, denenebilir standartlar olarak geliştirilmişlerdir. Mekansal niteliğin psiko-sosyal boyutunu oluşturan kavramlar ise kolayca ölçülemeyecek, karmaşık yapıda, kişiden kişiye değişebilen kriterler kümesini oluştururlar. Mahremiyet, kişiselleştirme, kimlik, sosyal statü, kişisel/sosyal alan, mekan içgüdü, mekanda seçme özgürlüğü gibi kavramlar kullanıcının mekansal tatmininde önemli bir yer tutarlar. Bu nedenle mekansal tatmin kriterleri olarak değerlendirmede dikkate alınmaları gerekir (Özsoy, 1995).

Kişinin yaş, gelir, eğitim durumu gibi özellikleri çevrenin algılanmasında filtre görevi görürler. Bu filtreler mevcut çevrenin nasıl algılandığını etkilerler. Kişinin algıladığı çevre ile beklentileri arasındaki uyumun düzeyi ise memnuniyet üzerinde etkili olmaktadır. Buna göre

algılanan mekan ile beklentiler arasındaki ilişki, kullanıcı ya da insan faktörünün işlevini ortaya koymaktadır.

Konut memnuniyeti ile ilgili araştırmalara baktığımızda bunun, kişinin arzu ve beklentileri, fiziksel çevreyi nasıl algıladığı, bu algıların bireyin davranışlarını nasıl etkilediği, bireyin konut ve çevresine uyum sağlayabilirliği veya tamamen uyumsuz olup konut ve çevre değiştirmesi, konut seçimi, kullanıcı tercihleri, konut standartları, kullanıcı gereksinimleri ile çevresel ve yaşamsal nitelik, konutun yaşanabilirliği gibi iç içe geçmiş konular olduğuna değinilmektedir (Yanar, 1994).

Konut memnuniyetinin, konut değerlendirme çalışmalarında bir ölçüt olarak kabul edilmesinin en önemli sonucu kullanıcının tasarımdaki rolünün anımsanması ve araştırmacılar ve yasama organlarının disiplinler arası çok yönlü bir bakış açısıyla konutta kullanıcı faktörünü göz önüne almalarıdır.

Bunun yanında, konut memnuniyetinin, kullanıcıların kendi bakış açılarının vurgulanması olduğu ve yapma çevrede ortaya çıkan birçok soruna aslında kullanıcıların ihmal edilmiş bu bakış açısının neden olduğu öne sürülmüştür.

Günümüzde özellikle konut alanında kullanıcı-çevre ilişkilerinde gözlenen kopukluğun nedeni, kitlesel konut üretimi nedeniyle tasarımcı ile kullanıcı arasında artık birebir ve yüz yüze ilişkinin kalmamış olmasıdır. Çevrenin biçimlendirilmesi insanların çevreleriyle doğrudan ilişkilerinin bir sonucu iken, şimdi arada çeşitli kişi ve kuruluşlar olabilmektedir. Kullanıcı grubunun gelecekteki yaşam çevresini oluşturacak olan kararların büyük bir çoğunluğu, işte aradaki bu başka grupların getirdiği kısıtlamalarla alınır. Konutun bu çok yönlü özelliği nedeniyle bu tür sorunlar ancak ve yalnız, kullanıcı grubunun ihtiyaçlarının belirlenebilmesi ve bir şekilde kararlara katılabilmesi, programlama aşamasında görüşlerine başvurulması ile çözümlenebilir (Özsoy, 1994).

Kullanıcıların gereksinimini karşılayamayan, kullanışsız ve elverişsiz konutlar, yaşama standartlarını düşüreceği ve çalışma yeteneğini azaltabileceği gibi, zaman içinde ciddi sosyal ve toplumsal çöküntülere neden olabilir. Bu nedenle konut ve sosyal tesislerin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi yönünde daha fazla gayret gösterilmesi gereği iyi anlaşılmalıdır (Sarıyel,2001). Konut memnuniyeti sorunları konutun niteliksel açıdan değişmesi gerektiğini göstermektedir. Bu değişim ise kullanıcıların konutları ile ilgili, düşünce, duygu ve davranış biçimlerini inceleme, anlama, tahmin edebilme ve tasarımda yorumlayabilme gerekliliğini doğurmaktadır.

2.4 Konutta Kalite ve Memnuniyet İlişkisi

“Tanınmamış gereksinmelerin karşılanması”, “verimlilik”, “amaca uygunluk”, “kullanıcı memnuniyeti” günümüzün kalite anlayışının ana kavramlarıdır (Dengiz, İncedayı, 2003).

Özsoy (1994) da, konut çevresinin niteliği konusunda kullanıcının o çevreden memnuniyetinin önemli göstergelerden biri olduğu kabul edilmektedir demektir. Yürekli vd., kullanıcı memnuniyeti söz konusu olduğunda, mekansal organizasyon, fonksiyonel ilişkiler, mekan hiyerarşisi, esneklik ve estetik gibi mekan karakteristiklerinin temel kalite parametreleri olarak karşımıza çıktığını belirtmektedir. Kullanıcıların kişisel değerlendirmeleri, spesifik konut alanlarının kalite gerekleri ve ihtiyaçlarını belirlemede büyük önem kazanmıştır (Songur, 2001).

Aydınlı (1993), yaptıkları bir araştırmaya dayanarak konut ve çevresinin sosyal, psikolojik ve kültürel açıdan kullanıcı gereksinmelerine uyum derecesi, konut kalitesinin önemli bir göstergesi olarak düşünülmüştür demektir.

Kaliteli bina ya da fiziki çevre ifadesi ile kullanıcıların gereksinimlerini en uygun biçimde karşılayan, bu özelliğini zaman içinde koruyan, estetik ve ekolojik açılardan çevre kirliliği yaratmayan, toplum yararını gözetecek, uygun fiyatta ve uygun sürede gerçekleştirilmiş olan bir yapım ürünü ya da çevre oluşumu tanımlamaktadır (Dengiz, İncedayı, 2003).

İnsan davranışı ve fiziksel çevre arasındaki uygunluk, kullanıcı gereksinmelerinin çevre değerleri tarafından ne derece karşılandığını, tatmin sağlandığını ortaya koymaktadır. Bu tatmin düzeyi önem sırasına göre, konstrüksiyonun ve malzemenin sağlamlığı, sürekliliği, konutun dış görünüşü ve orada yaşayan insanların beklentilerini sağlayan mekan özelliklerinin varoluşu ile ilgili olabilmektedir (Aydınlı, 1993).

2.4.1 Kalite Kavramı ve Konutta Kalite

Kalite en basit anlamı ile nitelik demek; yani varlıkların ya da olguların saptanmasında, anlatılmasında ve belirlenmesinde kullandığımız bir özellik. Kalite kavramını yalnızca nitelik anlamında kullanmıyor bu kavrama aynı zamanda üstünlük, hatta mükemmellik ya da tercih edilebilirlik gibi kişisel ya da toplumsal değerleri de yüklüyoruz. Dolayısıyla, günlük kullanımdaki anlamı ile “kalite”nin nesne ya da olguların niteliklerini belirlemeye yarayan ve bu niteliklere ilişkin değer yargılarımızı da bir şekilde içeren ve ifade eden bir kavram olduğunu söyleyebiliriz (Pultar,1994).

Genelde “nitelik” sözcüğüyle eş anlamda kullanılan “kalite” kavramı, “Toplam Kalite Yönetimi” anlayışı çerçevesinde, konu alanıyla ilgili hizmet verilecek kesimin

gereksinmelerinin, istenilen düzeyde karşılanma yeterliliğini ifade etmede kullanılmaktadır.

ANSI / ASQC Standart A3 (1978) ve ISO 08402. 1987 standartlarında “kalite”, ürün ya da hizmetin belirlenen ya da ima edilen ihtiyaçları karşılama yeteneğine dayanan özelliklerin ve karakteristiklerin bütünüdür. Benzer ifadeler, TSE’nin tanımında da yer almaktadır. Buna göre “kalite, bir ürün veya hizmetin belirlenen veya olabilecek gereksinmeleri karşılama yeteneği, yeterliliği ya da performansına dayanan özelliklerin toplamıdır”. Burada “gereksinme” ve “performans” birbiriyle ilişkili iki önemli öge olarak ön plana çıkmaktadır.

Bir ürünün veya hizmetin belirlenmiş gereksinmeleri karşılama performansı, o ürün ya da hizmetin “nitel”, başka bir deyişle, “kalite” düzeyini belirlemektedir (Dengiz, İncedayı, 2003).

Kalite kavramıyla yalnızca üstünlük değerini yansıtan bir nitelikten değil, ayrıca bu niteliği ölçmekten ve çeşitli kıstaslarla karşılaştırmaktan söz edilmektedir. Bu şekilde “kalite” belirgin bir teknik kavram olarak tanımlanabilir ve “amaca uyum niteliği” olarak ifade edilebilir. Bu tanım kapalı olarak üstünlük değerini de içermektedir; yani kalite, amaca uyumun üst düzeylerde olmasını da ifade eder (Pultar,1994).

Konutta kaliteyi artırma arayışları tasarım sürecinde önemli bir amaçtır. Kalite arayışı yaygın olmakla birlikte kalite kavramının net bir tanımının olmayışı ona ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

Kalite kavramı koşullara ve kişilere bağlı olarak tanımlanabilir. Bazıları kaliteyi nesnel, ölçülebilir performans standartları ile tanımlamaya çalışırken bazıları bu tanımları öznel değerlere göre yapar.

Çevre kalitesi; fiziki konfor, güvenlik gibi ölçütlerin ötesinde çevrenin taşıdığı psikolojik ve sosyo kültürel anlamla ölçülür. Bu açıdan tasarım, kullanıcıların özel ihtiyaçlarının ve kimliklerinin ifade edilmesine, yansıtılmasına imkan tanımalıdır (Özsoy,1994).

C.Norberg – Schulz, mekanın varoluşunu yüzeylerden oluşan bir hacimsel etkinin ötesinde sosyo - psikolojik ve kültürel değerlerle algılanan bir kavram olarak tanımlamaktadır. Genel anlamda başımızı sokabileceğimiz bir barınak olarak tanımlanan konut mekanı, aynı zamanda kimlik duygusuna sahip, kendine özgü bir ruhu yansıtan bir fenomen olarak da yaşanmalıdır. Aslında C.Norberg – Schulz tarafından yapılan konutun “ontolojik” tanımı, konut yaşam ve kalitesini araştırmak için ortaya konulan esasları açıklamaktadır. Bunu “bir yer duygusunun yaratılması”na, insanın kendi öz benliği ile çevresini bütünleştiren kavramlara atıfta bulunacak tanımlamalar yardımıyla açıklamaktadır” (Aydınlı,1993).

Nitelikli bir yaşam çevresi denildiğinde, günlük hayatın rahat ve konforlu biçimde sürdürülmesi amacıyla belli standartlar gözetilerek oluşturulmuş bir ortam anlaşılmalıdır.

Çünkü yaşanabilir bir çevre kavramı, kullanıcının kültürel ve duygusal gereksinimlerinin karşılanabildiği ölçüde, anlam, değer ve nitelik kazanmaktadır (Dengiz, İncedayı, 2003).

İnsanların en temel ihtiyaçlarından biri olan barınmayı sağlayan fiziksel ortam olarak konut, aslında temel toplumsal birim olan aileyi bir arada tutan fiziksel ve moral mekanlar bütünüdür. İnsanın onurlu bir yaşam sürmesi, insan hakları arasında merkezi bir konuma sahiptir. Bu nedenle, 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile başlayarak konutun bir insan hakkı olduğu uluslararası düzeyde kabul edilmiştir. Konut hakkı en üst dayanağını 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde bulmaktadır. Bu beyannamenin 25/1 maddesi "Herkesin gerek kendisi gerekse ailesi için yiyecek, giyecek, konut, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını sağlayacak yeterli bir yaşam standardına ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık ya da seçim olanaklarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır" biçimindedir. Başka bir deyişle 1948'den beri yeterli konutun bir insan hakkı olduğu uluslararası düzeyde kabul edilmiş bulunmaktadır (Aslan, 2000).

1996 yılında yapılan Habitat II kapsamında ortaya konan temel hedeflerden biri ise herkese yeterli konut olmuştur. Konutun bir insan hakkı olduğu kabul edildiğinde, herkes için yeterli konutun niteliğini daha ayrıntılı olarak tanımlamak giderek önem kazanmaktadır (Anon., DPT, 2001).

Yeterli konut, elbette, herkes için yaşanabilir bir ortamda gerçekleşmelidir. Bu ortam, temiz, güvenli, barış içinde, insan onuruna yaraşır, gereksinimlere duyarlı, tüm canlıların birlikte yaşamlarının ve canlı olmayan değerler bütününe önemsendiği sağlıklı bir yaşam çevresini kapsamalıdır. Sonuçta, yaşanabilir çevredeki sağlıklılık, çevreyi oluşturan canlı ve cansız bileşenlerin bütününe içerecek biçimde anlaşılmalıdır. Bu kapsamda herkese yeterli konut ve temel hizmetlerin sağlanması için kamu sektörü, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, kooperatifler ve bireylerin karar alma aşamalarında yer alabileceği bir sistemin oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda küçük ve orta ölçekli yerleşimlerde ekonomik yatırımların yapılması, bu yerleşimlerde sosyal ve teknik altyapıya sahip arsa üretiminin teşvik edilmesi, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, nüfus yığılmaları eğilimlerinin izlenmesi ve ona uygun politikalar geliştirilmesi, temel altyapı ve hizmetlerin öncelikle desteklenmesi hususları öncelik kazanmalı, kırdan kente göçü en aza indirmek temel ilke olmalıdır (Anon., DPT, 2001).

İnsanlar doğası gereği her tür fiziksel ortama ve mekana uyum sağlayabilirler, ancak tasarımcıların görevi insanların mekanlara uyum sağlamasını beklemek değil, içinde her ayrı

kullanıcının kendi mekanından huzur duyarak yaşayacağı ideal konutları oluşturmak ve kullanıcıların konutundan tatmin olmasını sağlamaktır. Kırdan ya da kentte, insanlara çağdaş yaşam koşulları sağlayabilecek, içinde yaşayanlar tarafından benimsenmiş, gereksinimlerine cevap olabilecek konutlar inşa etmek, toplum üyelerinin refah ve mutluluğunu sağlamanın da bir yoludur (Aslan, 2000).

Kötü konutun meydana getirdiği problemler, şüphesiz sadece içinde oturanları etkilememekte, topluma da yansiyarak çok yönlü olumsuz sonuçlar ve sosyal huzursuzluklara sebep olmaktadır. Her insan, bir mimari ortamda dünyaya gözünü açar, büyür ve yaşar. Bu ortama yabancılaşması, ona karşı duyarsızlığı, insanın yücelme fiilini, çevrenin güzelleştirilmesi sorumluluğunu yüklenmesini imkansızlaştırır. Anlaşılacağı üzere, konut sadece bireyin yaşamında değil, toplum üzerinde de büyük bir etkiye sahiptir (Aslan, 2000).

Taşpınar (2003) Özsoy vd.'ne dayanarak, konut çevresi kalitesi ve memnuniyeti ile konut çevresi tercihinin birbirine yakın konular olduğunu ve bu yöndeki araştırmalarda kullanıcı tercihinin (taşınma, oturma isteği veya çevresini değiştirme) sorgulamasının yapılmadığını belirtmektedir. Günümüzde kullanıcı çevre ilişkilerinde gözlenen kopukluğun temel nedeni, tasarımcı-kullanıcı arasında artık bire bir ilişkinin kalmamış olması, yapısı, özellikleri ve beklentileri bilinmeyen kullanıcı grubu için tasarım yapılmasıdır. Çevrenin biçimlendirilmesi geçmişte insanların çevreleriyle doğrudan ilişkilerinin doğal bir sonucu iken, günümüzde bu biçimlendirme çeşitli kişi ve kuruluşlar tarafından yapılmaktadır.

Konut, konut sistemi içindeki çeşitli aktörlerin isteklerini yerine getirmeye çalışan kompleks bir sistemdir. Kaçınılmaz olarak çok sayıdaki hedefler arasında tutarsızlıklar olacaktır. Çok amaçlı bir sistem amaçlarına makul ölçüde bir verimlilikle ve istenmeyen yan etkilerle ulaşacaksa, bu sistem bir yönetim-alt sisteminin kontrolü altında olmalıdır. Bu yönetim sisteminin görevini yerine getirebilmesi için bir kritere sahip olması gerekir. Yönetim sisteminin görevi tüm sistemin performansını gözlemek ve sistemin verimliliğini değerlendirmektir. Francescato (1993), değerlendirmenin, performansı bir kritere göre ölçmek olduğunu vurgulamakta ve konut konusunda uygun ölçme kriterinin ne olması gerektiğini sormaktadır.

Yakın zamana kadar konut kalitesi konusunda yapılan araştırmaların büyük bir kısmı konuya teknolojik bir bakış açısıyla yaklaşmışlardır. Çoğu kez, bu teknik yaklaşımın uygulamaları, kullanıcıları tarafından bekleneni vermeyen çevreler olarak nitelendirilmiştir. Şimdi yirmi yıldan daha fazla bir süreden beri, artan sayıdaki sosyal ve davranışsal çalışmalar kaliteye sadece “teknik” açıdan yaklaşılmasının yetersizliğini göstermiştir (Francescato, 1993).

Bu soru sistemdeki müşterilerin tanımının yapılmasıyla ilişkilidir. Konut kullanıcılarının asıl müşteriler olduğu kabul edilirse, kullanıcıyı memnun etmenin en önemli kriteri bu amaç doğrultusundaki her girişimi yönetmektir. Amaçların çatışması durumunda kullanıcıları memnun etmek diğer amaçları gerçekleştirmekten daha önemli olmalıdır. “Konut”, finans sağlayıcılar ve kullanıcılar için aynı anlama gelebilir de gelmeyebilir de, ama bu iki grup konuta farklı ve çelişen iki anlam yüklüyorlarsa, finans sağlayıcılar için geçerli olan anlam kullanıcılarınkine göre düzenlenmelidir, kullanıcılarınki finans sağlayıcılara göre değil (Francescato,1993).

Konutun nitelik boyutu ile ilgili sorunların bir nedeni de, konutun daha çok sayısal yetersizliği ile gündemde olmasıdır. Özellikle de konut ihtiyacı göreceli olarak daha fazla olan alt ve alt/orta-gelir grupları için inşa edilen örneklerde konut ve çevre niteliğinin olması gerekenin çok altında olduğu bilinen bir gerçektir. Oysa konutun insan yaşamındaki anlam ve önemi büyüktür. Uzun süreli kullanımı nedeniyle zaman içinde ailenin değişebilen ihtiyaçlarına yanıt verebilme niteliğine de sahip olmalıdır. Çok sayıda aile için üretilen ancak plan tipi sayısı 3 ya da 5'i geçmeyen bir uygulamada farklı büyüklük, yapı ve ihtiyaçları olan ailelerin ihtiyaçlarının karşılanma zorunluluğu da önemli bir sorun olarak görülmelidir (Özsoy,1994).

2.4.2 Konut Üretim Sürecinde Kaliteyi Arttırıcı Faktörler

1970'li yıllara dek, modern mimarlığın ortaya koyduğu temel ilkeler çerçevesinde insan gereksinimleri, sosyal kültürel açıdan hiçbir ayırım gözetilmeksizin tek bir formüle indirildiğinden, konut mimarisinde standart tasarım ölçütleri önerilmiş ve uygulanmıştır. Tasarımcının görevi herkes için doğru olan çözümü tanımlamak; uygulandığında da insanların kendilerini bu çözüme alıştırmalarını beklemektir. Günümüz konut mimarisinde tüm insan gereksinimlerini eşit kılan, sosyal ve kültürel farklılıkları ve psikolojik etkenleri göz ardı eden tekdüze konut yerleşimlerinin kullanıcı için tatminkar bir çevre oluşturmadığı bir gerçektir. Bu nedenle, özellikle son yıllarda bu konuda yapılan araştırmalarda insanlar ve yaşadıkları çevre arasındaki öncelikli ilişkinin saklı önemini ortaya koyan metodlar geliştirilmiştir. İnsanların barınmak için seçtikleri mekanlarla olan zengin ve karmaşık ilişki yumağı içinde “kendine özgü bir yer” duygusunun saklı anlamını ortaya çıkarmak olasıdır (Aydınlı, 1993).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, birçok ülkedeki tasarım araştırmalarının önemli bir bölümünü, mevcut konut yerleşmelerinin, sakinlerinin değerleri ve tercihleri açısından incelenmesi oluşturmuştur. Bu konuya ilginin artmasının nedenlerinden biri, çok sayıda kullanıcı olması nedeniyle, tasarımcı ve kullanıcılar arasında giderek artan ‘toplumsal uzaklık’ olmuştur. Cooper-Marcus, bu çalışmaları geçmiş ve yöntemleri açısından üç bölüme ayırmıştır.

1. Konut iç mekanlarının sakinler tarafından değerlendirilmesine yönelik değerlendirme çalışmaları;
2. Yeni konutların tasarımı için kılavuz ve örüntülerin kullanımı;
3. Zaman içinde belli bir noktada ve uzun kullanım sürelerinde çeşitli gereksinmelere yanıt verecek, uyarlanabilir, ya da esnek konut fikrinin uygulanması.

Cooper-Marcus'un çalışmasından sonraki yıllarda, bu sınıflamayı genişleten önemli gelişmelerden biri tasarım yöntemi araştırmalarındaki konut planlaması ve katılımcı tasarım teknikleriyle ilgili gelişmelerdir (Özsoy,1994).

Tasarımcıların ve kullanıcıların çözümlerini iki ayrı grupta ele alarak konuya daha sistematik yaklaşılması mümkündür.

1. Tasarım ürününün geliştirilmesi ile ilgili yaklaşımlar: bu gruptaki çalışmaları esneklik, uyabilirlik, açık uçluluk gibi değiştirilebilir ve tamamlanabilir tasarım ürünleri yanında; teknolojik yeniliklerin ve bilgisayar olanaklarının yapma çevrenin kalitesini yükselten uygulamaları şeklinde ele almak mümkündür.
2. Tasarım sürecinin geliştirilmesi ile ilgili yaklaşımlar: bu gruptaki çalışmalar ise tasarım sürecinde kullanıcının etkinliğinin artırılması ve kullanıcı ile ilgili verilerin geliştirilmesi olarak gruplanabilir.

Konutta memnuniyeti etkileyen faktörlerin çeşitliliğinden, konutun çok yönlü olma özelliğinden ve bugün için yapılan tespitlerin yarın için değişebilme ihtimalinden dolayı tasarımda kullanıcıların katılımını sağlamak, istek ve ihtiyaçlarını belirtmelerine fırsat vermek gerekmektedir.

Kullanıcı istek ve ihtiyaçlarının doğru şekilde tespit edilebilmesi ve bunların tasarıma yansıtılması kullanıcının konutundan duyduğu memnuniyet üzerinde olumlu etki yaratacaktır.

Bu amaç doğrultusunda kullanılan yöntemler ise genellikle şunlar olmaktadır:

- Kullanıcı istek ve ihtiyaçlarının belirlenmesi
- Kullanım sonrası değerlendirme çalışmaları
- Konut üretim sürecine kullanıcının katılması (kullanıcının konutunu ihtiyaçlarına göre düzenleyebilmesine olanak verilmesi)

Bu üç yöntemde de kullanıcı katkısından faydalanılmaktadır. Ancak bu farklı şekillerde ve düzeylerde olmaktadır. İlk iki yöntemin üzerinde çalışma yapılan kişi ve çevreler üzerinde olumlu etkisi olmamaktadır. Bu çalışmalardan elde edilen bilgilerin gelecekte gerçekleştirilecek projelere veri oluşturması ve bu yolla geçmişteki hataların tekrarlanmaması

umulmaktadır.

Toplu konut yerleşmelerinin sunduğu yaşam çevresinin, zamanla önce nitel özelliklerini kaybetmesi ya da kısa sürede yetersizleşmesini önlemenin başlıca yolları olarak “kullanıcı katılımını sağlayan modeller” , “esnek tasarım çözümleri” ve “çeşitli tipte seçenek sunma” yolları sayılabilmektedir. Bireylerin yaşadıkları çevreyle uyum içinde olmaları, ona yabancılaşmamaları, onu benimsemeleri ve onda kendilerini geliştirici özellikler bulabilmeleri, “kullanıcı katılımının” sağlanabildiği oranlarda ve durumlarda gerçekleşebilmektedir. Diğer taraftan, kişilerin yaşam çevreleriyle aktif ilişkilerinin, katılım ve kullanımlarının, işlevsel olduğu kadar kültürel ve psikolojik düzeylerde söz konusu olabildiğinde ancak nitelikli ve yaşanabilir çevreden söz edilebilmektedir (Dengiz, İncedayı, 2003).

Barınma temel bir gereksinimdir; ancak insanın yaşadığı yerde kendi kimliğini ve kendi değerini hissetmesi, kendine ait olma, sahip olma gibi gereksinimleri karşılayan, kendine (içinde yaşayan insanlara) değer verildiğini hissettiren bir mekan anlayışı konut ve yaşam kalitesini artıracaktır. Konut ve yakın çevresi ile kullanıcı gereksinimleri arasındaki “uygunluğu” sağlamak ve böylece konut ve yaşam kalitesini artırmak amacıyla fiziksel, sosyo-kültürel, görsel, ekonomik ve teknolojik gereksinimler farklı ölçeklerde bir bütün olarak ele alınmalıdır (Aydınlı, 1993).

Konutların ve yakın çevrelerinin kullanıcıların beklentileri, yaşam biçimleri sosyal ve psikolojik gereksinimlerine cevap veriyor olması çevre kalitesinin en önemli göstergesidir. Bu nedenle mimarların, şehir plancıları ve tasarımcıların daha sağlıklı çevreler oluşturabilmek için kullanıcı gereksinimlerini, kullanıcının konutunu ve çevresini ne şekilde algıladığını ve değerlendirdiğini de göz önüne almaları gerekmektedir. Bu şekilde gerçekleştirilecek bir yaklaşım kullanıcıların yaşam kalitesini yükseltecektir (Türkoğlu, 1995).

Tasarımın amacı, yani yerleşimi ve “eşyaları” kullanıcılara uyan, onların isteklerini, eylemlerini vb. destekleyen çevreleri ve bu çevrelerin bileşenlerini yaratmaktır. Rapoport (2004) “bu yüzden tasarımı, kullanıcı ağırlıklı ve tasarımcının kullanıcının bir tür avukatı olduğu bir eylem olarak alıyorum” demektedir. Bu da tasarım ürünlerinin (yapılar ve diğer fiziksel çevre ürünleri) insani karakteristiklerinin anlaşılmasını, bunlara uyulmasını ve bunların desteklenmesini temel alması gerektiği anlamına gelir.

Tasarım ve yapım sürecinde çeşitli yollarla kullanıcının katılımını sağlayarak kullanıcısıyla uyumlu kaliteli çevreler üretmek hem sağlıklı toplumlar açısından hem de kısıtlı ekonomik

kaynakların daha etkili kullanımı açısından önemli gözükmektedir.

3. BÖLÜM: KONUT YAPIMINDA KULLANICI KATILIMI

Her ailenin konutunun tasarım ve yapımını kendi olanakları ya da yörenin bir ustası yardımıyla gerçekleştirdiği geleneksel toplumlardan, günümüzün kitlesel konut üretimi aşamasına gelindiğinde, tasarım, yapım ve kullanım olgusunun çok önemli bir değişim geçirmiş olduğu görülmektedir. Günümüzde özellikle konut alanında kullanıcı-çevre ilişkilerinde gözlenen kopukluğun nedeni, kitlesel konut üretimi nedeniyle tasarımcı ile kullanıcı arasında artık birebir ve yüz yüze ilişkinin kalmamış olmasıdır. İster kamu eliyle, isterse özel kuruluşlarca yaptırılan konutlar olsun; yapısı özellikleri ve beklentileri bilinmeyen belirsiz bir kullanıcı grubu için tasarım yapılmaktadır. Çevrenin biçimlendirilmesi insanların çevreleriyle doğrudan ilişkilerinin bir sonucu iken, şimdi arada çeşitli kişi ve kuruluşlar olabilmektedir. Mimar tasarım yaptığı gruptan farklı bir ortamdan geldiği veya farklı bir yönde eğitildiği için, kullanıcıların ihtiyaçlarını tam anlamıyla bilmesi ya da geçerli tahminlerde bulunması zordur. Öte yandan binayı gerçekten kullanacak olanlarla ilişkisi olmasa da finanse eden kişi ya da kurumla belli bir diyalogu sürdürmek durumundadır. Kullanıcı grubunun gelecekteki yaşam çevresini oluşturacak olan kararların büyük bir çoğunluğu, aradaki bu başka grupların getirdiği kısıtlamalarla alınır. Bu kısıtlamalar, çoğu zaman kullanıcı ihtiyaç ve isteklerinin arka plana itilmesine neden olmaktadır. Konutun çok yönlü özelliği nedeniyle bu tür sorunlar ancak ve yalnız, kullanıcı grubunun ihtiyaçlarının belirlenebilmesi ve bir şekilde kararlara katılabilmesi, programlama aşamasında görüşlerine başvurulması ile çözümlenebilir (Özsoy, 1994).

Toplu konut tasarımlarında 1960'lara kadar devam eden kitlesel konut üretim yöntemlerinin kullanıcıyı göz ardı etmesi olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Bu olumsuz sonuçların farkına varılması ve bu toplu konut uygulamalarının incelenmeye başlamasıyla bazı farklı tasarım yaklaşımları da görülmeye başlamıştır.

Şekil 3.1 Kullanıcı katılımının gerekliliğini anlatan karikatürler (Onat, 1998)

3.1 Kullanıcı Katılımı Kavramı

20. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak günümüze değin tasarıma dolaylı kullanıcı katkısı her zaman güncelliğini korumuştur. Endüstrileşmiş sistemler aracılığı ile geliştirilen yapay çevre düzenlemeleri anonimlik ve bir örneklilik eleştirilerine hedef olmuşlardır (Atasoy, 1980). Geleneksel yapı üretim sistemlerinde, tasarlayıcı grup kullanıcı adına tasarım probleminin çözümüne yönelik olarak belirli sayıda alternatif önermektedir. Bu eleştiriler doğrultusunda tasarıma veya yapay çevre düzenleme karar mekanizmasına kullanıcının katılması üzerindeki tartışmalar yoğunlaşmıştır.

Kullanıcı katılımı, katkısı kavramı aslında çok geniş bir kapsamı içermektedir. Makro düzeyde düşünüldüğünde halkın yerel yönetim kararlarına katılmasından, ülke çapındaki kararlara tepki eylemleri düzenlenmesine kadar çeşitli eylemler günümüzde katılım (participation) olarak tanımlanmaktadır. Mikro düzeyde ele alındığında ise, kullanıcının çevresinin oluşumuna katkısı, doğrudan onu şekillendirmesi, hatta konutunu kendisinin inşa etmesine kadar giden geniş bir yelpazede ele alınabilmektedir (Ok, 1985).

Katılım teriminin birçok eş anlamlısı vardır: yurttaş katılımı (citizen involvement), yurttaşların etkisi (citizens' influence), yurttaş eylem grupları (citizens' action group), işbirliği (cooperation), birlikte karar verme (co-decision), kendi kendine karar verme (self-decision) vs. (Wulz, 1990). Katılım yaklaşımını ifade etmede kullanılan terimlerin çeşitliliği katılımın (participation), karar verme biçimlerini kapsayan genel bir kavram olduğunu gösterir.

Katılım, Gian Carlo deCarlo'nun tanımında olduğu gibi "herkesin gücü eşit ölçüde paylaştığı bir duruma yönelten bir dizi sürekli ve bağımsız eylemlerden oluşan bir süreçtir". Mimarlıkta, fiziksel mekanın organizasyonu ile ilgili olarak katılımın amacı, alınan kararların sonuçlarıyla yaşamak zorunda olan herkesin karar verme sürecine direkt ya da dolaylı olarak katkıda bulunmasıdır (Çavdar, 1978).

Bu yaklaşım, tasarım kararlarından etkilenenlerin karar verme sürecine katılması gerektiğini savunan demokratik düşünce biçimine dayanır. Bu bağlamda 'katılımcı tasarım-participatory design' tasarlanmanın kolektif karar verme çabasından ortaya çıkması gerektiğini savunan yararlı bir düşüncedir (Sanoff, 1990).

Katılımcı tasarım yöntemlerini uygulamasından ve rafine hale getirmesinden dolayı Sanoff katılımcı tasarım alanında öncü olarak kabul edilmiştir. Sanoff, katılımcı tasarımın metodolojik temellerini Lewin'in teori ve pratiği birleştiren 'action research' modeline dayandırmıştır (Luck, 2003). Bu modele göre katılım araştırma yaklaşımının merkezi bir

bileşeni haline gelir, kullanıcılar araştırmada üzerinde çalışılan kişiler yerine aktif birer katılımcı olurlar. Kullanıcılar araştırma sonuçlarının değerlendirmesine katılır ve öneriler geliştirirler. Bu sayede tasarımcı sadece kullanıcının şartlarını derinden anlamakla kalmaz aynı zamanda çevre insanlarıyla etkili bir diyaloga girme olanağı da bulur (Sanoff, 1990). Bu sayede katılımcı tasarımın temelini oluşturan demokratiklik prensibi farklı kullanıcıların tasarım tartışmalarına eşit katkı sağlamalarıyla gerçekleştirilmiş olur. Böylelikle kullanıcıların fikirleri tasarım kararlarını etkileyebilir hale gelir. Siyasi ve sosyal eşitlik, anti-ayrımcılık prensipleri çevresel tasarıma bütüncül yaklaşımla katılımcı tasarımın ortak yönleridir (Luck, 2003).

3.2 Kullanıcı Katılımı Fikrinin Ortaya Çıkışı

Bugün kullanılan çoğu yapı sistemi II. Dünya Savaşı sonrasında batıda ortaya çıkan büyük konut sorununu yalnız niceliksel yönden cevaplamaya yönelmiş sistemlerdir. Savaşın ortaya çıkardığı büyük konut açığı, konvansiyonel metotların izin verdiği düşük hızlarla kapatılamayacak kadar büyüktü. O günün koşulları sokaktaki insanları nasıl olursa olsun, ekonomiyi hareketlendirme düşüncesiyle malzeme israfına aldırmandan bir an önce bir konuta yerleştirme çabasını hoşgörüyü karşılamak imkanını vermiştir. Ancak bu durum daha sonra hatırlanacak birçok insan faktörünün ihmal edilmesine neden olmuştur. Bu süre içerisinde standartlar doğmuş, büyük yatırımlar yapılmış ve girilen yol geri dönülmezleşmiştir. Bugün bu sistemlerin esasta konut sorununa cevap vermediğini gören batı ülkeleri, kişi katkısına olanak sağlayan sistemlerin araştırmasına girmişlerdir (Birleşmiş Mimarlar,1976). Kullanıcı katılımı fikri genel olarak demokratik toplumlarda, demokrasinin aksaklıklarını giderici bir yol olarak geliştirilmiştir. Fikrin gelişimi özellikle Birleşik Amerika’da olmuş, Avrupa’ya sıçrayan tartışmalar en fazla İngiltere’de olmakla birlikte İsveç, İsviçre, Fransa, Almanya gibi ülkelerde yankısını göstermiştir (Ok, 1985).

Habraken, toplu konut üretiminin gerçekleştirildiği ve sayısal ihtiyacın kapatıldığı ülkelerde bile konut sorununun çözülememiş olduğunu, bunun nedeninin ise kullanıcı katkısının görmezden gelinmesi olduğunu savunmaktadır. Ayrıca, “programlanmış anonimlik, toplu konutların önceden belirlenmiş nitelikleri insan faktörünü, onun fiziksel mekanı uygunlaştırabilme, değiştirebilme ve onu kontrol edebilme hakkını yok eder” demektedir (Atasoy, 1980).

Konutun niteliksel yönüyle ilgili araştırma ve tartışmalar ve bunların ortaya koyduğu kullanıcıların konutlarından ve çevrelerinden duydukları memnuniyetsizlik sorunu

araştırmacıları yeni arayışlara itmiştir. Böylece 1960'ların başında kullanıcının rolü mesleki çevrelerde tartışılmaya başlamıştır. Ancak 'katılım-participation' teriminin kullanılması politik tartışmaların şiddetlenip artmasıyla ancak 1960'ların ikinci yarısında olmuştur (Habraken,1990).

Katılım hareketi (participation movement) profesyonellerin her şeyi yapabileceğine dair olan dile getirilmemiş inanca karşı tepki olarak ortaya çıkmıştır. Her tür katılım biçimi, "biz buradayız çünkü sağlıklı bir çevre için ne gerektiğini biliyoruz" şeklindeki bilgi ve deneyimin uzman kişilere özgü olduğunu varsayan paternalistik modeli reddeder (Habraken,1990).

Wulz (1990), yüzeysel bir bakışla katılımın, demokratik olduğu kabul edilen 1960'ların yeni kavramı olarak görülebileceğini ancak bunun doğru olmadığını ileri sürmektedir. Yerel yönetim planlamasında halk katılımı Amerika'da 1870'lere dayanır. Avrupa kıtasına ise 1960'larda planlama politikası olarak İngiltere aracılığıyla gelmiştir.

1960'larda kent planlamasına karşı duyulan tepki İsviçre'de ve demokratik batı dünyasında merkezi planlamanın eleştirisiyle sonuçlanmıştır. İlk protestolar merkezi planlamanın sonuçlarıyla insanların arzuladığı mimari çevreler arasındaki uçuruma yönelik olarak ortaya çıkmıştır. Bu tartışmalar, planlayıcılar ile planlanan yani insanlar arasındaki mesafenin ortaya konmasıyla sonuçlanmıştır (Wulz, 1990).

- **Birleşik Amerika'daki gelişmeler**

Birleşik Amerika'da, planlama ve tasarımda katılım 1970'lerde federal yasaya dahil edildi ve yerel yönetimler tarafından hedefleri belirlemek, konut ve parklar tasarlamak ve toplum harcamalarını azaltmak amacıyla gönüllü toplamak için kullanıldı (Hamdi, 1990).

Birleşik Amerika'da yerel yönetimlerin hükümete karşı az bağımlı olmaları nedeniyle, yerel yönetimlerin çeşitli fonksiyonlarında daima bir kentli katılımı olmuştur. İlk kent yenileme çalışmalarında sadece seçkin sınıflar katılmaya davet edilmişlerdir. Yönetim kademeleri, iş çevrelerine, basına, kiliseye ve akademik çevrelere danışmışlar, bu projeler dolayısıyla yerlerinden edilenlere ise hiç bir şey sorulmamıştır. (1950'li ve 1960'lı yıllarda) Birleşik Amerika'daki katılım çalışmaları içinde en önemlilerinden olan savunmacı planlama hareketi, kent içindeki düşük kiralı konutların ticari binalar ve yüksek kira getiren orta sınıf konutları yapılması için yıkılması ve bu planlama süreci içinde düşük gelirliilerin temsil edilememesi karşısında önem kazanmıştır. Bu duruma karşı Davidoff savunmacı planlama kavramını ortaya koymuştur. Davidoff'a göre, bütün ilgili gruplar, plan yapılırken planlılar tarafından temsil edilmelidirler; ancak böylelikle çoğulcu bir topluma gidilmesi mümkündür (Ok, 1985).

Savunmacı planlama düşüncesine dayanarak halkın katılımını sağlamak için, kendini temsil etme olanağı olmayan grupların tasarım profesyonelleri tarafından savunulması amacıyla CDC'ler (Community Design Centers) kurulmuştur. Bu oluşumlar çoğunlukla üniversite fakülteleri tarafından kuruluyor ve buralarda öğrencilerle gönüllüler çalışıyorlardı. Ne yazık ki 1960'larda ve 1970'lerde hazırlanan plan ve projelerin birçoğu hayata geçirilemedi. Bu oluşumlarda ideolojileri teknik becerilerinden daha güçlü olan genç deneyimsiz öğrenciler çalışıyorlardı. Sisteme karşı duydukları isyan, planlama ve tasarımın verimsizliğine duyduklarına eşdeğerdeydi. Katılımcı teknikleri tasarıma yeni bir yön verecek bir araç olarak görüyorlardı. Ancak katılımı, bir otoyolun yapımını durduracak bir güç ya da bir konut grubunun yenilenmesinde politik yetkilendirme olarak gören, görece deneyimsiz bu genç mimarlar başarısız olmuşlardır (Comerio, 1990).

Birleşik Amerika'da savunmacı planlama dışında, yine aynı yıllarda halkın katılımını öngören ve uygulanabilir en fazla katılım ile geniş kapsamlı kentli katılımı sloganlarıyla ortaya konan toplumsal eylem programları ve model kentler programları, merkezi hükümet tarafından yürürlüğe konmuştur. Bu programlardaki ve kent yenileme programlarındaki katılım şekillerini, bu alanda klasikleşmiş makalesinde Arnstein şu şekilde ifade etmektedir. "Halkın katkısı, halkın gücünün bir şeklidir. Şu anda ekonomik ve politik süreçte söz sahibi olmayan halkın gelecekte söz sahibi olması için gücün yeniden paylaşılması demektir. Katılım, güç tekrar uygun olarak dağıtılmadıkça, güçsüzler için sıkıcı ve yararsızdır. Gücü elinde tutanlar için, her şeyin dikkate alındığını iddia etmelerine olanak vermekte; fakat aslında onların bir kısmının kârını sağlayıp, mevcut durumlarını korumaktadır. Toplumsal eylem programları ve model kentlerin çoğunda olan budur" (Ok, 1985).

Arnstein, bu programlardaki katılım şekillerini Şekil 3.1 de görüldüğü gibi sekiz basamakla açıklamıştır (Ok, 1985).

Şekil 3.2 Arnstein'a göre katılım şekillerinin derecelendirilmesi (Ok, 1985)

- **İngiltere'deki Gelişmeler**

Katılım, Britanya'daki toplum mimarlarının, radikal politikacıların ve toplum aktivistlerinin, mimarlık, tasarım, mimar olmak ve bu yolla para kazanmaktan çok sosyal bilimler, politika ve yönetimle ilişkili sloganı olarak ortaya çıkmıştır. 1960'larda önce bir trend olarak başlayıp daha sonra bir gerekliliğe dönüşerek, planlama ve tasarım jargonuna dahil olan belirsiz ve güçlü bir fikirdir. Genellikle, uzman kişilerin, ailelerin, toplum gruplarının, idari yetkililerin formel ya da enformel olarak bir sorunu çözmek için bir araya gelmelerini anlatmak için kullanılmıştır (Hamdi,1990).

Birleşik Amerika'da etkisini arttıran katılım tartışmaları 1960'larda İngiltere'de de görülmeye başlamıştır. İngiltere'de politik sistem Amerika'dan daha merkezci olduğundan, halkın katılımı sadece planlama alanında değil, genel olarak halkın politikaya katkısında da bir yenilik olmuştur ve coşkuyla karşılanmıştır (Ok, 1985). İngiltere'de katılım, ilk ve ilkel olarak 1956'da ve daha sonra Konut Hareketi ve Skeffington Raporu ile 1969'da kurumsallaşmıştır (Hamdi, 1990). Bu konudaki ilk gelişme, 1964 de *Konut ve Yerel Yönetim Bakanlığı*'nın bir *Planlama Danışma Grubu* kurmasıdır. Bu grup o güne kadarki planlama sistemini eleştirmiş ve planlama sürecine halkın katılımı yardımıyla, planlama sisteminin amacına ulaşabileceğini söylemiştir. Grubun tavsiyeleri bakanlık tarafından kabul edilmiş ve 1968 de *kentsel ve kırsal planlama kanunu* çıkarılmıştır. Kanun hazırlanırken bakanlık Skeffington başkanlığında bir komiteyi “halkın, bölgelerinin gelişme planlarının şekillenmesindeki katkılarının yöntemlerini düşünmek ve rapor haline getirmek” ile görevlendirmiştir. 1969 da raporun yayınlanmasıyla, planlama mesleğindekiyle, halk arasında katılım kavramı konusunda dikkate değer bir tartışma başlamıştır (Ok, 1985).

3.3 Dünyada Katılım Çalışmaları

Son yirmi yılda, halkın fiziksel çevrenin oluşmasına direkt olarak katkıda bulunması düşüncesini temsil eden katılım hareketine doğru önemli bir eğilim oluşmuştur (Sanoff,1990).

Bu durumda insanlar için kabul edilebilir bir mimari yaratma problemini çözmenin iki yolu vardı. Bunlardan ilki, mimarların toplumsal memnuniyetsizliği geleneksel mimari formların arzulanması olarak yorumlamalarıydı. Bunun çözümü eski mimarlığı taklit etmek oldu. Planlamacılar ve kullanıcılar arasındaki yabancılaşmanın ikinci çözümü planlama sürecinde kullanıcıların güçlerini kullanmalarına izin vermek olarak gelişti (Wulz, 1990).

Aynı dönemde yeni yapılan konut alanlarındaki memnuniyetsizliğe bağlı olarak koruma ve kentsel yenileme önemli hale geldi. Kentsel yenileme projelerinde mimar nereye kadar ve ne

biçimde olursa olsun istekleri, talepleri ve tercihleri göz önünde bulundurmaya zorlandı. Bu önce halk katılımı kavramına yöneltti ve zamanla böyle bir talep oluştu (Wulz, 1990).

1919-1961 yılları arasında İngiltere’de devletin başında bulunan yönetimler tarafından bir dizi konut rehberi yayınlandı. Bu rehberler mobilyalara ve oda planlarına dayanarak kullanıcıları bilinmeyen binlerce konutun planının nasıl üretileceğini anlatıyordu. Bu 20. yy. için tipik bir yaklaşımdı (Lawrence,1990).

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra özellikle 1960’lardan sonra konut binaları için mimarlığın sezgisel-sanatsal, rasyonel-fonksiyonel yorumlarını sorgulamak ve alternatifler üretmek için önemli bir çaba gösterildi. Her bina programı kendi bağlamının oluşturduğu sınırlar içinde spesifik bir problemin analizi, sentezi ve değerlendirmesi şeklinde çözülmeliydi. Buna tasarım metodolojisi deniyordu. Konut planlarının ve insan aktivitelerinin grafiksel modelleri bir kontrol listesi (checklist), ana hatlar ve kullanıcı ihtiyaçları olarak yeniden düzenlendi. Bunlar nadiren bağlama özgü olarak ele alındı (Lawrence,1990).

Bahsedilen öneriler mimarların bugün nadiren belirli kişiler için tasarlıyor olmalarının fark edilmesinden doğmuştur. Genellikle müşteriler ihtiyaçları farklı bireylerinkiyle aynı olmayan tüzel kişilerden, hayır kuruluşlarından ya da resmi kurumlardan oluşmaktaydı. Son yirmi yılda bu durumun eleştirisi sivillerin mimari tasarım sürecine katılması gerektiği tartışmasını ortaya çıkarmıştır ve bu tartışma bugün hala sürmektedir. Bu, tasarım sürecine katılan farklı aktörlerin tasarım önerilerinin düzenlenmesi, temsil edilmesi tartışmasını başlatmıştır. Mimari tasarım problemlerinin problemi belirleyen bölge, iklim, kullanıcı ihtiyaçları gibi bağlama özgü şartların etüt edilmesiyle daha iyi çözülebileceği de tartışılmaya başlanmıştır (Lawrence,1990).

3.4 Katılım Yolları

Kullanıcının konut üretimine katkısı üç düzeyde olabilmektedir. Bunlardan birincisi kullanıcı istek ve ihtiyaçlarının belirlenerek tasarım için veri toplama esnasında olmaktadır. Diğeri ise mevcut konutların değerlendirilmesi yoluyla, yeni yapılacak konutlara tasarım verileri sağlanmasında kullanıcının katkısından yararlanmak şeklinde olmaktadır. Üçüncüsü ise kullanıcının tasarım sürecine katılarak konutunu kendi ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda düzenleyebilmesine olanak tanınmasıyla olmaktadır.

3.4.1 Kullanıcı İhtiyaç ve İsteklerinin Belirlenmesinde Kullanılan Yöntemler

Kullanıcı ihtiyaç ve isteklerinin belirlenmesi ya kullanıcıyla doğrudan ilişki kurmadan

olmakta ya da kullanıcıyla doğrudan ilişki kurarak olmaktadır. Kullanıcının istek ve ihtiyaçlarının belirlenmesi iki amaca hizmet etmek için yapılmaktadır. Bu amaçlardan birincisi doğrudan kendisi için konut tasarlanacak olan kullanıcının ihtiyaç ve isteklerini belirlemek, ikincisi ise belirli gruptaki kullanıcıların ihtiyaç ve isteklerini belirlemek, dolayısıyla bunları benzer kullanıcı grupları için yapılacak planlamalarda veri olarak kullanmaktır (Ok,1985).

Kullanıcı istek ve ihtiyaçlarını belirleme yollarını aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Dokümanların, kayıtların vs.nin kullanılması
- Alan çalışmaları
- Sörveyler
- Laboratuar çalışmaları
- Gözlemler

Kullanıcıların isteklerini saptamada sadece kullanıcılara sorma, kullanıcıların istek ve gereksinmeler konusundaki bilgilerinin yetersizliği ve getirilecek olan yeni çevre hakkındaki deneyimlerinin azlığı nedeniyle, her zaman yeterli olmamaktadır. Ayrıca kültür, coğrafya, zaman, teknoloji gibi değişkenler de insan ihtiyaçları üzerinde etkili olmaktadır. Bu ve benzer düşünceler tasarım araştırmacılarını kullanıcının tasarım sürecine daha aktif olarak katılabileceği yöntemleri aramaya itmiştir.

3.4.2 Mevcut Konutların Değerlendirilmesi Yoluyla Tasarım Verileri Elde Etmede Kullanıcı Katkısı

Kullanıcının belli olduğu durumlarda, ihtiyaç ve isteklerinin gereken şekilde ortaya konabilmesi bir dereceye kadar mümkün olabilmektedir. Ancak toplu konut üretiminde gerçek kullanıcıyla karşılaşmak çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Bu nedenle kullanıcılar hakkında bilgi edinmenin yolu da mevcut konutlar ve bu konutlarda yaşayanlar hakkında bilgi toplamaktır. Bu da değerlendirme çalışmaları yoluyla olmaktadır (Ok, 1985).

Kullanım sonrası değerlendirme çalışmaları, çevrenin insanlar tarafından nasıl kullanıldığını belirlemek ve belirli tasarım amaçlarını ne ölçüde karşıladığını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Kullanılmakta olan binaların performansına dayanılarak, yeni tasarımlar için program kriterleri oluşturulmasına yönelik bu çalışmaların amaçları şunlardır (Özsoy,1994):

- Kullanıcılar, çalışanlar, diğer görevli personel, ziyaretçiler, oradan geçenler ve yöneticiler gibi değişik grupların üründen ya da bina çevresinden memnuniyetini değerlendirmek;

- Çeşitli tasarım kararlarının, programda belirtilen toplumsal ve psikolojik amaçların üstesinden gelmekte ne kadar başarılı olduğunu saptamak;
- Gelecekteki ürünler ve çevrelerin tasarımını geliştirmek için bu her iki kaynaktan gerekli veriyi elde etmek (Özsoy,1994).

İhtiyaç ve isteklerin belirlenmesinde kullanılan

- Dokümanların, kayıtların vs.nin kullanılması
- Alan çalışmaları
- Sörveyler
- Laboratuar çalışmaları
- Gözlemler

konut değerlendirme çalışmalarında da kullanılmaktadır.

Konut değerlendirme çalışmalarında bina çevresinin kullanıcının ihtiyaç ve isteklerini karşılamadaki performansı ölçülerek ilerideki tasarımlar için bir geri bildirim elde etmeye çalışılır. Bu çalışmalar her ne kadar kullanıcının katkısıyla gerçekleştirilse de kullanıcının buradaki rolü araştırmanın nesnesi olmaktan öteye gidememektedir.

3.4.3 Kullanıcının Tasarım Sürecine Katkısı

Hemen her tür tasarım etkinliği o tasarım ürününü kullanacak kişilere ait bir problemten kaynaklanır. Yapma çevreyi değiştirmeye ilgili her aktivite bir tasarım aktivitesi olarak adlandırılabilir. Bu nedenle problemle ilgili herkesin tasarım kararlarının verilmesi sürecine katılmasını demokratik bir hak olarak görmek yanlış olmayacaktır.

Demokratik katılım bir yerleşmede yaşayan bireylerin, o yerleşimin yönetimine her aşamada herhangi bir kısıtlamaya uğramaksızın katılması biçiminde tanımlanmaktadır. Sorun bir yerde “yönetime katılma” biçimine indirgenebilir. Ne var ki, yönetime katılım, belirli zaman aralıklarıyla yapılan toplantılara katılıp, oy verme biçiminde ele alınmamalıdır. Bu yönden demokratik katılımı şu başlıklar altında ele almak doğru olacaktır.

- Kararlara katılım
- Yönetimin denetlenmesine katılım
- Mali katılım
- Bedeni katılım (Bektaş, 1977).

Tasarım problemi ne olursa olsun başarılı bir katılım sorunların, kaynakların ve amaçların iyi analiz edilmesini gerektirir. Amaçların belirlenmesinin yanında kullanılacak tekniklerin seçimi de önemlidir. Bunlar;

- Anket,
- Gözden geçirme kurulları (review board),
- Mahalle toplantıları,
- Konferans,
- Görev grupları,
- Atölye çalışmaları ve görüşmeler

olarak sıralanabilir (Sanoff, 1990).

Ancak başarılı bir sonuca ulaşmak katılımcıların sürecin tüm aşamalarına katılmalarını gerektirmektedir. Tasarım sürecinin bu aşamalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Farkında olma: mevcut çevre ya da durumla ilgili gerçeklerin ortaya çıkarılması
- Anlama: durumu fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik yönleriyle anlama
- Karar verme: tasarımcının alternatifleri ve final planı oluşturmada kaynak olarak kullanacağı öncelikleri içeren tasarımların yapılması
- Uygulama: projenin hayata geçirilmesi.

Tasarım sürecine kullanıcının katılması hem kullanıcıların birbirleriyle hem de tasarımcıyla bir ilişki kurmasını zorunlu kılacaktır. Katılıma dayalı bir tasarım sürecinin başarıya ulaşabilmesi için katılımcıların fikirlerini tartışabilecekleri şeffaf ortamların sağlanması ve sorunları kavrayabilecekleri ve çözümler üretebilecekleri yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Çoğu zaman meslek adamlarının kullandıkları dil ve grafik sunum teknikleri sıradan kullanıcılar için anlaşılabilir olmamaktadır. Kullanıcı katılımının gerçekleşmesinde karşımıza çıkan en zorlu engel tasarımcı ile kullanıcı arasında ortak bir dilin bulunmamasıdır. Bu sorunlara yanıt olarak tasarım oyunları ve çevresel modelleme gibi farklı gruplar arasında iletişimi sağlayacak teknikler önerilmiştir.

- Tasarım Oyunları

Ev planlarının canlandırılması için olan tasarım oyunlarının büyük çoğunluğu sözlü ya da grafik sunumlarla sınırlıdır. Ortaya çıkan kanıtlar bu mimari sunumların tasarımcı ve kullanıcılar arasında etkili bir iletişimin oluşması için yetersiz olduğunu göstermektedir. Katılımcı tasarımın bu yorumu katılımcıların tasarım problemlerini aynı şekilde algılayıp yorumladıklarını farzeder. Birçok araştırma her bireyin geçmişteki ve şu andaki deneyimlerini

ve gelecekteki amaçlarını kapsayan bir dünya imajına sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte bu oyunlar tasarım problemini anlama ve bir tasarım kriteri oluşturulmasında sınırlamalara neden olurlar. Görsel tasarımın ya da masrafların belirlediği sınırlı sayıdaki alternatifin insanlara dayatılmasına neden olurlar.

- Çevresel Modelleme

Bu yüzyılın başından beri çevre ve bina modelleri farklı amaçlar için kullanılmışlardır. Bununla birlikte insan faktörünün çevresel modellerle bina tasarımında incelenmesi son yirmi yılda olmuştur.

Çevresel modelleme, kentsel alanların küçük ölçekli simülasyonlarından konut birimlerinin iç mekanlarına kadar farklı ölçeklerde gelişmiştir. Konut içi çevrelerin simülasyon yoluyla tasarımında hem birebir ölçekli modeller hem de küçük ölçekli modeller kullanılmıştır. Halkın katılımını artırmak için grafiksel sunumlar yerine çevresel modellerin kullanımı görece yeni olmasına karşın bu yaklaşım bazı önemli bulgular ortaya koymuştur. Örneğin Lawrence ölçeğin önemli bir değişken olduğu görüşünü korumaya devam ederken Hardie önemli olmadığını söylemektedir. Bununla birlikte her iki yazar da bu yaklaşımın sivilin yorumlamasını zorlaştıran grafik sunumlardan daha başarılı olduğu görüşünde hemfikirdirler. Buna ek olarak bu şekilde mekansal sınırların (duvarlar, pencereler ve kapılar vb.) kullanımının evin konfigürasyonunu nasıl etkilediğinin anlaşılması kolaylaşmaktadır ve bu değişiklikler evin fiyatını ve eşyaların yerleşimini etkilerler.

Bu somut gelişmelerden sonra, modele dayalı tasarım sırasında mimar ve kullanıcı iletişiminin çizimlerle yapılan tartışmalara kıyasla geliştiği de görünür hale gelmiştir. Bu gelişmeler üç boyutlu sunumların kalitesiyle ilişkilendirilebilir. Tasarım düşüncelerinin sunumu ve iletimi birbirinden ayrılamaz; birçok araştırma insanların bina tasarımını grafik sunumlarla anlamakta zorlandıklarını, üç boyutlu modellerle daha iyi kavradıklarını göstermiştir. Modellerin mekansal karakteristikleri bilinen konut çevreleriyle benzerdir. İnsanların yapma çevreyi algılamaları ve yorumlamaları farklı şekillerde sağlanabilir. Bu farklılıklar modellenebilir ve modelleme yöntemiyle tasarlama süreci boyunca tartışılabilir. Bu amaçla küçük ölçekli ve birebir ölçekli modeller kullanılabilir. Model yardımcı katılımcı planlamanın avantajlarını kullanmak hane halkı bireylerinin kişisel değer ve fikirlerini ifade etmelerini sağlayacaktır (Lawrence,1990).

Ayrıca Ok (1985) da Coleman, Mathur ve Negroponte'ye dayanarak bilgisayar destekli bazı simülasyonlardan bahsetmektedir. Bu yöntemler yoluyla kullanıcı tasarlama aktivitesine daha etkin olarak katılmakta, böylelikle kullanıcının ihtiyaç ve isteklerini daha doğru olarak

anlamak mümkün olmaktadır. Bu simülasyonlar çeşitli kriterlere dayanarak kullanıcıdan alınan girdileri değerlendirmekte ve bir model oluşturmaktadır. Ok (1985), simülasyonların anketle bilgi toplamadan daha etkili olduklarını belirtmektedir. Bunun nedenini ise anket sonuçlarının tasarımcılar tarafından yorumlanmasına ve kullanıcıların ise varılan karardan haberdar olmamalarına bağlamaktadır. Buna karşılık simülasyonlar kullanıcıya gerçek konut planları sunmaktadır.

Habraken'nin geliştirdiği bir konut yapım sistemi olan Support-Infill (destek-dolgu) ile yine Habrakenin SAR prensiplerine dayanarak Hamdi ve Wilkinson'un geliştirdiği PSSHAK konut yapım sistemi de kullanıcıların tasarımda etkinliğini artıran sistemlerdir. Kullanıcılar önceden karar verilen bir destek-kabuk strüktür sistemine göre kendi planlarını oluşturabilmekte, bu esnada mimarla problemler üzerine tartışma olanağı bulmaktadırlar.

3.5 Katılımcı Tasarım Yoluyla Gerçekleştirilmiş Projeler

3.5.1 Dünyadan Katılımcı Tasarım Örnekleri

- **Molenvliet – Papendrecht, Hollanda (1977)**

1969'da mimar Frans van der Werf'in bir konut projesi yarışmasını kazanmasıyla hayata geçirilen proje Habraken'in ortaya attığı kullanıcı etkinliğini artıran Support-Infill yöntemine dayanmaktadır. Projenin mimarı Werf, John Habraken'in konutun bir eylem olduğu fikrine katıldığını belirtmektedir. Werf (1984), iki ailenin hatta iki insanın bile konut ihtiyaçlarının birbirinden farklı olduğunu, her bireyin gelişmek ve kendini yetiştirmek için özel ve kişisel çevrelere ihtiyaç duyduğunu, bunun da katılım yoluyla gerçekleşebileceğini dolayısıyla katılımın bir insan ihtiyacı olduğunu belirtmektedir.

Habraken'in öncülüğünde bir mimar inisiyatifi olarak kurulan SAR'ın ortaya attığı (Stichten Architecten Research) tasarım katılımı fikri, konut alanında olduğu kadar diğer yapı konularında da, geniş bir kullanıcı topluluğu tarafından verilen kararlar ile tek bir kullanıcının kararlarını anlamlı bir şekilde ayırmak gerektiği düşüncesine dayanır. Habraken, 1961 yılında yayınladığı 'Support An Alternative To Mass Housing' adlı kitabında bu ayırımı sağlamak için geliştirdiği 'Support-Infill' yöntemini anlatır ve burada geleneksel konut üretim sürecinin hastalıklı bir hal almış olduğuna değinir. Bu hastalığın nedeni kullanıcının tasarım sürecine katılmıyor olmasıdır ve bu mimarın doğru kararlar vermesinin önünde bir engel oluşturmaktadır (Carp, 1990).

Konut eylemi, birey ve toplum olmak üzere iki alanda gerçekleşir. Werf, bina kabuğu ile ilgili

kararların topluma, içi ile ilgili kararların bireye ait olduğunu kabul ettiğimizde, katılımın da ne olduğuna açıklık getirmiş oluruz demektir. Konut birey ve çevre arasındaki bir etkileşim olduğundan mimar, bireyin ihtiyaçlarına cevap verecek basit düzenlemeler için olanaklar sunabilmelidir. SAR'ın Support-Infill ayırımı toplumsal alanı etkilemeksizin buna izin vermektedir (Werf, 1984).

Bu proje için SAR prensiplerine dayanan her biri kendi karar verme süreçlerini içeren 4 tasarım düzeyi belirlenmiştir:

- 1.düzye: bölge planı, sirkülasyon sistemi ve yeşil alanlar
- 2.düzye: açık mekanlar ve zonlar halinde tasarlanmış doku planı
- 3.düzye: destek (support) planı
- 4.düzye: dolgu (infill); bölümlenme, mekanik donanım, cephe elemanları, vs.

Kullanıcılara mimarın hazırladığı bir *support* planı dağıtılarak isteklerini belirtmeleri istenmiştir. Werf (1984), kullanıcıların hazırladıkları planların kendisinin bütçe hesaplamalarına dayanarak önerdiği *support* planından çok farklı olduğunu, kullanıcılar tarafından verilen *infill* kararlarının aile büyüklüklerini, kültürel farklılıkları, özel ihtiyaçları yansıttığını belirtmektedir.

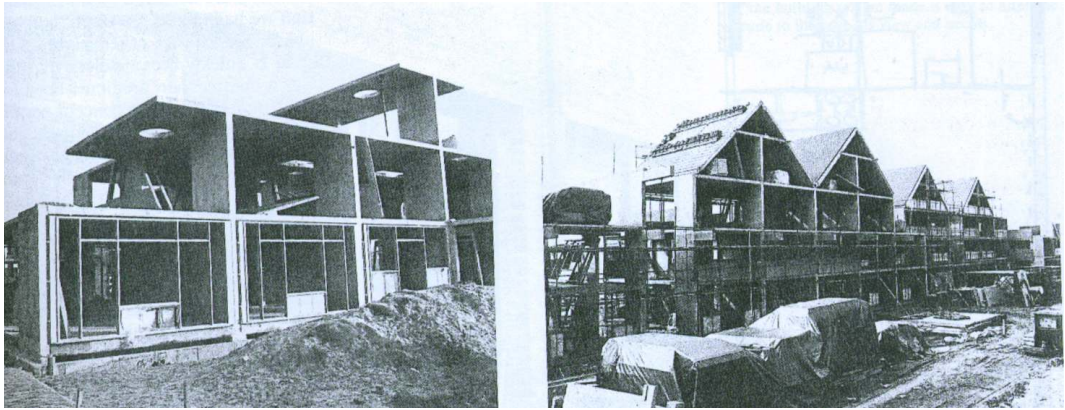
Her aile, süreci en başından beri takip eden mimar, konut topluluğu temsilcisi ve sosyologdan oluşan ekiple özel olarak görüşmüştür. Bu görüşmeler 45 dakikalık iki oturum olarak gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde kendileriyle yaşam tarzları, yeme, içme, uyuma vb. alışkanlıkları hakkında konuşulmuştur. Kendilerine;

- Mekanlar açık mı kapalı mı olmalı?
- Giriş holü sizin için ne kadar önemli?
- Çocuklarınız aynı odada mı uyuyor?
- Nerede oynuyorlar?
- Birlikte ne tür aktiviteler gerçekleştiriyorsunuz?
- Hobileriniz var mı?
- Banyonun nerede olmasını istersiniz?
- Birkaç günlüğüne büyükanne geldiğinde ne oluyor? gibi uzayıp giden sorular sorulmuştur.

Şekil 3.3 Mimar – kullanıcı görüşmeleri (Werf, 1984)

Mimar Werf (1984), onların zihinlerini yeni fikirlere açmaya çalıştığını, katılımcıların kimi zaman sorular karşısında kendisinin fikrini belirtmesini beklediklerini, bu tür durumlarda onlara, onların yaşamlarını ve evlerini konuştuklarını hatırlattığını belirtmektedir. Konuşmaların ardından boş bir *support* planı alıp mimar ve kullanıcılar birlikte planı oluşturmaya başlarlar. Her santimetre kare alan değerlendirilerek çözüme ulaşılmaya çalışılır. Birinci oturum sonunda eskiz halinde bir plan elde edilir. İkinci oturumda eskiz plan üzerinden tartışmalar devam eder. Birlikte çalışarak plana bir incelik kazandırılır. Ekipmanlar yerleştirilir, prizler, pencere ve kapılar konur. Dış cephe rengi sunulan bir renk paletinden seçilir.

Şekil 3.4 Farklı düzenlemelere olanak veren yapım sistemi (Werf, 1984)

Bazı kullanıcılar evlerine yerleştikten sonra da değişiklikler yapmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu değişiklikler bazı duvarların kaldırılmasıyla ya da yerlerinin değiştirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Yeni bir kiracı taşındığında ise evini SAR'ın modüler

sisteminin olanaklarıyla kendine göre düzenlemesi mümkün olmaktadır (Werf, 1984).

Konut hem kamusal alanda hem de bireysel alanda gerçekleşen bir eylemdir. Bu nedenle mimari bağlamda, kolektif kabuğa ait kararlar ile bireye ait kararların ayırımına olanak sağlanmalıdır. Papendrecht’de *support*, kolektif estetiği, *infill* ise bireysel estetiği dışa vurmaktadır. İkisi birlikte toplum için önemli olan hayati dengeyi yansıtmaktadır. Mimar Werf “Molenvliet’de bunu inşa etmeyi başardık” demektedir. Molenvliet insanların birlikte yaşadığı, kendi ev ve bahçelerine sahip oldukları ve bunları kişiselleştirebildikleri geleneksel kasabanın modern versiyonunu hayata geçirmiştir.

Projenin tamamlanmasından ve kiracılar evlerine yerleştikten sonra memnuniyet düzeylerini ölçmeye yönelik bir araştırma yapılmıştır. 122 konut biriminden oluşan Molenvliet yerleşiminde yaşayan kiracılar evleri kar amacı gütmeyen bir konut birliğinden kiralamışlardır.

Projenin tamamlanmasından bir yıl sonra görüşülen kiracıların %60’ı evlerin tasarımına katılmıştır. Katılanlar mimarın desteği ile kendi konutlarını tasarlamışlardır. Planların oluşturulmasında büyüklük, merdiven yeri, tesisat, girişin yeri ve konut başkanlığının kuralları gibi kısıtlamalarla karşı karşıya kalınmıştır. Katılımcılardan mimarla direkt ilişki içinde oldukları katılım sürecini değerlendirmeleri istenmiştir. Kiracılardan hiçbiri daha önce bu tür bir deneyim yaşamamıştır. Katılımcıların çoğu ev sahibi olmak için katılmaktan başka şansları olmadığını belirtmişlerdir. Böyle olmasına ve yukarıda belirtilen kısıtlamalara rağmen herkes bu tür bir katılım sürecine olumlu baktığını belirtmiştir. Kiracılar yalnızca katılım sürecinin kısıtlı olduğundan yakınmışlardır (Gotink, 1984).

Kiracıların %75’i planlardan memnun olduğunu dile getirmiştir. Çok azı planlardan mutsuzdur. Bununla birlikte bu her şeyin iyi olduğu anlamına gelmemektedir. Kiracıların 1/3’ü farklı bir plan istediklerini ifade etmişlerdir. Bu noktada tasarım sürecine katılanlar ile katılmayanlar arasındaki fark dikkati çekmektedir. Yeni bir kat planı isteyenlerin büyük çoğunluğu tasarım sürecine katılmayanlardan oluşmaktadır (Gotink, 1984).

Papendrecht’deki Molenvliet Projesi’nin en ilginç sonuçlarından biri katılımın memnuniyet üzerindeki etkisidir. Sosyolojik araştırma sonuçları kullanıcı katılımının kiracı aileler için de faydalı olduğunu göstermektedir. Kiracılar tasarıma katılmaktan büyük mutluluk duymuşlardır ve yüksek memnuniyet düzeyi gösterenler yine bu katılımcılar arasındadır. Sonuçlar katılımın taşınma oranını azalttığını göstermektedir.

Çizelge 3.1 Katılımın kullanıcı memnuniyeti üzerindeki etkisi (Gotink,1984)

	Katılanlar	Katılmayanlar	Toplam
Proje içinde başka bir konutu tercih edenler	7	23	13
Taşınmak isteyenler	15	42	25
Plandan memnun olmayanlar	14	43	24
Projeden memnun olmayanlar	24	30	26
Projenin yoğunluğundan memnun olmayanlar	41	44	42
Katılım sürecinden memnun olmayanlar	0	10	4

Gotink (1984), yaptığı sosyolojik araştırmanın sonuçlarına dayanarak bu tür bir katılımın (mimar ile kullanıcı arasında direkt ilişki sağlayan) genelleştirilmesi ve kapsamının genişletilmesi gerektiğini belirtmektedir.

- **Borough Camden, Londra**

PSSHAK – Primary Support Structures and Housing Assembly Kits – esas olarak Nabeel Hamdi ve Nick Wilkinson tarafından, Londra’daki Architectural Association School Of Architecture’da tez projesi olarak hazırlandı. Hamdi’nin bu fikri kalıcı destek elemanlarına ve sökülebilir, prefabrike dolgu elemanlarına dayanıyordu. Çalışmasını tamamladıktan sonra bunu Greater London Council’e sundu ve ilk gerçek SAR’a dayalı PSSHAK projesi Londra’da Borough Camden’da gerçekleştirildi (Hatch, 1984).

PSSHAK, iç mekan bölücülerinin yapı strüktüründen ayırımı temeline dayanır. Bu konut büyüklüklerinin ve karışımının yapı strüktüründen bağımsız olarak oluşmasına izin verir ve her birimde oda büyüklük ve sayılarının ayarlanabilir sistemler ile düzenlenebilmesine olanak sağlar. Bu kullanıcının tasarıma katılmasını kolaylaştırır ve konutun ailenin değişen ihtiyaçlarına uyum sağlayabilme yeteneğini artırır. PSSHAK’ın geleneksel konut sistemlerinden farkı konut yönetim prosedürlerini de değiştirmesidir. Böylece tasarımın ileri aşamalarında bile düzenlemeler yapılabilir. PSSHAK’ın en önemli farkı konut üretim sürecinde kullanıcının rolünün öneminin anlaşılması olmuştur. Bu deneyimin başarısı veya başarısızlığı aktif katılımın sağlanabilme derecesine bağlıdır (Hamdi, 1984).

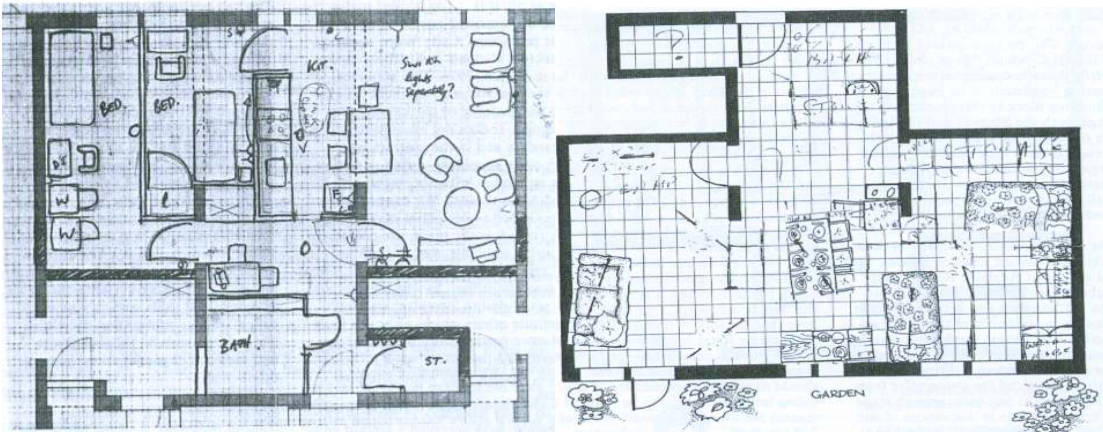
Hamdi’nin geliştirdiği PSSHAK yöntemine dayalı olarak hayata geçirilen Borough Camden Projesi 45 konut biriminden oluşmaktadır. Katılım esasına dayanan proje sürecinde ilk toplantılar 12 aileden oluşan gruplarla yapılmıştır. Toplantıda, slaytlar yardımıyla projenin temelleri tanıtılmış ve planlama formları dağıtılmıştır. Kira, tamamlanma süresi, otopark,

ısıtma sistemi, kişisel bahçeler, oyun alanları ve kooperatif yönetimi konuları tartışılmıştır (Hamdi, 1984).

Şekil 3.5 Mimar – kullanıcı görüşmesi (Hamdi, 1984)

Ailelere kendi konutlarının planını oluşturabilmeleri için bir tasarım rehberi verilmiştir. Bu rehberler, yalnızca bir ızgara sistem üzerine yerleştirilmiş strüktür planını içerirler. Ailelerden bu ızgara üzerinde istedikleri planları tefrişli olarak oluşturmaları istenir. Daha sonra ise önceden hazırlanmış bir tasarım kitini kullanarak üç boyutlu maketler oluşturmaları istenir. Bu çalışmalar karşılıklı diyalog halinde sürdürülerek planların son şekli oluşturulur (Ülken, 1988).

Şekil 3.6 Tasarım rehberi yardımı ile kullanıcılar tarafından oluşturulan planlar (Hamdi, 1984)

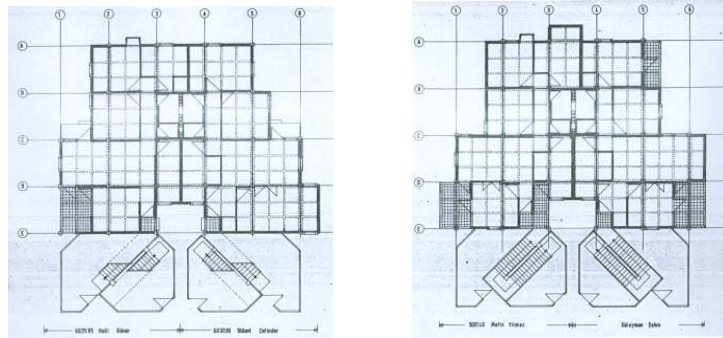
Bina yapım sürecinin ilk aşamasında strüktürel kabuk oluşturulur. Daha sonra konut birimleri ailelerin oluşturduğu planlara göre bölücü elemanlar, düşey servis bacaları, kapılar, dolaplar, donanımlı banyolar wc'ler kullanılarak düzenlenir (Ülken, 1988).

3.5.2 Türkiye’den Katılımcı Tasarım Örnekleri

Avrupa’da katılımcı bir yaklaşımla gerçekleştirilen bu başarılı projelerle hemen hemen aynı dönemde Türkiye’de de katılımcı bir yaklaşımı benimseyen toplu konut uygulamaları gerçekleştirilmiştir.

- **İzmit Yeni Yerleşmeler Projesi**

İzmit Belediyesinin 1974 yılında başlattığı bu proje, 10 yıllık bir perspektif içinde 30.000 konutluk yeni bir kent oluşturulmasını hedeflemekteydi. Bu projede izlenen planlama modeli, örgütlenmenin her kademesinde katılım ve *karar çevresi* dengesi yaratmaktır. Sürecin, gerçek kullanıcıların henüz belirlenmediği olası kullanıcılar evresinde, gereksinimleri saptamak doğrultusunda bir örnekleme ile ana planların oluşturulmasına gidilmiştir. Bu aşamada 1000 hane halkını içeren sosyal araştırma ve 500 büyük çaplı işyeri anketiyle, mekan kavramına odaklanan, sosyal ekonomik konularda bilgi birikimi sağlanmış ve kahve, lokal benzeri yerlerde katılım konusunda etkileşimi sağlamaya yönelik sohbetler düzenlenmiştir. Konut sahibi olmak isteyenler belirlenip, örgütlenmeler başladığında, ana planlar arasında seçimlerin yapılmasına ve konutların ön tasarımlarının elde edilmesi aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada gerçek kullanıcıların evinde ve planlama atölyesinde özel yetiştirilmiş mimarlar tarafından kullanıcıların gereksinimleri, önceden hazırlanmış sistematik tutanaklara kaydedilmiş, kullanıcıların karar durumuna gelecek isteklerinin mekansal ve mali sonuçları anlatılmaya çalışılmıştır. Böylece kullanıcıların kendi gereksinimleri doğrultusunda ortaya konan ön tasarımlar, kullanıcının kolayca anlayabileceği basit çizimler ve büyük ölçekli maketler aracılığıyla, atölyede düzenlenen toplu görüşmelerde kendilerine tanıtılmıştır. Bu toplu görüşmelerde aynı zamanda birlikte oturma tercihleri, sokak grubu oluşturulması, komşuluk ilişkileri ve yerleşme yaşamına ilişkin konular da ele alınmıştır. Sürecin son aşamasında, kullanıcıların istekleri doğrultusunda, anonim bileşenlerden oluşan, çoğu üç katlı müstakil girişli ve bahçeli özgün konut projeleri oluşturulmuştur (Ok,1985).

Şekil 3.7 Farklı düzenlemelere olanak veren yapım sistemi (Birleşmiş Mimarlar, 1976)

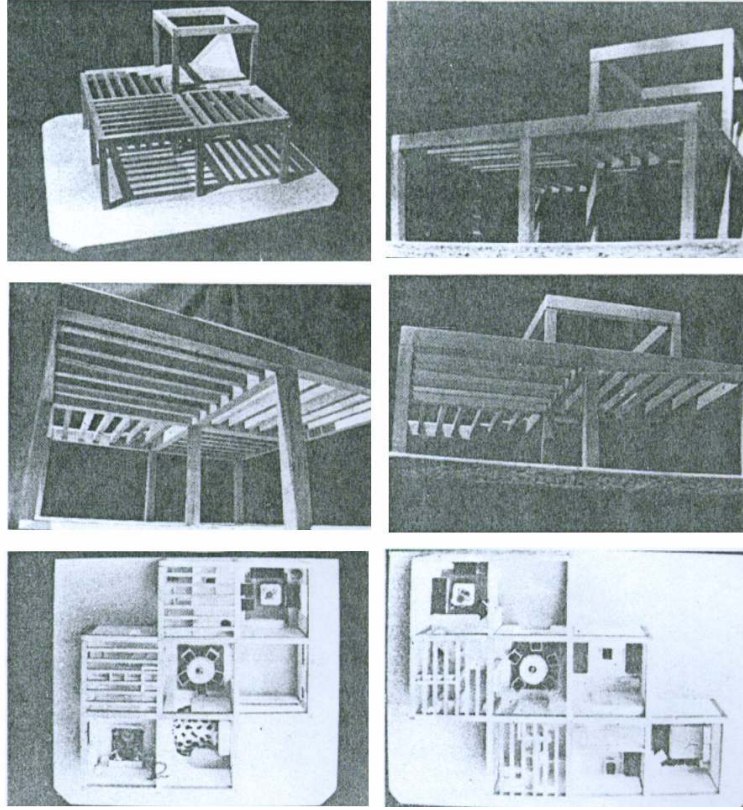
Gerçek kullanıcıların büyük kısmının karar verme sürecine katıldığı üç yıllık planlama evresinden sonra ve proje toplumda yatay ilişkiler kurmaya başladığı sırada hiyerarşik kontrol mekanizmaları tarafından engellenmiş ve bürokrasinin durağanlık çıkmazında solmaya bırakılmıştır (Çavdar,1978). Ancak kullanıcıların ve tasarımcıların bu deneyden büyük kazançları olmuştur. Sürekli bir katılımcı süreç olarak ele alınan planlama aşamasının, sadece kişisel ihtiyaçlara cevap vermede değil, aynı zamanda demokratik karar vermeye doğru toplum bilincinin biçimlenmesinde önemli bir rol oynadığı görülmüştür. İzmit'te yaşanan son derece yüksek ve coşkulu katılım deneyimi, katılımcı planlamaya esas engel olanın, yaygın inanın aksine katılımcıların ilgisizliği olmadığını göstermiştir. Projenin gerçekleşmesindeki gecikmenin, var olan toplum ilişkilerini sürdüren ve yeniden üreten yukarıdan aşağıya doğru organize olmuş otoritelerin müdahalesi yüzünden olduğu gözlenmiştir (Çavdar, 1978).

- **Edirne S.S. Cumhuriyet Mahallesi Projesi**

İzmit Yeni Yerleşimler Projesiyle aynı yıllarda, bir yapı kooperatifince Edirne'de 507 konutluk bir mahallenin yapılması kararlaştırılmıştır. Proje sürecine, konut edinecek olanların yapı programını kendilerinin saptamaları; tasarıma, üç boyutlu tasarım anlatımına olanak veren maketlerin eleştirileri yoluyla tasarım aşaması öncesinde ve sırasında katılmaları öngörülmüştür (Bektaş, 1977).

Tasarlama süreci, uzmanlar ekibi tarafından, proje yöresinde yapılan bir gezi sonucunda hazırlanan bir yöntemle göre aşağıdaki aşamalardan oluşmaktadır.

Araştırma aşamasında yörenin sosyo-ekonomik yapısına ilişkin veriler elde edilerek, anket çalışması için birikim elde edilmiştir. Anket çalışmaları, hane halkı demografik yapısına, yaşam biçimlerine, mevcut konutlarına ve konuttaki eylemlerine ilişkin verilerin toplandığı aşamayı oluşturmaktadır. Uygulama tüm kooperatif üyelerini kapsayacak biçimde düşünülmesine rağmen, alınabilen cevaplar doğrultusunda 507 aileden 100'ünde örnekleme yoluna gidilmiştir ve sonuna kadar çalışmalar bu örneklerle yapılmıştır. Bu çalışmalara dayalı olarak kentsel ve mimari tasarım yönünden ana ilke önerileri geliştirilmiştir. Burada demokratik katılım yolunun benimsenmesi sonucu, kararlara, yönetime, maliyete, yapıma katılım konularının gerçekleşebilmesi için, konut kooperatif yönetim kuruluna ek olarak, gerekli yönetim birimleri, mekana yönelik olarak önerilmiştir.

Şekil 3.8 Projeyi anlatmaya yönelik modeller (Bektaş, 1977)

Konut tipleri, anket sonuçlarına göre ortaya konan konut tasarım ilkeleri doğrultusunda ve konut kooperatif yönetim kurulu istekleri uyarınca belirlenmiştir. Teknoloji ve pazar araştırmaları yapıldıktan sonra, sürecin son aşamasında, projenin tanıtılması amacıyla bir sergi ve tartışma düzenlenmiş, fakat eleştiri ve katılım düşük oranda gerçekleşmiştir. Katılanların %70'i önerilenleri olduğu gibi kabul etmiş diğerleri ise kapı, pencere değişiklikleri gibi öneriler getirmişlerdir. Bu projenin de istenen oranda başarılı olamamasının nedeni Türkiye'deki toplu konuta ilişkin diğer sorunlarda yatmaktadır. Örneğin kullanıcıların gereksinimleri, araştırmalara göre 66 m². de gerçekleştirilebilmesine karşın, kredi düzeninden dolayı bütün kullanıcılar 100 m². konut istemişlerdir. Ayrıca konutların değer kazanmasından dolayı, inşaatların birinci katları çıktığında mal sahiplerinin %30'u konutlarını satmışlardır, dolayısıyla kullanıcılar değişmiştir (Ok, 1985).

Nüfus artışı, kente göç, doğal afetler gibi nedenlerle konut ihtiyacı ve bununla birlikte konut sorunu güncelliğini korumaktadır. Bugün artık toplu konut çevrelerinin kullanıcıları tarafından olumsuz olarak değerlendirildikleri yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur. Toplu konut çevreleri anonimlik, tek örneklik, monotonluk gibi eleştirilerden kurtulamamaktadır. Toplu konut çevrelerinin biçimlenişinde daha çok para, zaman, yasal sınırlılıklar gibi faktörler belirleyici olmaktadır. Kullanıcılar yeterince analiz edilememekte, konut memnuniyeti

üzerinde önemli etkisi olan sosyal, kültürel farklılıklar konut çevrelerine yansıtılmamaktadır.

Konut çok müşterili bir sistem olmakla beraber her tür konut üretim etkinliğinin insanların içinde yaşamaları için gerçekleştirildiği unutulmamalıdır. Bu açıdan bakıldığında kullanıcı memnuniyetsizliğini giderebilmek için konutun gerçekleştirilmesi süreci içinde planlama, programlama, tasarım, yapım aşamalarında kullanıcının katılımını artırıcı yolların uygulanması kaçınılmaz görülmektedir.

4. ALAN ÇALIŞMASI

Geniş bir kullanıcı kitlesine yönelik toplu konut üretiminin söz konusu olduğu durumlarda mimar zaman zaman kullanıcının değerlerini bilmediği veya doğru tahmin edemediğinden – kullanıcı-mimar ilişkisi sağlanamadığından – başarısız sonuçlarla karşı karşıya kalınmaktadır. Çeşitli kullanıcı gruplarına hizmet veren toplu konut uygulamalarında 1990’lı yıllara gelindiğinde gerçek konut yaşamının tatmin edici olmadığı gözlenmiştir. Toplu konut uygulamalarında ortaya çıkan sonucun gerek kullanıcıyı gerekse mimarı tatmin etmemesi soruna nitelik açısından daha geniş bir perspektif içerisinde bakılması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır (Dülgeroğlu vd., 1996). Konutu insanların fiziksel ihtiyaçlarını karşılayan bir barınak olmasının ötesinde bireyin daha üst düzeydeki psiko-sosyal ihtiyaçlarını karşılayan yönleri ile ele almak gerekmektedir.

Depremden sonra ortaya çıkan ve acil olarak giderilmesi gereken büyük konut açığı sosyo-kültürel verilerin, diğer anlamda, kullanıcı gereksinimlerinin, alışkanlıkların ve mekansal kalite gibi faktörlerin yeterince göz önüne alınmadan konut üretilmesine neden olmaktadır. Türkiye’de yaşanan deneyimler, afet sonrası konut üretiminin, salt güvenli yapı yapma sorumluluğu olarak ele alınmaması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Yukarıda sıralanan faktörlerin göz önüne alınmaması kullanım sırasında ciddi boyutlarda sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Hatta bazı birimlere hiçbir zaman yerleşilmediği de gözlenmektedir (Karaduman, 2003).

Bu amaçla alan çalışmasında 1999 Marmara Depremleri sonrası üretim sürecine kullanıcı katılımının sağlandığı bir sosyal konut projesi olan Beyciler Evleri’ne yer verilmiştir. Bu çalışma ile kullanıcıların üretim sürecine katıldıkları konutlarından duydukları memnuniyet düzeyi ölçülmeye çalışılarak katılımın memnuniyet üzerindeki etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

4.1 Beyciler Evleri – Düzce

17 Ağustos Marmara Depremi sonrasında üretilen kalıcı konutların büyük bölümü PUB (Proje Uygulama Birimi) ve İskan Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmiştir (Karaduman, 2003). Bu uygulamaların dışında, küçük ölçekli, özel girişimlerle projelendirilen bazı çalışmalar da yapılmıştır. Seçilmiş bazı özel bölgelerde, belirli kullanıcı profiline göre kullanıcı katılımı ile yapılan çalışmalardan biri de alan çalışmasının yapıldığı Beyciler Evleri projesidir.

Beyciler Evleri Projesi Uluslararası Mavi Hilal Yardımlaşma Vakfı ve Düzce Belediyesi işbirliği ile gerçekleştirilen bir sosyal konut projesidir (Anon., www.beyciler-evleri.org.tr, 2005).

Proje, geçici barınaklarda ve çoğu yıkılmış kira evlerinde oturan en dezavantajlı 168 ailenin belediye tarafından tahsis edilen arazi üzerinde, projeye kısa ve uzun dönemlerde yaptıkları katkılar ile projenin paydaşları olarak ev sahibi olmalarını sağlamayı amaçlamıştır.

Projenin özü; toplum tarafından kabul görecektir şeffaf bir aile seçimini sağlayan, ailelerin evlerin şekillenmesine katkıda bulunmalarına olanak sunan, oluşturdukları temsilciler heyeti ile proje yönetimine katılmalarını sağlayan, farklı kültürel altyapıları olan etnik grupların toplum bilinci içinde bir araya gelmelerini ve bir dernek kurmalarını olanaklı kılan bir katılım programının uygulanmasıdır.

• **Hak Sahipliği**

Proje kapsamında inşa edilen 168 konut, hak sahibi ailelere hibe yoluyla verilmiştir. Hak sahipliği verilecek ailelerin belirlenmesi 3 etaptan oluşan bir sisteme göre belirlenmiştir. Elemeler 17 Haziran – 14 Temmuz 2003 tarihleri arasında kabul edilen 1377 başvuru arasından yapılmıştır. İlk aşamada 331 dosya, Düzce Belediyesi, CRS (Catholic Relief Services) ve Uluslararası Mavi Hilal tarafından daha önce kararlaştırılan başvuru kriterlerini sağlamadığı için elenmiştir.

İkinci aşama elemelerde gelir seviyesi kriterine bakılarak değerlendirme yapılmış ve 166 aile elenmiştir. Geriye kalan 880 dosya aşağıdaki kriterlere göre öncelik sırasına konmuştur:

- Aile büyüklüğü
- Ailedeki çocuk sayısı (7 yaşından küçük ve 7–17 yaş arası olmak üzere iki alt kategori var.)
- Ailedeki yaşlı sayısı (75 yaşından büyük ve 65–75 yaş arası olmak üzere iki alt kategori var.)
- Tek ebeveynler (çocuklu dul yetişkin) (Kadın ebeveyn ve erkek ebeveyn olmak üzere iki alt kategorisi var.)
- Ailede psikolojik düzensizlik dahil kronik hastalığı olan fert bulunması (1. derece, 2.derece, 3.derece, 4.derece olmak üzere 4 alt kategori var.)
- Ailede özürnlük durumu olan fert bulunması (%40 ve %60 işgücü kaybı ve %60'dan yukarı işgücü kaybı olmak üzere 2 alt kategorisi var.)

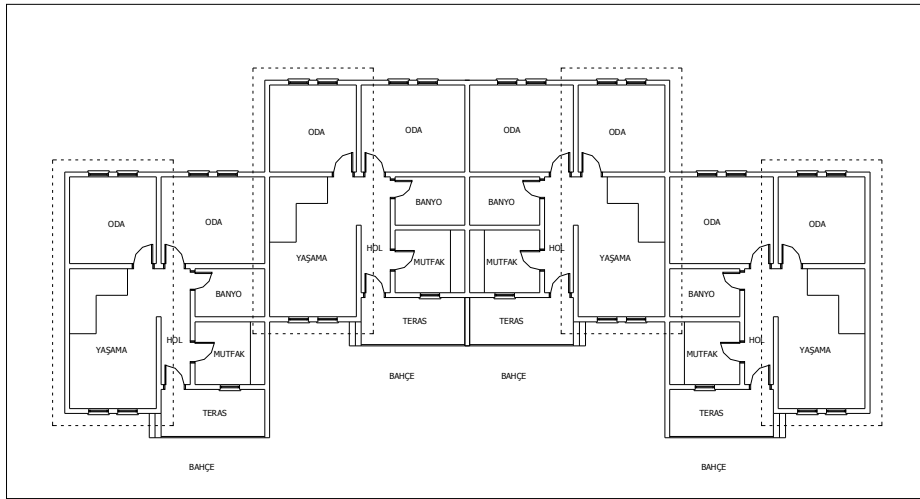
Ailelerin gelir beyanları sadece yukarıda bahsedilen elemelerde kullanılmıştır. Kalan

dosyaların öncelik sıralamasında gelir beyanlarının herhangi bir ağırlığı olmamış, sıralama kriterlerinde yer almamıştır. İlk 200 aile potansiyel hak sahibi olarak belirlenmiştir. Ancak, aileleri yaşadıkları ortamlarda gözlemek ve tereddütleri gidermek amacıyla ailelerin evlerinde ziyaret edilmesine karar verilmiştir. Bu ziyaretler sırasında başvuruyu yapan aile ferdi dışındaki aile fertleri ile görüşmeler yaparak dosyalarında beyan ettikleri bilgilerin doğruluğu kontrol edilmiştir. Toplamda 541 aile ziyaret edilmiş, 341 aile ziyaretler sonucu elenirken 168'i asıl olmak üzere, 200 aile potansiyel hak sahibi olarak belirlenmiştir.

Başvurular ve ziyaretlerin sonuçları düzenli toplantılarla Hak Sahipliği Belirleme Komitesi'nde tartışılmış ve değerlendirmeye alınmıştır. Komite son toplantısını 25 Ekim 2003 de gerçekleştirerek yararlanıcı aileleri belirleme sürecini tamamlamış ve sonuçlar 4 Kasım 2003 tarihinde Düzce'de yapılan bir basın toplantısı ile duyurulmuştur (Anon., www.beycilerevleri.org.tr, 2005).

• Proje

Beyciler Evleri'nin tasarımı Yüksek Mimar Hasan Kılıç tarafından gerçekleştirilmiştir. Konutlar, zemin kat alanı brüt 67,66 m² ve üst kat alanı brüt 21,77 m² olmak üzere müstakil ev niteliği taşımaktadır. Daha verimli arazi kullanımına ve “komşuluk” kavramını fiziksel olarak desteklemeye yönelik olarak 4 müstakil konut, bitişik nizamda, bir blok olacak şekilde tasarlanmıştır. Beyciler Evleri Projesi kapsamında ihtiyaç sahibi ailelere hibe olarak verilmek üzere 168 konut 42 blok halinde yapılarak teslim edilmiştir.

Şekil 4.1 Beyciler Evleri Projesi – dört konut biriminden oluşan bir blok

Konutlar, üst kat dıştan bitmiş ve iç işleri hak sahibi aile tarafından tamamlanabilecek şekilde natamam olarak teslim edilmiştir. Ortalama bir aile için standart bir yaşam alanı sağlayan zemin kat, mağdur ailelere bu proje kapsamında sunulan yeni bir “başlangıç” fırsatı olarak

düşünülmüştür. Üst katın iç tarafının kaba inşaat halinde bırakılması ise onlara sunulan standart yaşam alanını kendi çabaları ile “büyütme” fırsatının verilmesidir. Aynı zamanda “natamam” bırakma yaklaşımı Beyciler Evleri'nin ucuz-sosyal konut niteliğini de korumakta ve daha çok aileye ulaşılması imkanını sağlamaktadır.

Şekil 4.2 Dört birimden oluşan bir konut bloğu

Binaların statik planı göz önünde bulundurularak planda yapılması mümkün bazı değişiklikler belirlenmiştir. Ailelerin evlerini ve projeyi sahiplenmelerini desteklemek ve aynı zamanda onların katılım motivasyonunu arttırmak amacı ile yapılması mümkün değişikliklerin onların tercihi sunulması planlanmıştır. Bunların başlıcaları;

- Çocuk ve ebeveyn odasının birleştirilerek büyük tek bir oda haline getirilmesi,
- Salon ve çocuk odasının birleştirilerek daha büyük bir salon haline getirilmesi,
- Hole kapı konulması,
- Salon kapısının kaldırılarak holle birleştirilmesi,
- Alaturka veya alafranga tuvalet seçimi,
- İç mekan boyasının renginin seçilmesi.

Projenin devamı esnasında Mavi Hilal'in İzmit'teki Tabosan İlk Öğretim Okulu “Ek Derslik İnşaatı Projesi” ortağı olan Islamic Relief-İngiltere temsilcileri Beyciler’e bir ziyaret yapmışlardır. Kendilerine proje, hedefleri ve elde edilmesi planlanan sonuçlar hakkında bilgi verildiğinde, konuyla ilgilenmişler ve projeye katkıda bulunmak istemişlerdir. Mavi Hilal'in CRS (Catholic Relief Services) ile yapmış olduğu ve üçüncü partilerin katılmalarının mümkün olabileceği konusunda alınan mutabakat sonucu kendilerine bir “Sağlık Merkezi” inşa edilmesi teklif edilmiştir.

Şekil 4.3 Konut iç mekanından görünüşler

Islamic Relief'den alınan fon güvencesi sonucu Düzce Belediyesi de konuyu gündemine almış, aynı mahallede, mevcut yapıların dokusuna uygun bir sağlık merkezi yapılmasına karar verilmiştir. Sağlık merkezinin 168 hak sahibi ailenin yanı sıra Beyciler Mahallesi'ne

Şekil 4.4 Proje alanından bir sokak görüntüsü

ayrıca inşaat sahasının bitişiğinde bulunan okul ve öğrenci yurduna da hizmet verebileceği bir donanım ile yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca inşaatın bitiminde sağlık merkezinin Düzce Belediyesi Sağlık İşleri Müdürlüğü'ne devredilmesi ve bu birim tarafından bir doktor, bir

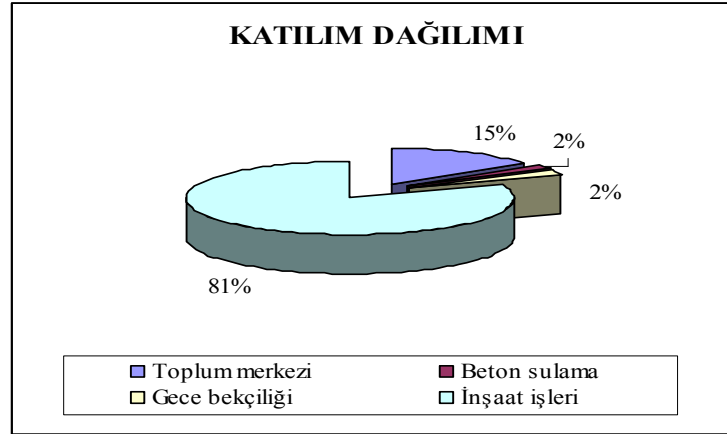
hemşire ve daha ciddi vakalarda hastane sevki için kullanılacak bir ambulans tahsisi konularında mutabakata varılmıştır (Anon., www.beycilerevleri.org.tr, 2005).

Şekil 4.5 Beyciler Evleri Sağlık Merkezi (Anon., www.beycilerevleri.org.tr, 2005)

• Katılım

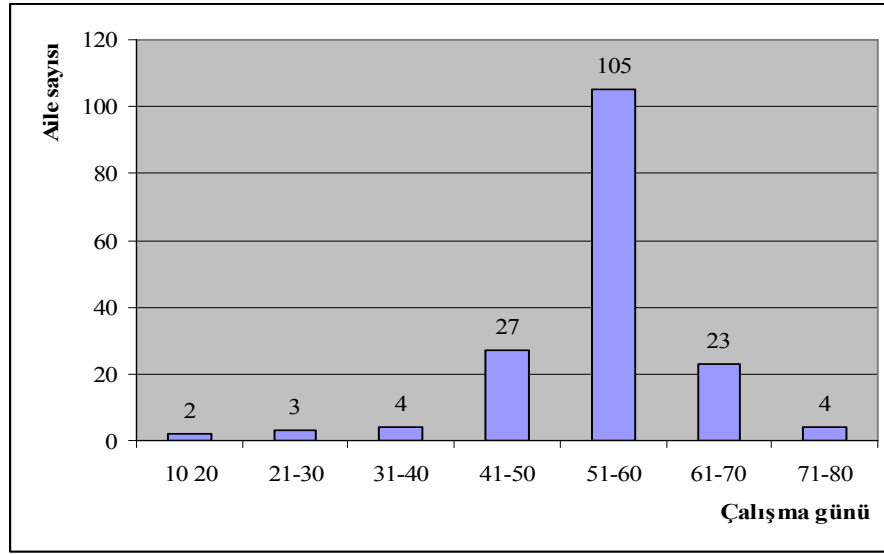
Müracaat edenlerin aile yapıları incelenirken hak sahibi olabilmelerinde düşük gelir, tek aile reisli geniş aile ve engellilik gibi faktörler rol oynamıştır. Ancak yine bu faktörler ileri sürülerek katılım programına katılmamak için mazeret olarak da ileri sürülmüştür. Bu sebeple kadınların inşaat katılım programına katılımlarını sağlamak üzere sosyal merkezde “işçilerin yemeğini pişirme” ve “çocuklarını bırakamayan annelerin (yine sosyal merkezde düzenlenen kreşte) çocuklarına bakmak” şeklinde bir alternatif program hazırlanmıştır.

Şekil 4.6 Katılımcıların katkıda buldukları işler ve dağılımı (Anon., www.beycilerevleri.org.tr, 2005)

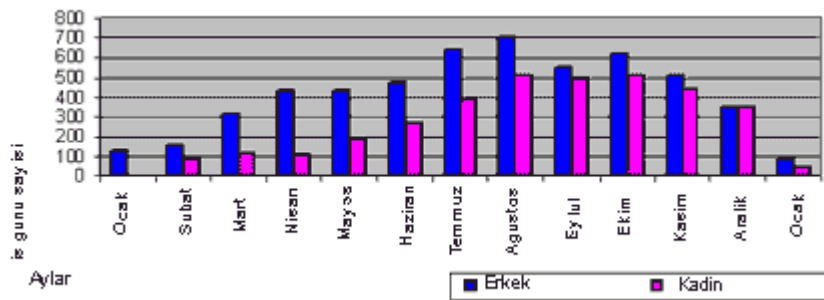
Gene ortaya çıkan katılım mecburiyeti sebebi ile gece bekçiliği, sabah ve akşamları beton sulama gibi alternatif programlar bedenen tam katılımında bulunamayanlar için geliştirilmiştir. Zaman içerisinde yaşlılar, engelliler ve tıbbi rahatsızlıkları olan hak sahiplerinin bu pozisyonlarda katılımları sağlanmıştır. Özellikle sosyal merkezde görev almak sahada görev

yapmaktan daha kolay ve cazip görüldüğünden, bu pozisyonlarda görev alacaklar, yapılan aylık toplantılarda hak sahipleri tarafından seçilmiştir.

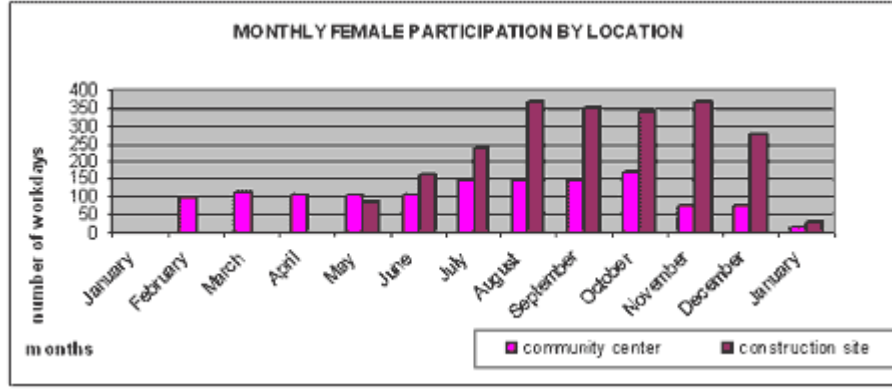

Şekil 4.7 Çalışma günü sayısına göre aile sayısı (Anon., www.beycilerevleri.org.tr, 2005)

Hak sahiplerinin proje kapsamındaki katılım süreleri hakkında Mavi Hilal son 3 aya kadar herhangi bir açıklama yapmamıştır. Başlangıçta bu davranışın katılım oranında bir azalmaya neden olacağı düşünülmüşse de, aylık toplantılarda meydana gelen rekabet ortamı sebebi ile bir artış gözlenmiştir. Ayrıca bu ortam hak sahiplerinin Mavi Hilal'e değil, birbirlerine karşı sorumlu olduklarının anlaşılmasını sağlamıştır. Proje bitimine 3 ay kala Mavi Hilal katılım oranının asgari oranda dengelenebilmesini sağlamak için asgari katılım süresini 50 çalışma günü olarak açıklamıştır. Sonuçta toplam katılım günü 8.935,5 gün olarak belirlenmiş ve her aile çalışmalarına ortalama 53 gün katılmıştır.

Şekil 4.8 Aylara göre kadın ve erkek katılımcıların toplam iş günü sayıları (Anon., www.beycilerevleri.org.tr, 2005)

Şekil 4.9 Kadın katılımcıların aylara göre çalışma alanları (Toplum merkezi ve inşaat alanı) ve toplam iş günü sayısı (Anon., www.beycilerevleri.org.tr, 2005)

4.2 Alan Çalışmasının Kapsamı ve Yöntemi

1999 Marmara Depremleri sonrasında Düzce ilinde gerçekleştirilen bu özel kalıcı konut projesinin kullanıcı memnuniyeti açısından değerlendirilmesiyle, toplu konut üretim sürecinde denenebilecek farklı yaklaşımların, sonucu kullanıcı açısından nasıl etkileyebileceğini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Alan çalışması şu aşamalardan oluşmuştur:

- 1) Seçilen bölge ile ilgili bilgilere ulaşma
- 2) Alan çalışmasında kullanılacak soru formunun hazırlanması
- 3) Yerinde gözlem yapılarak, konutların ve çevrelerinin fotoğraflanması
- 4) Kullanıcılar ile anket soru formu kullanılarak görüşmelerin yapılması
- 5) Cevapların dökümünün yapılması ve değerlendirilmesi

Proje ile ilgili bilgilere internet kaynakları vasıtasıyla ulaşılabilmektedir. Bu projede bizzat görev alan tasarımcılarla görüşme olanağı olmamıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler bilgisayar ortamına aktarılarak sonuçlar Microsoft Office Excel programı yardımıyla görselleştirilmiştir. Ayrıca konut planları AutoCad 2000 programı kullanılarak çizilmiştir (Bkz.Ek. 2).

4.2.1 Yer Seçimi

17 Ağustos Marmara Depremi sonrasında üretilen kalıcı konutların büyük bölümü PUB (Proje Uygulama Birimi) ve İskan Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmiştir (Karaduman, 2003). Bu uygulamaların dışında, küçük ölçekli, özel girişimlerle projelendirilen bazı çalışmalar da yapılmıştır. Seçilmiş bazı özel bölgelerde, belirli kullanıcı profiline göre kullanıcı katılımı ile yapılan çalışmalardan biri de alan çalışmasının yapıldığı Beyciler Evleri projesidir.

4.2.2 Soruların Hazırlanması

Kullanıcıların konut ve çevreleri ile ilgili görüşlerinin belirlenebilmesi amacıyla bir anket soru formu hazırlanmıştır. Anket soruları Dülgeroğlu vd.'nin (1996) "Toplu Konutlarda Niteliksel Değerleri Araştırmaya Yönelik Bir Çevre Analizi Araştırması" çalışmasında kullanılan sorulardan yararlanılarak hazırlanmıştır (Bkz.Ek. 1).

Anket soru formunda 23 soru bulunmaktadır. Soruların dördü proje sürecine kullanıcıların katılım katılmadıkları ve ne şekilde katıldıkları ile ilgilidir.

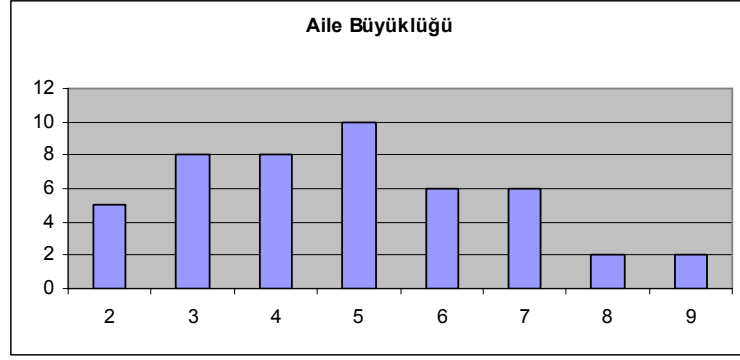
Daha sonra kullanıcının konutuyla ilgili görüşleri kapalı uçlu sorular yardımıyla elde edilmeye çalışılmıştır. Bu sorularda kullanıcıdan sıralanan özelliklerden üçünü önem sırasına göre düzenlemesi ve 5'li değerlendirme skalası yardımıyla (çok memnun- hiç memnun değil) cevaplama istenmiştir. Konut çevresi ile ilgili görüşleri ise sunulan seçeneklere "yeterli-yeterli değil" şıkları aracılığıyla alınmıştır. Konut biriminin iç mekan değerlendirmesi ise birimlerin hangi tür eylemler için kullanıldığı ve bu birimlerin bu eylemler için büyüklük, aydınlık, havalandırma, ısınma ve gürültü faktörleri açısından yeterliliği (yeterli – yetersiz 2'li değerlendirme) ölçülerek yapılmıştır. Bunların dışında depolama alanlarının varlığı ve yapılan ve yapılmak istenen değişikliklerle ilgili bilgiler toplanmıştır. Konut ve çevresi ile ilgili değerlendirme sorularından sonra kullanıcıya başka bir yere taşınmak isteyip istemediği ve nedenleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

4.2.3 Alan Çalışmasına İlişkin Bulgular

Alan çalışması kapsamında Beyciler Evleri sakinlerinden 47 kullanıcı ile görüşülmüştür. Beyciler evleri projesi 7 ada üzerindeki 42 yapı bloğundan oluşmaktadır. Her blok 4 konut biriminden oluşmakta olup toplam 168 konut birimi bulunmaktadır. Konutlar kullanıcılarına Ocak 2004 tarihinde teslim edilmiştir.

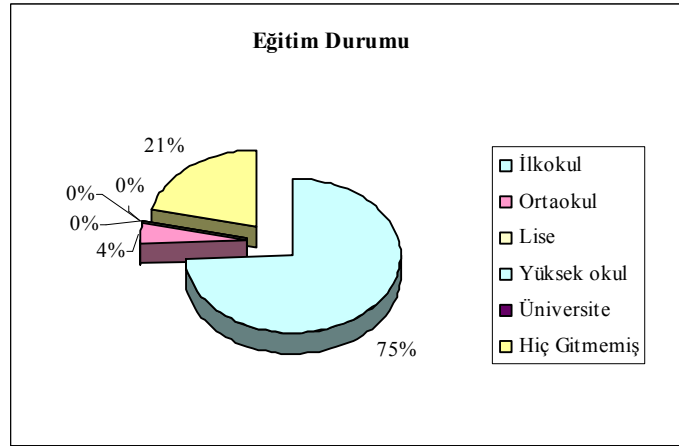
- **Demografik Özellikler**

Araştırmada kullanıcılara ait kişisel bilgiler de toplanmıştır. Görüşülen 47 kullanıcının 34'ü kadın, 13'ü ise erkektir. Görüşme yapılan ailelerin büyüklükleri ise 2 ile 9 kişi arasında değişmekte olup ortalama aile büyüklüğü 4.7'dir.

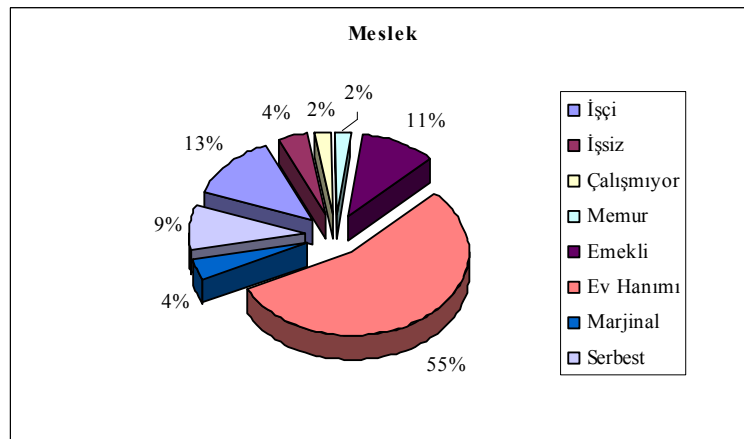
Şekil 4.10 Aile büyüklüğü

Görüşme yapılan kişilerin büyük çoğunluğu ilkokul mezunudur. Hiç okula gitmemiş olan kişi sayısı ise 9'dur.

Şekil 4.11 Görüşülen kişilerin eğitim durumu

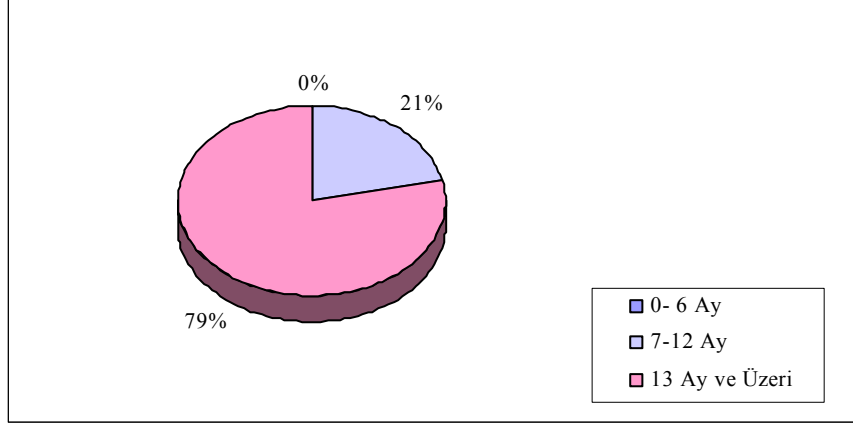
Görüşülen kişilerin büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmakta olup bunların da çoğu ev hanımıdır. Diğer iş kollarının dağılımı Şekil 4.12'de görüldüğü gibidir.

Şekil 4.12 Görüşülen kişilerin mesleği

- **Konutta oturma süresi**

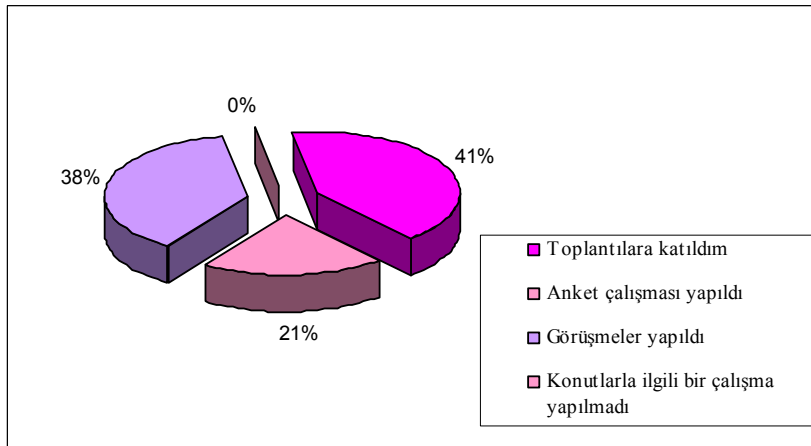
Alan çalışmasının yapıldığı Temmuz 2005 tarihi itibariyle en uzun oturma süresi 17 ay en kısa oturma süresi ise 7 ay olarak belirlenmiştir.

Şekil 4.13 Oturma süresi (Temmuz 2005 tarihi itibariyle)

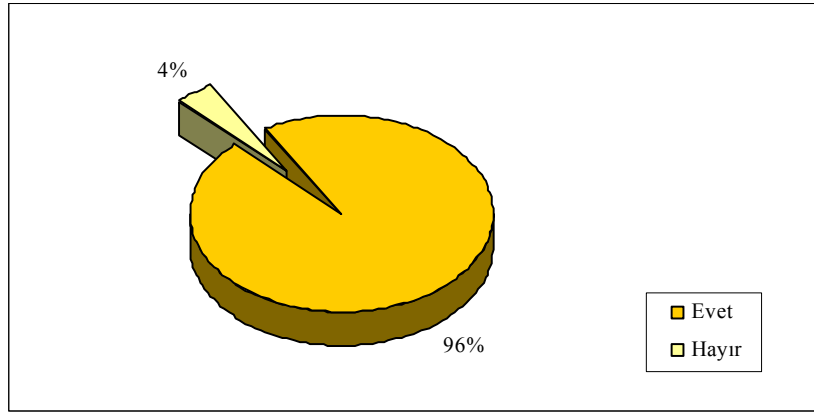
- **Kullanıcıların tasarım ve yapım sürecine katılımı**

Kullanıcıların hepsi konutların yapımı öncesinde ve yapımı sırasında yapılan çalışmalara kendilerinin ya da ailelerinden birinin katıldığını belirtmişlerdir. Kendileriyle, gerek hak sahiplerinin belirlenmesi aşamasında gerekse projenin hayata geçirilmesi sırasında çeşitli görüşmeler yapılmıştır.

Şekil 4.14 Planlama aşamasında çalışmalara katılım

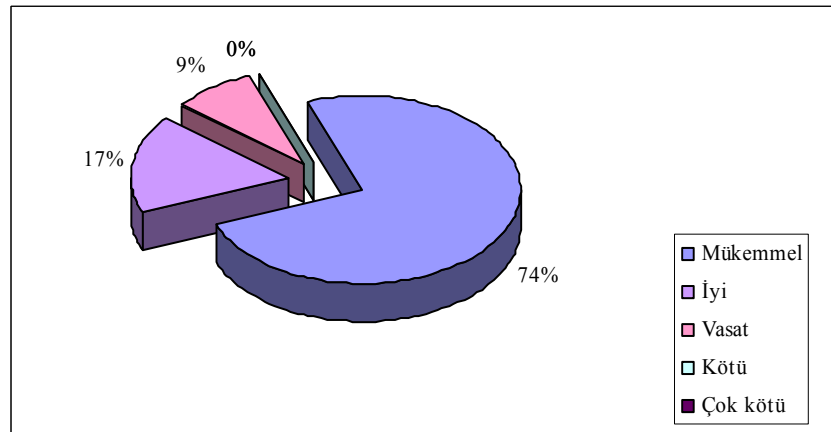
Görüşülen kişilerin % 96'sı inşaat işlerine ailelerinden katılanların olduğunu belirtmişlerdir.

Şekil 4.15 İnşaat işlerine katılım

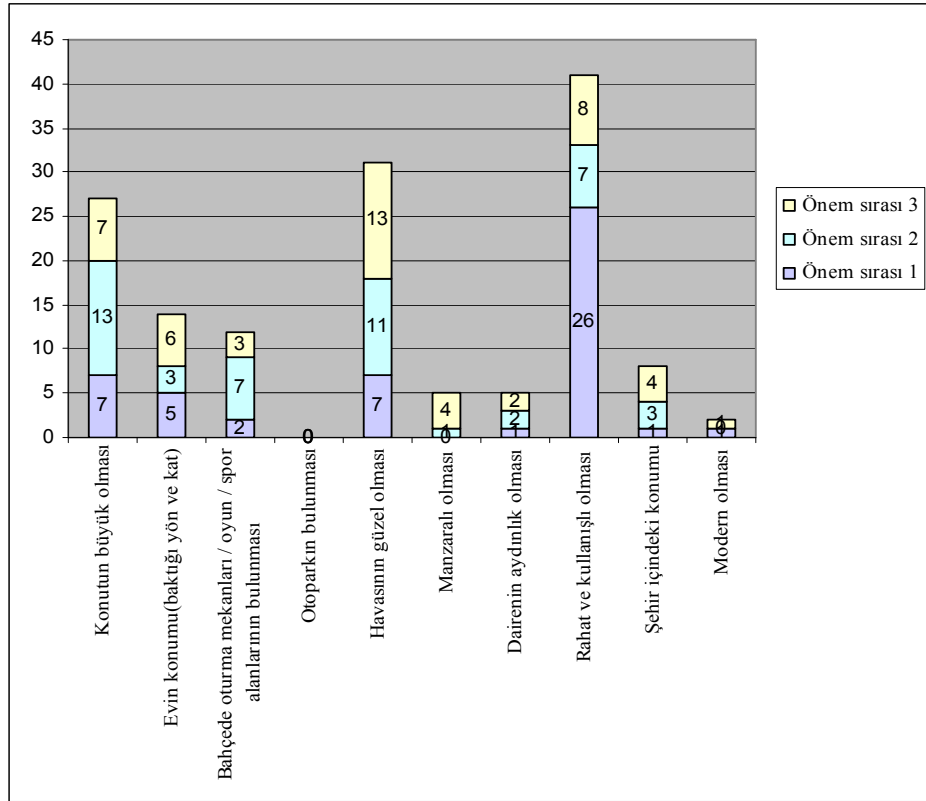
- **Konuta ilişkin değerlendirmeler**

Görüşülen kişilerin büyük çoğunluğu (% 74'ü) konutunu mükemmel bulduğunu belirtmiştir. “kötü”, “çok kötü” cevabını veren ise hiç olmamıştır.

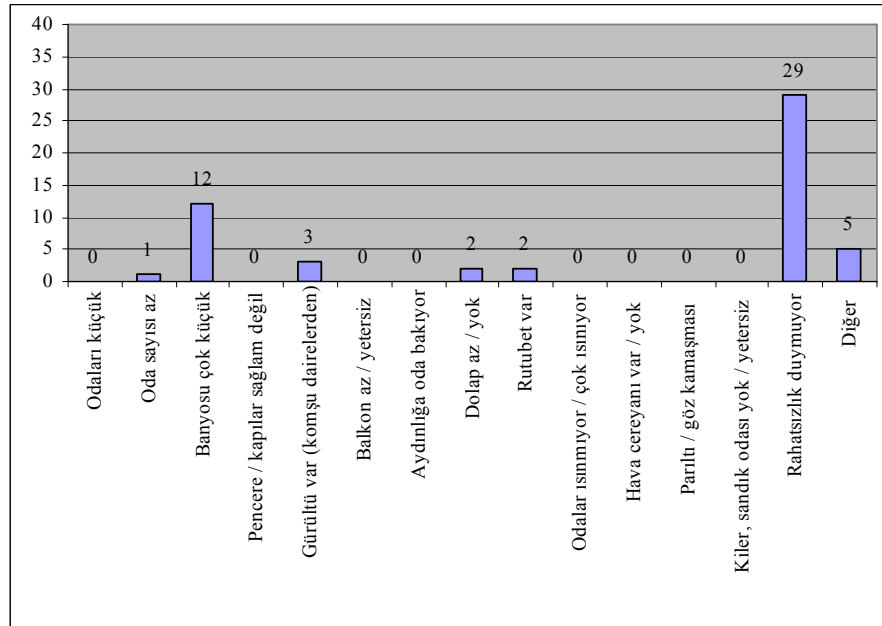
Şekil 4.16 Kullanıcıların konutlarına ilişkin genel değerlendirmesi

Kullanıcılardan konutlarının en beğendikleri 3 özelliğini önem sırasına göre belirtmeleri istendiğinde büyük çoğunluk en beğendikleri özellik olarak “evin rahat ve kullanışlı olması”ni seçmişlerdir. “Havasının güzel olması” ve “konutun büyük olması” ise en beğenilen özellik sıralamasında 1. sırayı alan diğer iki özellik olarak belirtilmiştir. Konutun manzaralı olması, aydınlık olması ve modern olması gibi özellikler ise konutun en az değerlendirilen yönleri olarak karşımıza çıkmaktadır. “Otoparkın olması” ise beğenilen özellikler arasında hiç yer almamıştır. Ancak bunun görüşülen kişilerin araç sahibi olmamalarıyla ilgili olduğu düşünülebilir.

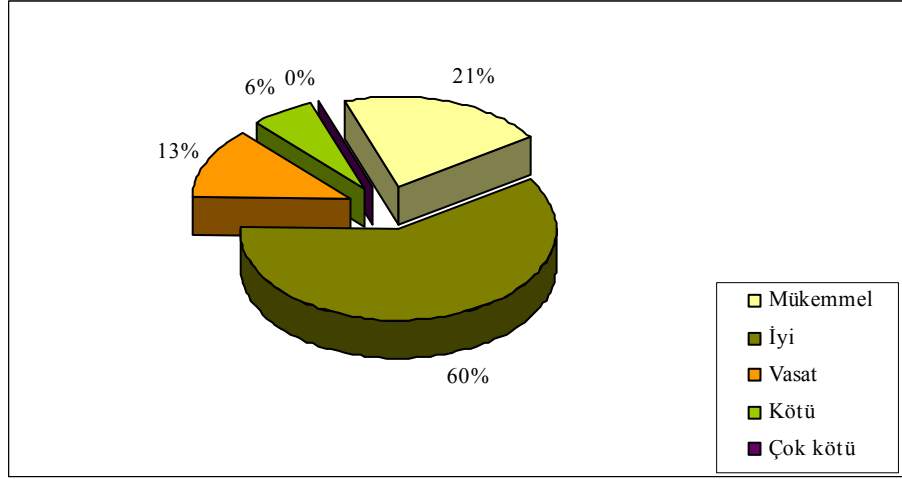
Şekil 4.17 Konutun beğenilen özellikleri

Kullanıcılardan konutlarının şikayet ettikleri 3 özelliğini belirtmeleri istendiğinde büyük bir çoğunluk (% 62'si) bir rahatsızlık duymadığını dile getirmiştir. Geri kalanların büyük kısmı ise rahatsız oldukları üç konu bulmakta zorluk çekmişlerdir.

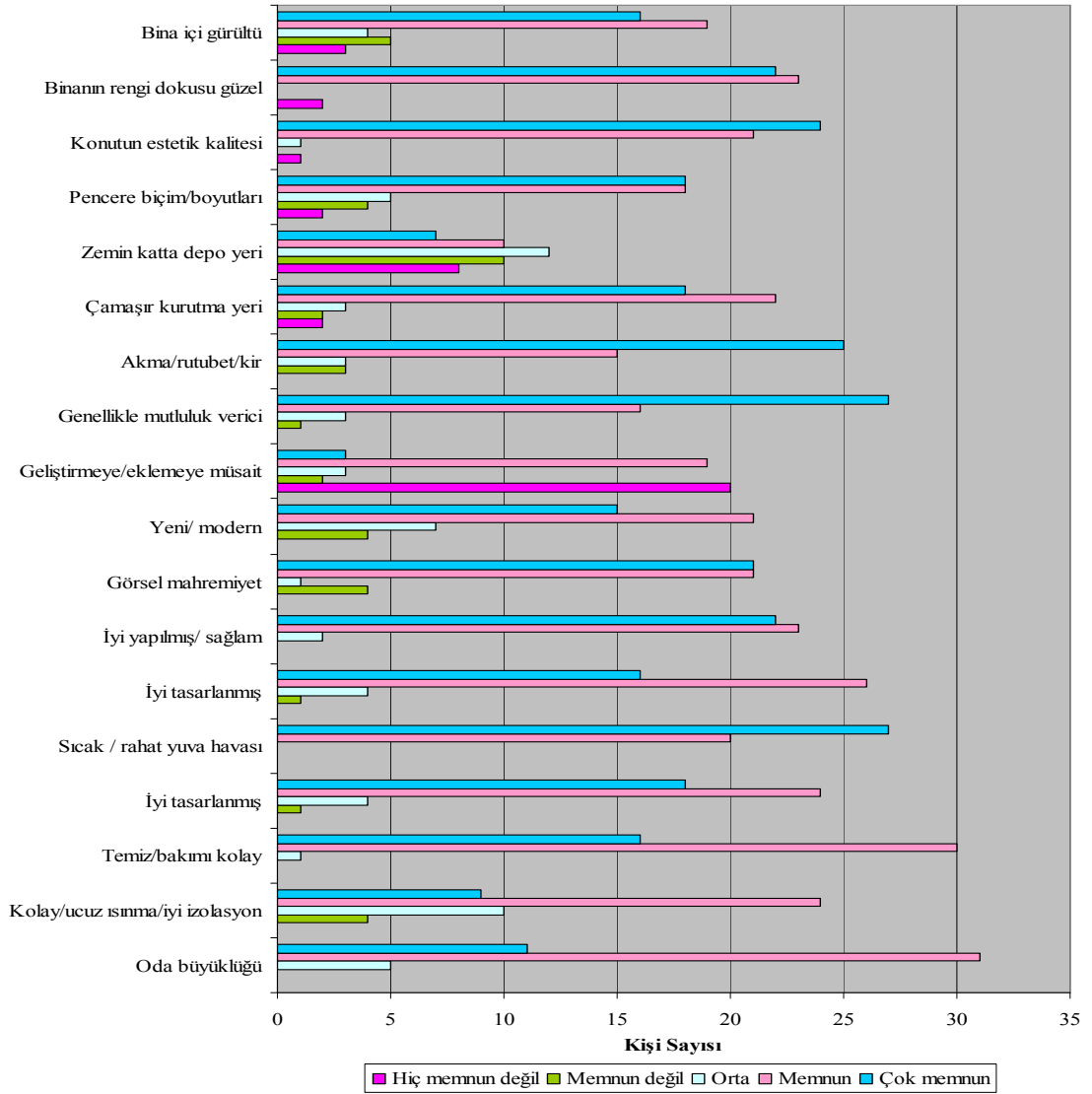

Şekil 4.18 Konutun şikayet edilen özellikleri

Konut çevresi ile ilgili olarak ise kullanıcıların büyük bölümü (% 61'i) "iyi" şeklinde görüş belirtmişlerdir. "Çok kötü" yanıtını veren ise olmamıştır. Çevre ile ilgili olarak genellikle dile getirilen şikayet ise proje alanının Beyciler Köyü kıyısında olması ve burada yaşayanların hayvanlarından duyulan sıkıntı olmuştur.

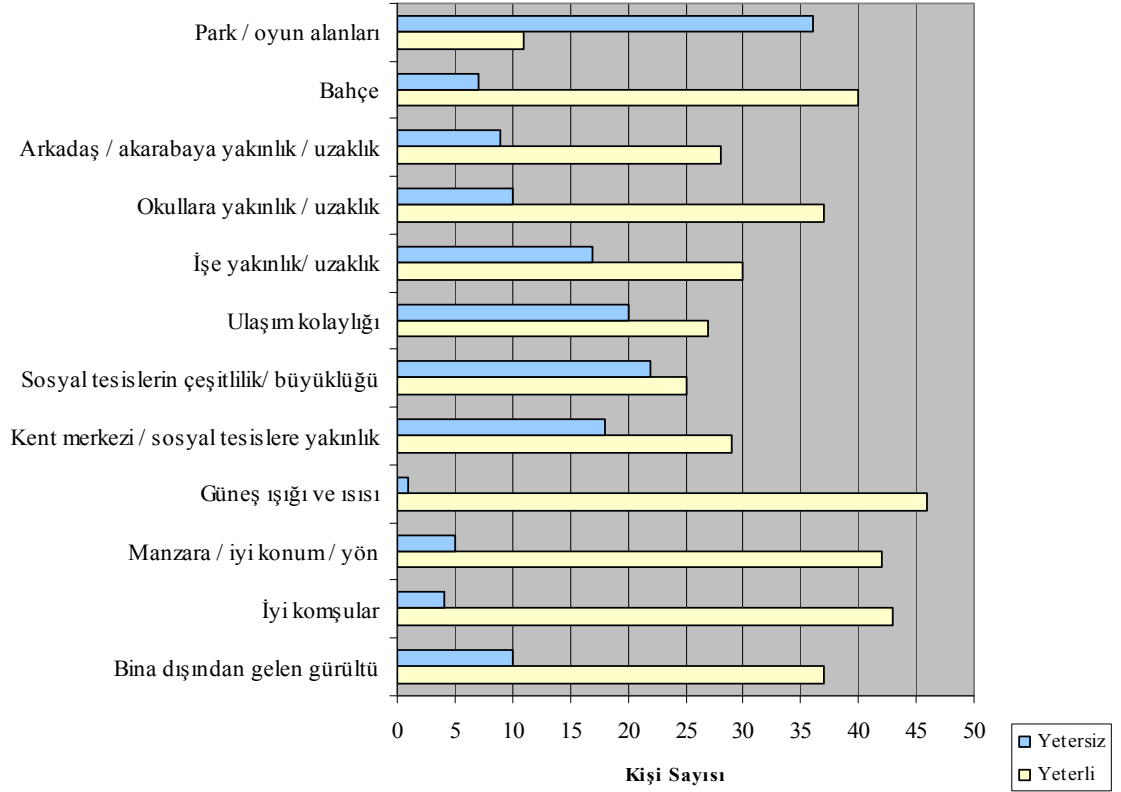

Şekil 4.19 Konutun çevresi ile ilgili genel değerlendirme

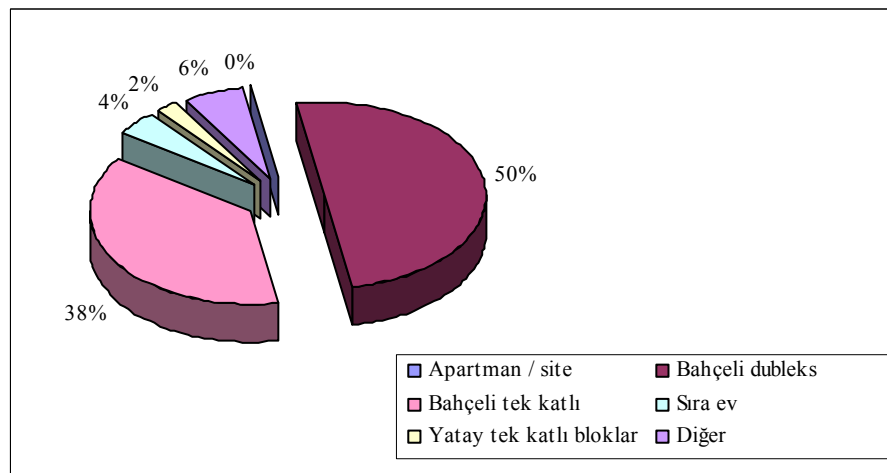
Şekil 4.20 Konutun çeşitli yönlerinin 5’li skala ile değerlendirilmesi

Kullanıcılardan konutlarının çeşitli yönlerini 5’li skala (çok memnun-hiç memnun değil) yardımıyla değerlendirmeleri istenmiştir. Çoğu kritere kullanıcıların büyük bir bölümü tarafından “çok memnun” ve “memnun” cevabıyla karşılık verilmiştir. En çok “hiç memnun değilim” yanıtı konutun “gelişmeye/eklemeye müsait olma” özelliği için kullanılmıştır. Kullanıcılar bunu “kat çıkmak-konut sınırlarını genişletmek” olarak algılamaktadırlar. “Bina içi gürültü” de kimi kullanıcılar için rahatsızlık verici düzeydedir. Bunun nedeni ise bazı konutların yatak odası ile bitişikteki konutun yaşama mekanlarının yan yana olmasından kaynaklanmaktadır. Hiç memnun olunmayan bir özellik de konutların arka cephelerinde yer alan kömürlük/depo alanının büyüklüğü ile ilgilidir. “Görsel mahremiyet”, “iyi tasarlanmış olma”, “sıcak-rahat yuva havası”, “modern olma” gibi daha öznel nitelikleri büyük bir çoğunluk tarafından “çok memnun” ve “memnun” yanıtıyla değerlendirilmiştir (Şekil 4.20).

Şekil 4.21 Konut çevresinin değerlendirilmesi

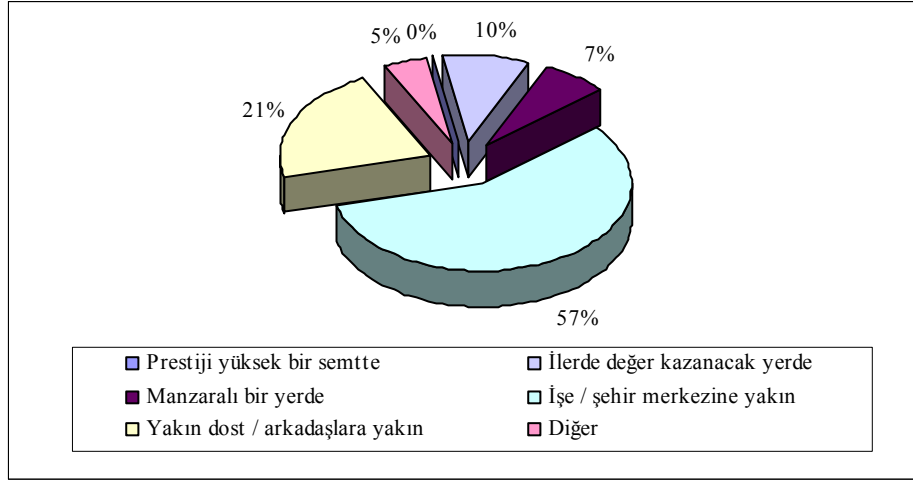
Kullanıcıların konut çevrelerini değerlendirmesi genellikle olumlu olmakla birlikte çevre düzenleme çalışmaları henüz yapılmadığı için park ve oyun alanları yetersiz bulunmaktadır. Sosyal tesislerin azlığı ve çeşitliliği de en fazla yetersiz bulunan özelliklerden biridir.

Şekil 4.22 İdeal konut imajı

Kullanıcıların büyük bölümü ideal bir evin bahçe içinde olması gerektiğini düşünmektedir. Görüşülen kişilerin % 50'si ideal evi bahçeli dubleks olarak tanımlarken, % 38'i bahçeli tek

katlı olarak tanımlamaktadır. Kullanıcıların % 6'sı ise şu an oturdukları evi ideal ev olarak görmektedirler. Apartman-site seçeneği ise görüşülen kişilerin ideal ev tanımına uymamaktadır.

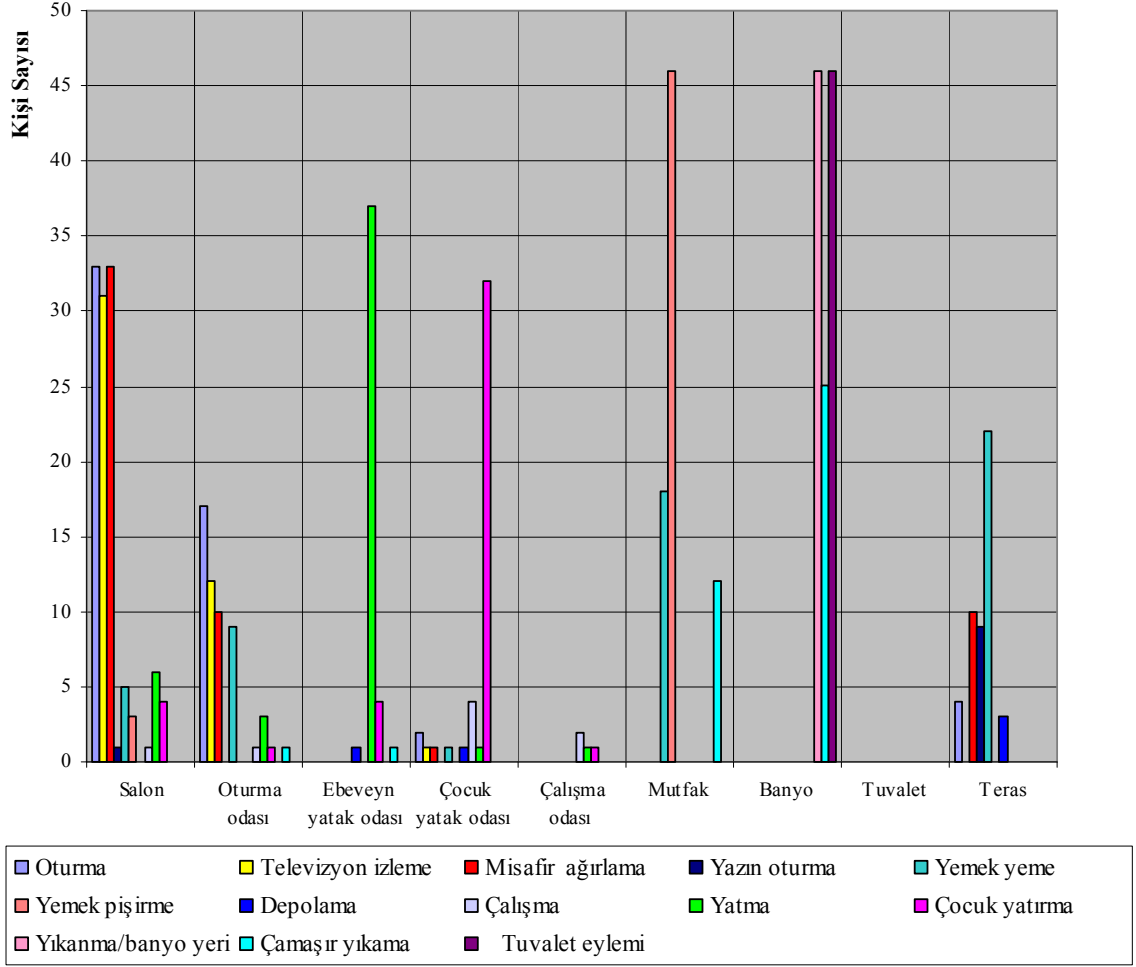
Şekil 4.23 İdeal konutun yeri

İdeal ev konumu ise kullanıcıların %57'si tarafından işe-şehir merkezine yakın olarak belirtilmektedir. En çok verilen ikinci yanıt ise yakın dost-arkadaşlara yakın'dır. Manzaralı bir yer ise en az alınan yanıtıdır.

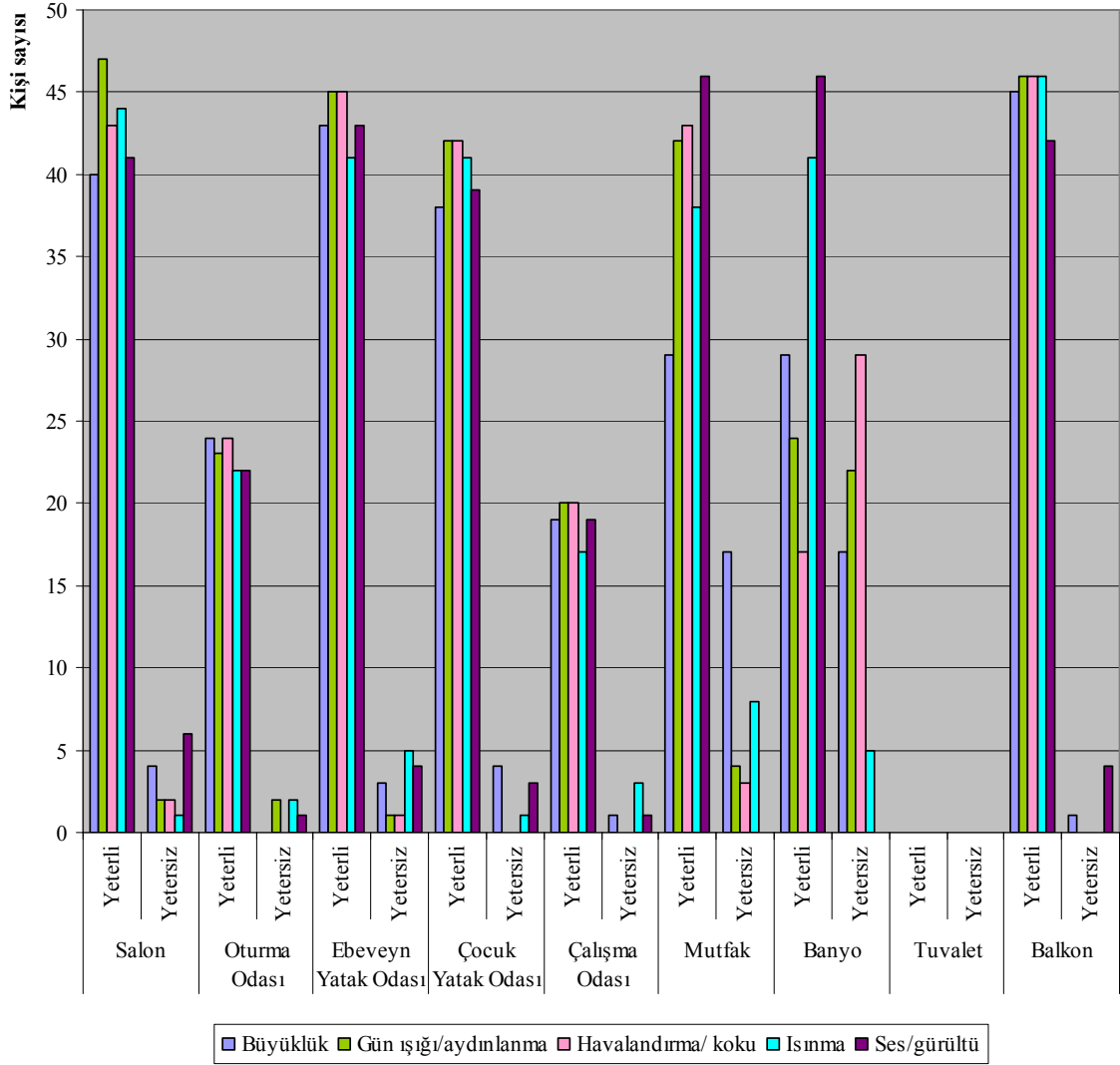
• Konut iç mekanına ilişkin değerlendirmeler

Konut iç mekanının değerlendirilmesi ise iki açıdan yapılmıştır. Mekanların önce hangi amaçla kullanıldıkları tespit edilmeye çalışılmış ardından mekanların çeşitli yönlerden yeterlilikleri değerlendirilmiştir.

Oturma, televizyon izleme, misafir ağırlama gibi eylemler oturma odası ve salonda gerçekleşmektedir. Bunların yanında bu mekanlarda aile büyüklüğüne bağlı olarak yatma eyleminin gerçekleştiği ve yemek yeme eyleminin de mutfakla eşit ağırlıklı olarak bu mekanlarda gerçekleştirildiği görülmektedir. Çamaşır makinesinin yeri de çeşitlilik göstermektedir. Kimi aileler yer darlığı kimileri de banyodaki nem gerekçesiyle çamaşır makinesini mutfak ya da banyo ile ortak duvarı olan odalarına koymuşlardır. Teras da evin bir odası gibi yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Evlerde ayrı bir tuvalet bulunmamakta ve bu rahatsızlık duyulan konuların başında gelmektedir (Şekil 4.24).

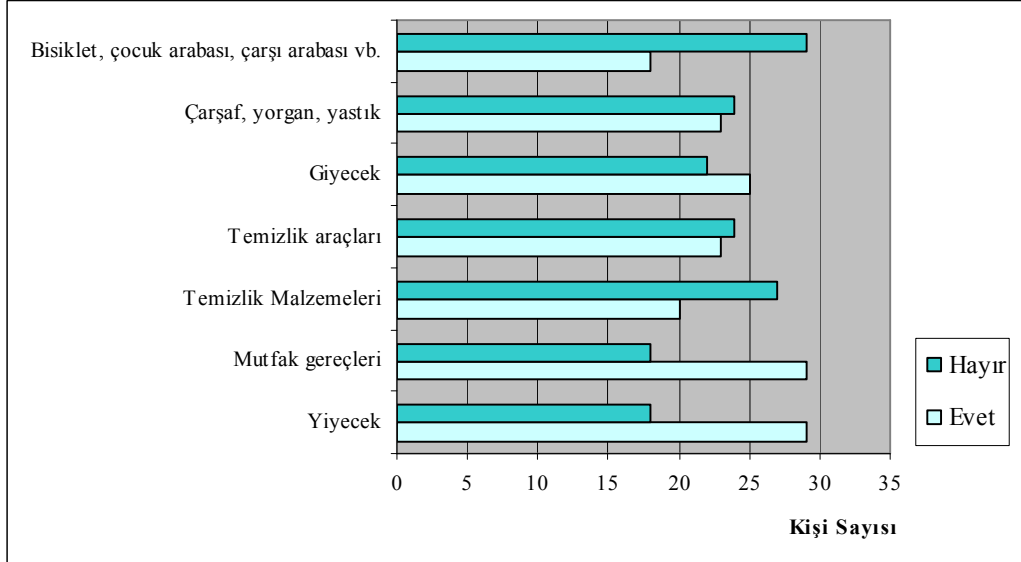
Şekil 4.24 Konutta gerçekleştirilen eylemler ve yerleri

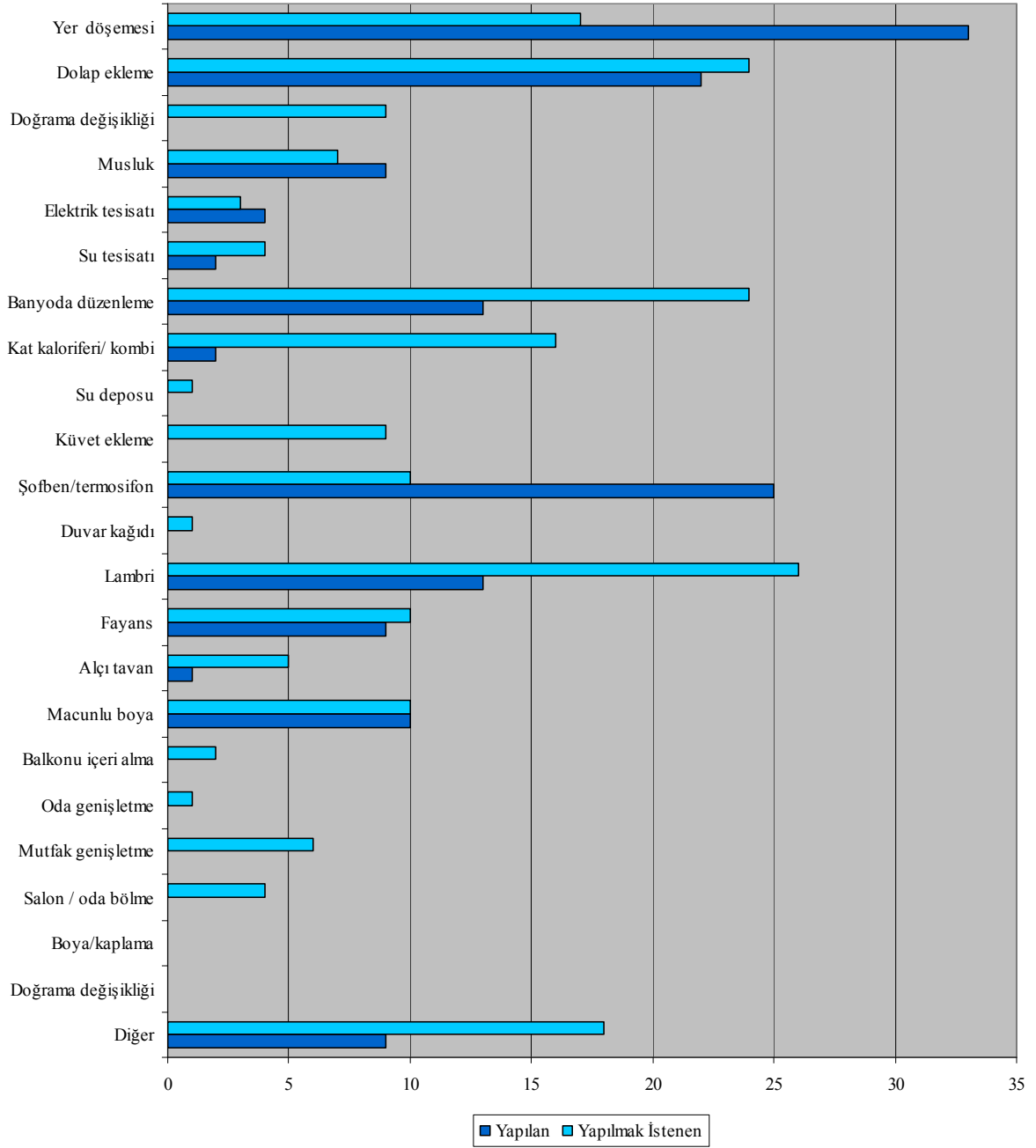
Şekil 4.25 Fiziksel parametreler açısından mekanların yeterliliği

Mekanların büyüklük, gün ışığı-aydınlanma, havalandırma-koku, ısınma, ses-gürültü açısından yeterlilikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Görüşülen kişilerin büyük kısmı tüm mekanları tüm kriterler açısından yeterli bulmuşlardır. En çok yetersiz olarak değerlendirilen mekan banyodur. Yakınmaların çoğu banyonun havalandırılması ile ilgilidir. Bunun nedeni ise banyonun bir havalandırma penceresinin olmaması, havalandırma için çapı küçük bir baca yapılmış olmasıdır. Birkaç aile baca deliğini genişlettiklerini belirtmişlerdir.

Çalışmada konutta depolama alanlarının yeterliliği de tespit edilmeye çalışılmıştır. Depolama alanlarının yetersizliği yönündeki şikayetler mekanın büyüklüğünden ziyade ekonomik olanakların el vermemesi nedeniyle dolap gibi donatıların yokluğundan kaynaklanmaktadır. Bunun dışında çoğunluk kömürlüğün küçüklüğünden yakınmaktadır.

Şekil 4.26 Depolama alanlarının yeterliliği

Şekil 4.27 Yapılan ve yapılmak istenen değişiklikler

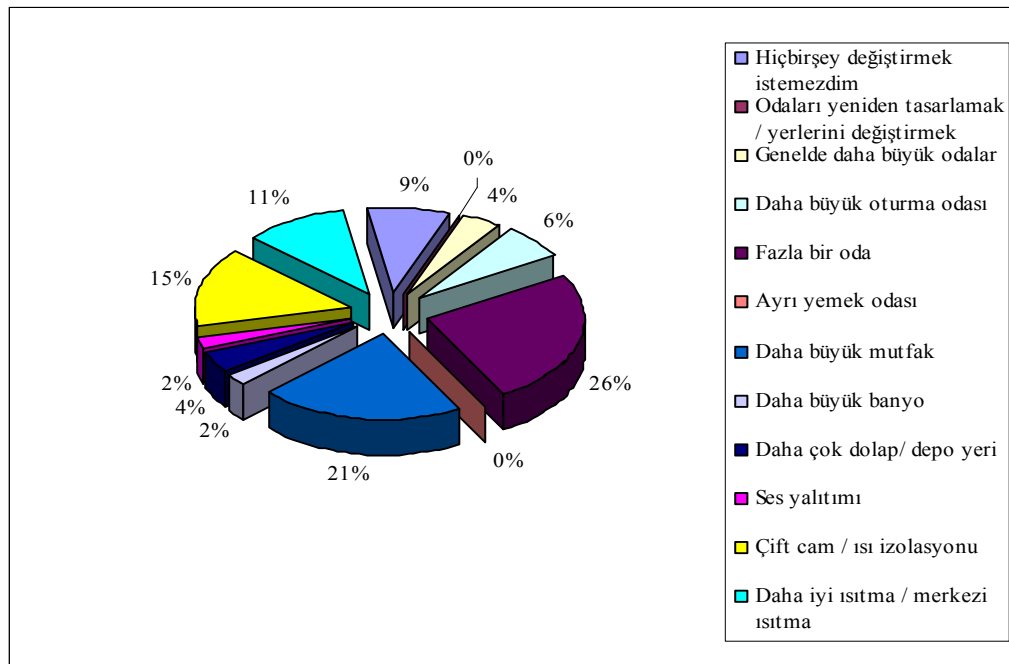
Çalışmada konutta yapılan ve yapılmak istenen değişiklikler yoluyla konutla ilgili eksiklikler ve rahatsızlıklar belirlenmeye çalışılmıştır.

Yapılan ve yapılmak istenen değişiklikler evlerin natamam olarak teslim edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. En çok yapılan değişiklikler yer döşemesi, dolap ekleme, banyoda düzenleme, şofben-termosifon ekleme, lambri şeklindedir. Evler ıslak hacimler seramik kaplı, diğer yerler şaplı olarak teslim edilmiştir. Bunun yanında mutfak dolabının yapımı da kullanıcıya bırakılmıştır. Üst kat ise kaba inşaatı tamamlanmış olarak teslim edilmiştir.

Yapıldığı belirtilen değişiklikler bu eksiklikleri gidermeye yöneliktir. En çok yapılmak istenen değişiklikler de yine bu eksikliklerin giderilmesiyle ilgilidir. Görüşülen ailelerin çoğu henüz evin üst katını tamamlayamamış oldukları için kullanamamaktadırlar. Yapılmak istenen değişiklikler arasında en çok üst katın tamamlanması ve banyoda düzenleme yapma cevapları öne çıkmaktadır.

Evlerin bu şekilde natamam teslim edilmesi önceden karara bağlanmış olmasına rağmen bu durum kullanım esnasında rahatsızlık yaratan bir konu olmuştur. Bunun nedeni ise ailelerin ekonomik olanaklarının çok kısıtlı olmasıdır. Dile getirilen rahatsızlıkların çoğu evin eksikliklerini tamamlayamamış olmaktan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte kullanıcılar bu eksiklikleri zamanla gidereceklerini belirtmektedirler. Ayrıca bunlara rağmen evlerinden memnun olduklarını ısrarla belirtmişlerdir. Bunun nedeni ise buraya taşınmadan önce deprem sonrasında yaşadıkları barınma sorunları olarak gözükmektedir. Evlerin hibe yoluyla verildiği bu aileler Düzce’de ki en muhtaç aileler arasından seçilmiştir. Kullanıcıların önceki yaşam ortamı konutlardan duyulan memnuniyeti etkileyen en önemli faktör olarak gözükmektedir.

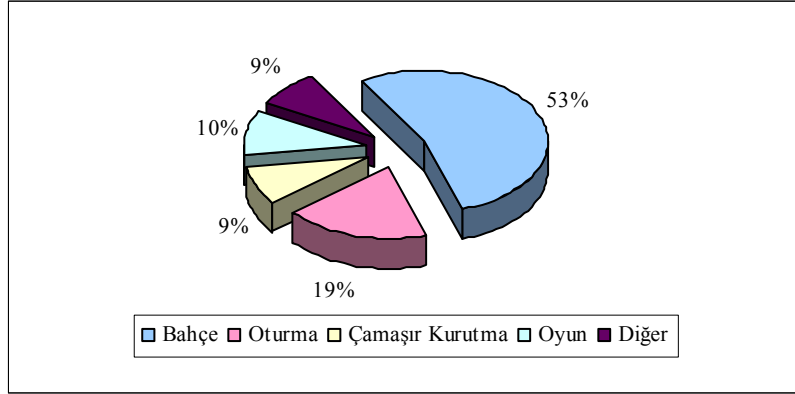
Kullanıcılara ekonomik olanakları dahilinde tek bir şeyi değiştirmek isteseler bunun ne olacağı sorulmuştur. Bu sorunun cevabı da çeşitlilik göstermektedir. Öne çıkan cevaplar üst katın tamamlanması yoluyla fazla oda elde etmek ve mutfağı büyütmek seçenekleridir. Doğal gaz şebekesi tamamlandığı ve olanakları elverdiği takdirde merkezi bir ısıtma sistemine geçme isteği de sıklıkla belirtilmiştir.

Şekil 4.28 Ekonomik olanaklar dahilinde değiştirilmek istenen tek şey

- **Açık alan kullanımı**

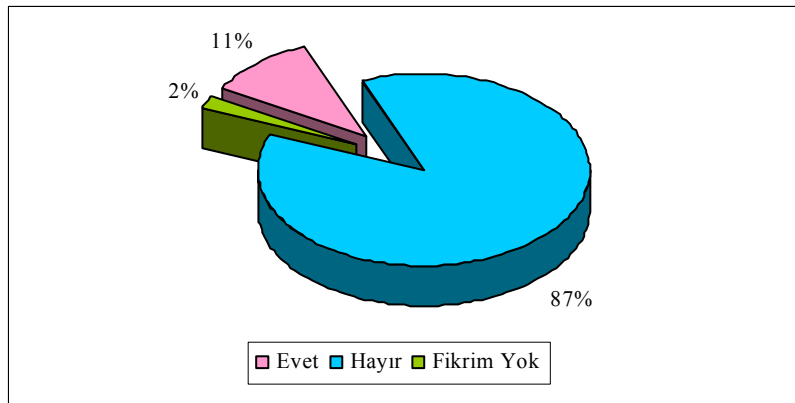
Çevre düzenlemesi henüz tamamlanmadığı için konutlara özel bahçe alanı tahsis edilmemiştir. Çevre düzenlemeleri tamamlandıktan sonra özel bir bahçe alanına sahip olup olamayacakları kesinleşecektir. Bununla birlikte yol ve ev arasında kalan geniş alanlar bahçe olarak kullanılmakta kullanıcılar bu alanı çiçek, ağaç dikmek, oturmak, çamaşır kurutmak gibi eylemler için kullanmaktadırlar. Proje alanında herkese açık park ve oyun alanları bulunmaktadır. Ancak bunların da düzenlemesi henüz yapılmamıştır.

Şekil 4.29 Açık alan kullanımı

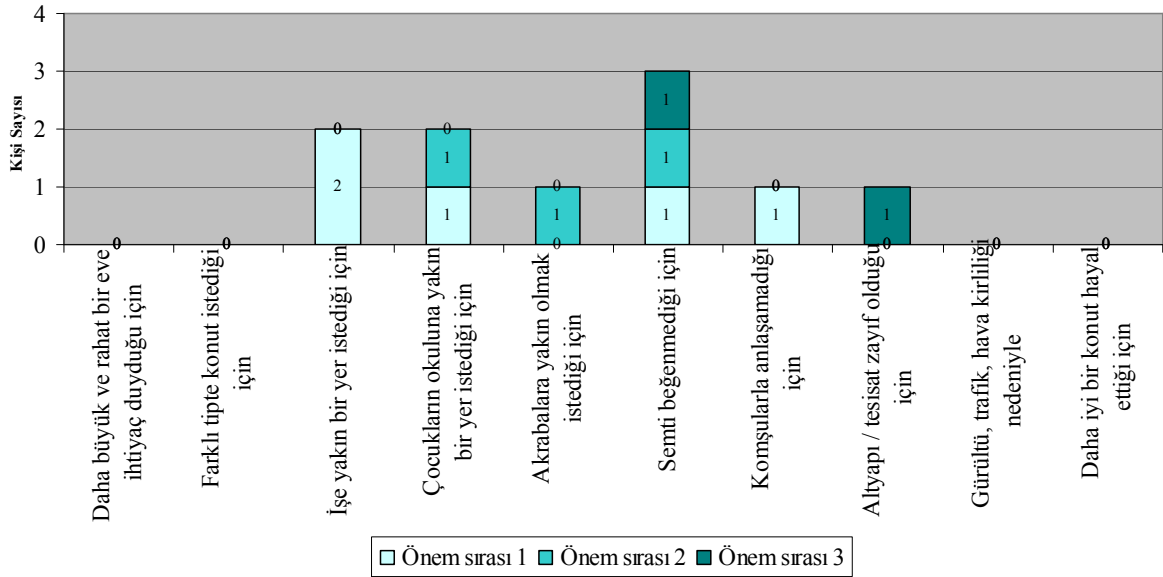
- **Başka bir konuta taşınma ile ilgili görüşler**

Evler hak sahiplerine 10 yıl boyunca hakkını devretmemek ve bir başkasına kiraya vermemek koşuluyla hibe olarak verilmiştir. Bununla birlikte görüşülen kullanıcıların % 98'i burada daha ne kadar yaşamayı planlıyorsunuz sorusuna ömür boyu yanıtını vermiştir. Taşınma imkanınız olsaydı taşınır mıydınız sorusuna kullanıcıların % 87'si hayır yanıtını vermiştir.

Şekil 4.30 Başka bir konuta taşınma isteği

“Evet” yanıtı veren 5 kişiden 3 neden sıralamaları istendiğinde işe yakın, akrabalara yakın, çocukların okuluna yakın, semti beğenmemek gibi yanıtlar verilmiştir.

Şekil 4.31 Başka bir konuta taşınma isteğinin nedenleri

4.3 Alan Çalışmasının Genel Değerlendirmesi

Yapılan alan çalışması sonucunda kullanıcıların konutlarından ve çevrelerinden genel olarak memnun oldukları gözlenmiştir. Bunda projenin farklı bir yaklaşımla ele alınmış olmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Projenin planlama aşamasında hak sahiplerinin belirlenebilmesi için başvuranlarla ilgili detaylı bilgiler toplanmıştır. Bu bilgiler aynı zamanda tasarımda veri olarak kullanılmıştır.

Kullanıcılar kendilerine sunulan birkaç alternatiften birini seçmişlerdir. Evler hem daha çok ihtiyaç sahibine ulaşabilmek hem de kullanıcıların evlerinde kendi istekleri doğrultusunda bazı düzenlemeler yapmalarına olanak sağlamak amacıyla natamam teslim edilmiştir.

Ayrıca konutlar, planda bazı değişiklikler yapabilmeyi sağlayacak şekilde planlanmıştır. Bu sayede kullanıcıların istek ve ihtiyaçları yapılan toplantılarla tespit edilerek konut planlarına yansıtılabilmektedir. Kullanıcılar kendi ihtiyaçları doğrultusunda düzenledikleri evlerinden memnundurlar.

Görüşülen kullanıcıların neredeyse tamamının imkanları olsaydı yine bu konutlarında oturacaklarını belirtmiş olmaları, burada ne kadar oturmayı planlıyorsunuz sorusuna yine çoğunluğun “ömür boyu” şeklinde cevap vermiş olmaları evlerinden duydukları memnuniyeti

göstermektedir. Kullanıcıların kendi konutlarının yapım sürecine katılmış olmaları konut ile kullanıcı arasında bir bağ oluşmasını ve çevrenin benimsenmesini sağlamıştır. Görüşülen kişiler bazı eksiklikleri dile getirmişlerdir ancak bunları zamanla gidereceklerini ve o zaman her şeyin iyi olacağını düşünmektedirler.

Proje, sadece insanlara barınak sağlama çalışması olarak düşünülmemiştir. Kullanıcıların, konutların yapımına da katılmaları sağlanmıştır. Bu sayede bazı aile bireyleri, bir iş öğrenme fırsatı bulmuşlardır. Kullanıcıların evlerin planlama ve yapım aşamalarına katılmaları yeni çevrelerini benimsemelerini sağlamıştır. Aynı zamanda birlikte çalışmak, kişiler arasındaki ilişkilerin de gelişmesini sağlamıştır.

Farklı bir yaklaşımla ele alınan Beyciler Evleri Projesi kullanıcıların yeni çevrelerini benimsemesinde başarılı olmuştur. Toplumsal projelerin üretimi, afet sonrası uygulanan konutların benimsenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

5. SONUÇLAR

İnsanın en temel ihtiyaçlarından biri olan barınma bugün hala bir sorun olarak güncelliğini korumaktadır. Uzun zaman soruna yalnızca sayısal bina ihtiyacı olarak yaklaşılmış, bu açığı kapatmaya yönelik olarak geliştirilen kitlesel üretim çözümleri konunun insan boyutunun ihmal edilmesine neden olmuştur.

Nüfus artışı, kentleşme, aile yapısındaki değişimler, doğal afetler ortaya çıkan büyük konut ihtiyacının nedenleri olarak sayılabilir. Ancak sayısal konut ihtiyacı sorunu giderek kalite sorununa dönüşmüştür.

Sayısal açığın kapanması çabasıyla günümüze dek üretilen toplu konut yerleşmeleri bugün pek çok araştırmaya konu olmuştur. Bu araştırmalardan çıkan genel sonuç ise kullanıcıların konutlarını niteliksel açıdan yetersiz bulduğu ve olanakları ölçüsünde değiştirmeye çalıştığıdır. Dünyada özellikle gelişmiş ülkelerde endüstri devrimi ve savaş sonrası ekonomik kriz ve bunların sonucunda ortaya çıkan toplu üretime yönelik konut uygulamalarının, 1970’li yılların sonuna doğru gelindiğinde insanlar üzerinde, huzursuzluk, tatminsizlik yaratan bir ortam oluşturduğu gözlenmiş; bunun nedenleri araştırıldığında konut tasarımında sosyo-kültürel ve psikolojik faktörlerin ihmal edilmiş olması karşımıza çıkmıştır (Dülgeroğlu vd., 1996).

II. Dünya savaşından sonra, birçok ülkedeki tasarım araştırmalarının önemli bir bölümünü, mevcut konut yerleşmelerinin, sakinlerinin değerleri ve tercihleri açısından incelenmesi oluşturmuştur. Bu konuya ilginin artmasının nedenlerinden biri, çok sayıda kullanıcı olması nedeniyle, tasarımcı ve kullanıcılar arasında giderek artan ‘toplumsal uzaklık’ olmuştur.

Bu uzaklık özellikle konut alanındaki sorunların en önemli nedenlerinden biri olan kullanıcı-çevre ilişkilerinde kopukluğa neden olmuştur. Konut ve çevresinin biçimlenmesinde kullanıcı söz sahibi olamamaktadır. Konut ile içinde yaşayan insan arasındaki ilişkiler düşünülenenden çok daha karmaşık ve derindir. Konutta yaşayan ile konutu arasında bir bütünlük, bağlılık vardır.

Konut memnuniyeti kavramı konut ortamının kullanıcıların hedeflerine ulaşmasına yardımcı olma düzeyi olarak tanımlanmıştır. Bunun yanında, konut memnuniyetinin, kullanıcıların kendi bakış açılarının vurgulanması olduğu ve yapma çevrede ortaya çıkan birçok soruna aslında kullanıcıların ihmal edilmiş bu bakış açısının neden olduğu öne sürülmüştür.

Konut ve çevresi ölçeğinde, konut memnuniyeti sorununa yalnızca fiziksel biçimleniş olarak bakmak doğru değildir. Konut gibi çok geniş kişisel ve sosyal önemi olan bir alanda

memnuniyeti sağlamaya yönelik konut standartlarına bireyin gizliliği, toplumsal etkileşim, çevreyi denetleyebilme, kullanıcı kimliğinin yansıtılması gibi nitel standartların eklenmesi gereklidir.

İnsanların konutlarından memnun olmaları için, konutları üzerinde kontrol sahibi olabilmeleri belki de konutun fiziksel standartlarından çok daha önemlidir. Sanoff (1990), katılımcı tasarım deneyimlerine dayanarak kullanıcı memnuniyetinin asıl kaynağının ihtiyaçların karşılanma derecesinin değil kararları etkileyebilmiş olma hissini olduğunu söylemektedir. Kullanıcının çevresine katkıda bulunabilme imkanının olması, kişiye kendi bireysel özellikleri ile çevresini daha çok etkileme şansı verir. Kişi çevresinin biçimlenmesi ve bakımıyla ne kadar ilgili ise çevresi onun için o kadar uyumlu hale gelir.

Toplu konut üretiminde öncelikle kullanıcının ihtiyaç ve isteklerinin gereken şekilde ortaya konması gerekmektedir. Ancak özellikle büyük miktarda konut üretiminin söz konusu olduğu durumlarda kullanıcı ihtiyaç ve isteklerinin doğru bir şekilde belirlenmesi mümkün olmamaktadır. Konut birimi ortalama bir kullanıcının ihtiyaç ve isteklerine göre tasarlanmaktadır.

Özellikle depremden sonra ortaya çıkan ve acil olarak giderilmesi gereken büyük konut açığı sosyo-kültürel verilerin, diğer anlamda, kullanıcı gereksinimlerinin, alışkanlıkların ve mekansal kalite gibi faktörlerin yeterince göz önüne alınmadan konut üretilmesine neden olmaktadır. Toplumun gereksinimlerini yeteri kadar gözetmeden yaratılan fiziki çevreler kullanıcılar tarafından reddedilmektedir. Hatta deprem sonrasında üretilen kalıcı konutların bir kısmının boş kaldığı örneklere rastlanmaktadır.

Tez kapsamında, bu tür sorunları çözmeye yönelik olarak farklı bir yaklaşımla ele alınmış olan Beyciler Evleri Projesi incelenmiştir. Düzce ilinde, deprem sonrasında yeniden yapılanma sürecinde gerçekleştirilen bu proje, tasarım ve yapım sürecine kullanıcıların katılmış olması nedeniyle diğer kalıcı konut projelerinden farklılaşmaktadır. Sürece kullanıcıların katılması, hem tasarım ekibinin kullanıcıları yakından tanımalarına hem de kullanıcıların projeyi yakından tanımalarına, yapılan görüşme ve toplantılarda görüşlerini dile getirmelerine olanak sağlamıştır.

Çalışmada kullanıcı görüşlerinin değerlendirilmesi yoluyla yaşadıkları bu sürecin konut ve çevresinden memnuniyetlerini ne ölçüde etkilediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla bir anket çalışması yapılarak 47 kullanıcı ile görüşülmüştür. Araştırma bulguları kullanıcıların genel olarak konutlarından memnun olduklarını göstermiştir. Evler, daha çok kişiye konut

imkanı sunabilmek amacıyla kullanıcılara natamam teslim edilmiştir. Görüşmelerde dile getirilen sorunların çoğu, ailelerin düşük gelirli olmaları nedeniyle evlerindeki eksiklikleri tamamlayamamış olmalarından kaynaklanmaktadır. En çok dile getirilen şikayet ise banyonun iyi havalandırılmaması ve banyodan ayrı bir tuvaletin bulunmamasıdır. Ayrıca çevre düzenlemesinin tamamlanmamış olması da bir sorun olarak dile getirilmiş ve sosyal donatıların azlığından şikayet edilmiştir. Dile getirilen şikayetlere rağmen görüşülen kişilerin % 87'si imkanları olsa dahi buradan taşınmayacağını dile getirmiştir.

Bu örnekte olduğu gibi toplumsal projelerin üretimi, deprem sonrasında yapılan konutların ve çevrelerinin benimsenmesi açısından önem taşımaktadır. Kullanıcı verilerinin doğru bir şekilde değerlendirilerek tasarım ve planlamada kullanılması insan-çevre ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde kurulmasını sağlayacaktır.

İnsanlar doğası gereği her tür fiziksel ortama ve mekana uyum sağlayabilirler, ancak tasarımcıların görevi insanların mekanlara uyum sağlamasını beklemek değil, içinde her ayrı kullanıcının kendi mekanından huzur duyarak yaşayacağı ideal konutları oluşturmak ve kullanıcıların konutlarından tatmin olmalarını sağlamaktır. Kırdan ya da kentte, insanlara çağdaş yaşam koşulları sağlayabilecek, içinde yaşayanlar tarafından benimsenmiş, onların gereksinimlerine cevap olabilecek konutlar inşa etmek, toplum üyelerinin refah ve mutluluğunu sağlamanın da bir yoludur (Aslan, 2000).

Toplu konut yerleşmelerinin sunduğu yaşam çevresinin, zamanla önce nitel özelliklerini kaybetmesi ya da kısa sürede yetersizleşmesini önlemenin başlıca yolları olarak “kullanıcı katılımını sağlayan modeller”, “esnek tasarım çözümleri” ve “çeşitli tipte seçenek sunma” yolları sayılabilmektedir. Bireylerin yaşadıkları çevreyle uyum içinde olmaları, ona yabancılaşmamaları, onu benimsemeleri ve onda kendilerini geliştirici özellikler bulabilmeleri, “kullanıcı katılımının” sağlanabildiği oranlarda ve durumlarda gerçekleşebilmektedir.

Hemen her tür tasarım etkinliği o tasarım ürününü kullanacak kişilere ait bir problemden kaynaklanır. Yapma çevreyi değiştirmeye ilgili her aktivite bir tasarım aktivitesi olarak adlandırılabilir. Bu nedenle problemle ilgili herkesin tasarım kararlarının verilmesi sürecine katılmasını demokratik bir hak olarak görmek yanlış olmayacaktır.

KAYNAKLAR

- Aslan, S., (2000), Günümüz Konut Tasarımı İçin Kullanıcı – Tasarımcı Etkileşiminde Kültür Etkeninin İzmit Örneğinde İrdelenmesi ve Bir Yöntem Önerisi, Doktora Tezi, YTÜ., İstanbul.
- Aydınlı, S., (1995). “Toplu Konutlarda Kalite Kavramının Fenomenolojik Bir Yaklaşımla Değerlendirilmesi”, Konut Araştırmaları Sempozyumu, Temmuz 1993, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı – ODTÜ Konut Araştırmaları Merkezi, Ankara.
- Anonim, (2001), Konut Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu, Ankara.
- Atasoy, A., (1980). Yapımda Endüstrileşme Tasarlama İlişkileri, Bir Katımlı Tasarlama İncelemesi, İTÜ. Matbaası, İstanbul.
- Bektaş, C., (1977). “S.S. Cumhuriyet Mahallesi Araştırma, Çözüm, Uygulama”, Mimarlık Dergisi, 77/2 : 48-52
- Birleşmiş Mimarlar, (1976). “Bir Yenilikçi Yerleşme Deneyi – İzmit Yeni Yerleşmeleri, Mimarlık, 4/1976, 100-103.
- Carp, J.C., (1990). “Design Participation: New Roles, New Tools”, Sanoff, H. (Ed.), Participatory Design, Theory and Techniques, North Carolina.
- Comerio, M.C., (1990). “Design and Environment: 20 Years of Community Architecture”, Sanoff, H. (Ed.), Participatory Design, Theory and Techniques, North Carolina.
- Cooper, C., (1974). “The House as Symbol of the Self”, Lang, J., Burnette, C., Moleski, W., Vachon, D. (Ed.), Designing for Human Behavior: Architecture and Behavioral Sciences, Pennsylvania.
- Çavdar, T., (1978). “Design Participation As A Tool Towards Mass-Consciousness, İzmit Innovative Settlement Project”, Bayazıt, N. vd. (Ed.), Interrelations Among Theory, Research and Practice Architectural Design, İTÜ, İstanbul.
- Dengiz, N. ve İncedayı D.O., 2003. “Toplam Kalite Yönetimi Anlayışı Çerçevesinde Ataşehir Toplu Konut Yerleşmesinin Değerlendirilmesi”, Tasarım + Kuram MSÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3, s.102- 114.
- Dülgeroğlu, Y. vd., (1996). Toplu Konut Uygulamalarında Niteliksel Değerleri Araştırmaya Yönelik Bir Çevre Analizi, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Konut Araştırmaları Dizisi-4, ODTÜ Basım İşliği, Ankara.
- Francescato, G., (1993). “Meaning and Use: A Conceptual Basis”, Arias, E.G. (Ed.), The Meaning and Use of Housing, Great Britain.
- Gotink, A., (1984). “Commentary on Molenvliet”, Hatch, C.R. (Ed.), The Scope of Social Architecture, Van Nostrand Reinhold Company, New York.
- Habraken, N.J., (1972). Supports: An Alternative To Mass Housing, The Architectural Press, London.
- Habraken, N.J., (1990). “Towards a New Professional Role”, Sanoff, H. (Ed.), Participatory Design, Theory and Techniques, North Carolina.
- Hamdi, N., (1984). “PSSHAK: Primary Support Structures and Housing Assembly Kits”, Hatch, C.R. (Ed.), The Scope of Social Architecture, Van Nostrand Reinhold Company, New York.
- Hamdi, N., (1990). Housing Without Houses, Van Nostrand Reinhold, New York.

- İmamoğlu, V., (1995). “İnsan, Evi ve Çevresi Araştırma Projesi: Mimari Bazı Gözlemler”, Konut Araştırmaları Sempozyumu, Temmuz 1993, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı - ODTÜ Konut Araştırmaları Merkezi, Ankara.
- Karaduman, N.E., (2003). 1999 Doğu Marmara Depremleri Sonrası Üretilen Kalıcı Konutların Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ., İstanbul.
- Lawrence, R.J., (1990). “Basic Principles for Public Participation in House Planning”, Sanoff, H. (Ed.), Participatory Design, Theory and Techniques, North Carolina.
- Lawrence, R.J., (1993). “The Meaning and Use of Home: It’s Interior”, Arias, E.G. (Ed.), The Meaning and Use of Housing, Great Britain.
- Luck, R., (2003). “Dialogue in Participatory Design”, Design Studies, Volume 24, Issue 6, p. 523-535.
- Norberg-Schulz, C., (1993). The Concept of Dwelling, Electa/Rizzoli, Milan.
- Ok, Z., (1985). Konut Gerçekleştirme Sistemlerinde Kullanıcı Katkısının Etkinliğini Artırıcı Öneriler ve Yardımlı Kendi Evini Yapımda Örneklenmesi, Doktora Tezi, İTÜ, İstanbul.
- Onat, D., (1998). “Sosyo-Kültürel Veriler ve Kullanıcı Katılımı: Kullanıcı Gereksinimleri ve Esneklik Kavramı”, Mimari Tasarım Sorunları Ders Notları, Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Yayın No:21, İstanbul.
- Özsoy, A., (1994). Konut Tasarım ve Değerlendirmesinde Davranışsal Veriler, İTÜ, İstanbul.
- Özsoy, A., (1995). “Toplu Konutlarda Kalite ve Sürdürülebilirliği”, Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, 5-7 Haziran 1995, Taşkışla, İstanbul.
- Proshansky, H.M., (1974). “Environmental Psychology and The Design Professions”, Lang, J., Burnette, C., Moleski, W., Vachon, D. (Ed.), Designing for Human Behavior: Architecture and Behavioral Sciences, Pennsylvania.
- Pultar, M., (1994). “Konutta Kalite Kavramı”, Aktüre, T. (Der.), MESA Mesken Sanayi A.Ş., Ankara.
- Pehlivanlı, S., Ataman, O., (1977). “Türkiye’de Afet Konutuna İlişkin Sorunlar”, Mimarlık, 4, 28-32.
- Rapoport, A., (2004). Kültür Mimarlık Tasarım (Çev. S. Batur), Yapı Yayın, İstanbul.
- Sarıyel, A., (2001). Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti’nde Toplum Yaşantısı ve Toplu Konut Tasarımı, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ., İstanbul.
- Sanoff, H., (1990). Participatory Design, Theory and Techniques, North Carolina.
- Songur, Ç.A., (2001). Konut Morfolojisinin Kullanıcı Memnuniyeti Üzerindeki Etkilerinin Analizi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ., İstanbul.
- Taşpınar, B., (2003). Konut ve Yakın Çevresinde Kalite Kavramının Deprem Sonrası Kalıcı Konutlarında Değerlendirilmesi: Yalova Subaşı Kalıcı Deprem Konutları Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ., İstanbul.
- Türkoğlu, H.D., (1995). “İstanbul’da Kullanıcının Yaşadığı Konutu ve Çevresini Değerlendirmesi”, Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, 5-7 Haziran 1995, Taşkışla, İstanbul.
- Ülken, G., (1988). Toplu Konut Üretiminde Değişen Kullanıcı Gereksinmelerini Karşılacak Yaklaşımların Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ., İstanbul.

Werf, F., (1984). "A Vital Balance", Hatch, C.R. (Ed.), The Scope of Social Architecture, Van Nostrand Reinhold Company, New York.

Wulz, F., (1990). "The Concept of Participation", Sanoff, H. (Ed.), Participatory Design, Theory and Techniques, North Carolina.

Yanar, B.Ö., (1994). Konut ve Çevresinde Kullanıcı Tatminin İrdelenmesi, Doktora Tezi, İTÜ., İstanbul.

INTERNET KAYNAKLARI

[1] <http://www.beycilerevleri.org>

EKLER

- Ek 1 Anket soruları
Ek 2 Beyciler Evleri Vaziyet Planı

Ek 1 Anket Soruları

KONUT MEMNUNİYETİ ARAŞTIRMASI SORU FORMU

İyi günler. Bu anket konutlarda kullanıcı memnuniyetini artırmanın yollarını araştırmak amacıyla, “Konut Uygulamalarında Kaliteyi Arttırıcı Bir Yöntem Olarak Tasarımda Kullanıcı Katılımı” konulu bir yüksek lisans tezine veri oluşturmak amacıyla yapılmaktadır. Bu çalışmaya sorularımızı yanıtlayarak yardımcı olmanızı rica ediyoruz.

Mevcut konuta ilişkin özellikler

Blok Tipi	Dairenin Bulunduğu Kat	Daire No	Baktığı Yön	Konuttaki Statü
			1.Doğu	1.Sahibi
			2.Batı	2.Kiracı
			3.Kuzey	3.Kirasız Kiracı
			4.Güney	4.Lojman
			5.Diğer	5.Diğer

1. Ne kadar zamandan beri bu konutta oturuyorsunuz?.....
2. Konutların yapımı öncesinde veya yapım sırasında konutlarla ilgili toplantılara katıldınız mı?
 1. Toplantılara katıldım
 2. Anket çalışması yapıldı
 3. Görüşmeler yapıldı
 4. Konutlarla ilgili bir çalışma yapılmadı
3. Tasarım – projelendirme çalışmalarına ailenizden kimse katıldı mı?
 1. Evet
 2. Hayır
4. Yapım aşamasında inşaat işlerine ailenizden kimse katıldı mı?
 1. Evet
 2. Hayır
5. Bu çalışmalara ailenizden kimler katıldı? (Belirtiniz)

.....
6. Konutunuzu nasıl buluyorsunuz?
 1. Mükemmel
 2. İyi
 3. Vasat
 4. Kötü
 5. Çok kötü
7. Oturduğunuz konutta beğendiğiniz özelliklerden üçünü lütfen önem sırasına göre belirtiniz? (Şıkları okuyun.)
 - () 1. Konutun büyük olması
 - () 2. Evin konumu(baktığı yön ve kat)
 - () 3. Bahçede oturma mekanları / oyun / spor alanlarının bulunması
 - () 4. Otoparkın bulunması
 - () 5. Havaasının güzel olması
 - () 6. Manzaralı olması
 - () 7. Dairenin aydınlık olması
 - () 8. Rahat ve kullanışlı olması
 - () 9. Şehir içindeki konumu
 - () 10. Modern olması
8. Oturduğunuz konutla ilgili şikayetleriniz nelerdir? Önem derecesine göre 3 tanesini sıralayınız. (Şıkları göstermeyiniz.)
 - () 1. Odaları küçük
 - () 2. Oda sayısı az
 - () 3. Banyosu çok küçük
 - () 4. Pencere / kapılar sağlam değil
 - () 5. Gürültü var (komşu dairelerden)
 - () 6. Balkon az / yetersiz
 - () 7. Aydınlığa oda bakıyor

- () 8. Dolap az / yok
 () 9. Rutubet var
 () 10. Odalar ısınmıyor / çok ısınıyor
 () 11. Hava cereyanı var / yok
 () 12. Parıltı / göz kamaşması
 () 13. Kiler, sandık odası yok / yetersiz
 () 14. Rahatsızlık duymuyor
 () 15. Diğer (Belirtiniz.....)

9. Konutunuzun bulunduğu çevreyi nasıl buluyorsunuz?

1. Mükemmel 2. İyi 3. Vasat 4. Kötü 5. Çok kötü

10. İdeal konut tipi sizce:

a) Nasıl olmalı?

1. Apartman / site
 2. Bahçeli dubleks
 3. Bahçeli tek katlı
 4. Sıra ev
 5. Yatay tek katlı bloklar
 6. Diğer (belirtiniz.....)

b) Nerede olmalı?

1. Prestiji yüksek bir semtte
 2. İlerde değer kazanacak yerde
 3. Manzaralı bir yerde
 4. İşe / şehir merkezine yakın
 5. Yakın dost / arkadaşlara yakın
 6. Diğer

11. Konutunuzla ilgili görüşlerinizi belirtir misiniz? (Şıkları tek tek okuyun anında aldığınız yanıtı işaretleyin)

	Çok memnun	Memnun	Orta	Memnun değil	Hiç memnun değil
Oda büyüklüğü					
Kolay/ucuz ısınma/iyi izolasyon					
Temiz/bakımı kolay					
İyi tasarlanmış					
Sıcak / rahat yuva havası					
İyi yapılmış/ sağlam					
Görsel mahremiyet					
Yeni/ modern					
Geliştirmeye/eklemeye müsait					
Genellikle mutluluk verici					
Akma/rutubet/kir					
Çamaşır kurutma yeri					
Zemin katta depo yeri					
Pencere biçim/boyutları					
Konutun estetik kalitesi					
Binanın rengi dokusu güzel					
Bina içi gürültü					

14. Konutunuzda/binanızda yeterli dolap/depo var mı?

Dolap / depo tür	Evet	Hayır
Yiyecek		
Mutfak gereçleri		
Temizlik malzemeleri		
Temizlik araçları		
Giyecek		
Çarşaf, yorgan, yastık		
Bisiklet, çocuk arabası, çarşı arabası vb.		

15. Şimdiye kadar konutunuzda ne tür değişiklikler ve ek düzenlemeler yaptınız / yapmak isterdiniz? (Şıkları okuyun)

	Yapılan değişiklik	Yapılmak istenen değişiklik
1.	Yer döşemesi	
2.	Dolap ekleme	
3.	Doğrama değişikliği	
4.	Tesisatla ilgili değişiklik	
5.	Musluk	
6.	Elektrik tesisatı	
7.	Su tesisatı	
8.	Banyoda düzenleme	
9.	Kat kaloriferi/ kombi	
10.	Su deposu	
11.	Küvet ekleme	
12.	Şofben/termosifon	
13.	Duvar / tavan	
14.	Duvar kağıdı	
15.	Lambri	
16.	Fayans	
17.	Alçı tavan	
18.	Macunlu boya	
19.	Balkonu içeri alma	
20.	Oda genişletme	
21.	Mutfak genişletme	
22.	Salon / oda bölme	
23.	Dış cephe	
24.	Boya/kaplama	
25.	Doğrama değişikliği	
26.	Diğer.....	

16. Ekonomik olanaklarınız dahilinde konutunuzda tek bir şeyi değiştirmek isteseydiniz, bu aşağıdakilerden hangisi olurdu? (şıkları okuyun)

- Hiçbir şey değiştirmek istemezdim
- Odaları yeniden tasarlamak / yerlerini değiştirmek
- Genelde daha büyük odalar
- Daha büyük oturma odası
- Fazla bir oda
- Ayrı yemek odası
- Daha büyük mutfak
- Daha büyük banyo

9. Daha çok dolap/ depo yeri
10. Ses yalıtımı
11. Çift cam / ısı izolasyonu
12. Daha iyi ısıtma / merkezi ısıtma
17. Binanızın etrafındaki açık alanları kullanıyor musunuz?
 1. Evet
 2. Hayır
18. Bu açık alanları ne amaçla kullanıyorsunuz?(Belirtiniz)
.....
19. Bu konutta daha ne kadar oturmayı planlıyorsunuz?
.....
20. Taşınma imkanınız olsaydı başka bir yere taşınmayı düşünür müydünüz?
 1. Evet (19. soruyu sorunuz)
 2. Hayır (19. soruyu atlayınız)
 3. Fikri yok (19. soruyu atlayınız)
21. (18. soru “evet” ise) Neden taşınmayı isterdiniz? (şıkları tek tek okuyun ve önem sırasına göre üç tanesini işaretleyin)
 - () 1. Daha büyük ve rahat bir eve ihtiyaç duyduğu için
 - () 2. Farklı tipte konut istediği için
 - () 3. İşe yakın bir yer istediği için
 - () 4. Çocukların okuluna yakın bir yer istediği için
 - () 5. Akrabalara yakın olmak istediği için
 - () 6. Semti beğenmediği için
 - () 7. Komşularla anlaşamadığı için
 - () 8. Altyapı / tesisat zayıf olduğu için
 - () 9. Gürültü, trafik, hava kirliliği nedeniyle
 - () 10. Daha iyi bir konut hayal ettiği için

Demografik Özellikler

Aşağıdaki kod cetveli yardımıyla hanede yerleşimi bulunan bütün fertler için aşağıdaki tabloyu doldurunuz.

	Cinsiyet	Medeni Hal	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Doğum Yeri
Hane Reisi						
Eşi						
1. çocuk						
2. çocuk						
3. çocuk						
4. çocuk						
5. çocuk						
Baba						
Anne						
Kayınvalide						
Kayınpeder						
Gelin						
Damat						
Torun						
Akraba						
Eşin akrabası						
Arkadaş						
Diğer						

Eğitim Durumu İçin Kodlama:

Hiç okula gitmemiş. H.G.
Okuryazar: OY.
İlkokul: İ.O.
Ortaokul: O.O
Lise: L.
Üniversite: Ü.
Yüksek lisans ve üstü: Y.L.

Meslek İçin Kodlama:

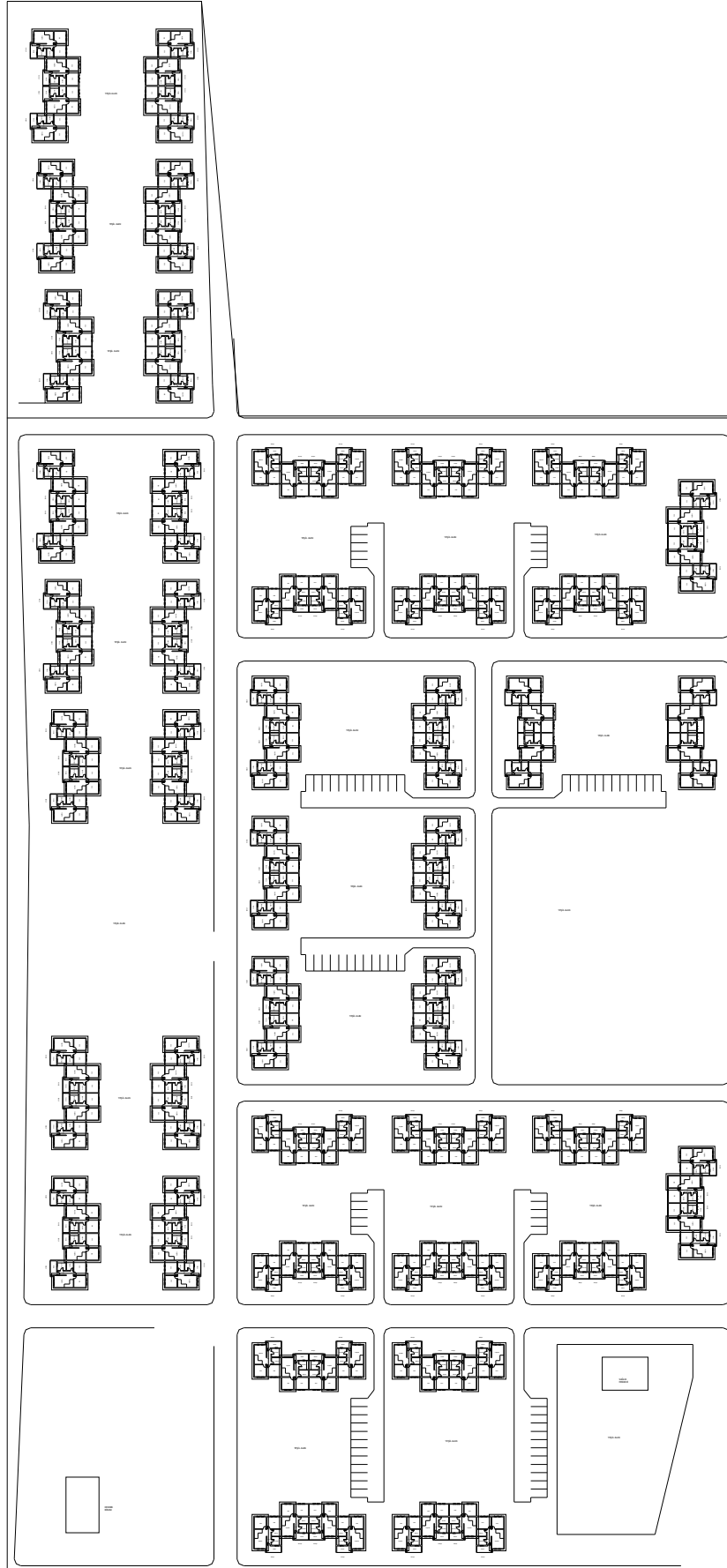
Memur: Mem
İşçi: İ.
Ev hanımı: E.H.
Öğrenci: Ö.
Emekli: E.
Esnaf: Esn.
Serbest Meslek: Serb.
Çiftçi: Çif.
Marjinal işler: Marj.
İşsiz: İşz.
Çalışmıyor: Çalm.

Medeni Hal İçin :

Evli: E.
Bekar: B.
Dul: D.
Boşanmış: Boş.
Ayrı: A.

ANKETİMİZ BURADA SONA ERİYOR, YARDIMLARINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ.

Ek 2 Beyciler Evleri Vaziyet Planı

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi 01.04.1976

Doğum yeri Adana

Lise 1987–1994 Seyhan İsmail Safa Özler Anadolu Lisesi-Adana

Lisans 1997–2002 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
Mimarlık Bölümü

Yüksek Lisans 2002–2005 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık. Anabilim Dalı, Mimari Tasarım

Çalıştığı kurumlar

2004–Devam ediyor Project Proje Mühendislik ve Danışmanlık Ltd. Şti.
2003–2004 Us – Ta Mimarlık